

nada kraigher

začarani krog

886.3 - 311.2 R

7.000

NADA KRAIGHER

ZAČARANI
KROG

IZDANJE ZA
1982. GODINU

NADA KRAIGHER

ZAČARANI KROG

MLADINSKA KNJIGA
LJUBLJANA 1965

582940

D 200704761

ODPISANO

DATUM

13-09-2006

7.000

Proti večeru, ko svetloba pojema in telesna temperatura narašča, so debate na terasi zdravilišča najbolj žolčne.

Kakor da sploh ne gre za izmenjavo mnenj in mišljenj, ampak samo za to, da izmeriš svoje sile.

Vsakdo se krepko drži svojega stališča in se noče vdati, še malo ne! Noče. Zakaj neki? Komu na ljubo? Popuščanje je vedno kompromisno, čeprav se tu pa tam obnese.

Tukaj pa – briga me! Kdo bi se ukvarjal s kompromisi! Tako in tako mislim, pa konec! Ti dokaži nasprotno, če misliš, da imaš prav! Še mar mi ni, kaj porečeš! Glavno je, da sam povem tisto, kar me teži. Jaz. Jaz. Jaz.

Jaz in moja bolezen. Jaz in moje zdravljenje.

Takega primera, kot je moj? Tako zanimivega? Oh! Že zdavnaj ni bilo v tem zdravilišču bolj zanimivega primera – že zdavnaj ne!

Pnevmotoraks? Kaj pa je to takega, daj no daj!

Pnevmotoraks, kot je moj? Saj veš kako! Kar zdravnika vprašaj, ti bo že pojasnil, za kaj gre! Eh, fant! Pa še kakšna razlika med pnevmotoraksom in pnevmotoraksom, pa še kakšna!

Med tem in onim. Med tabo in mano.

Vse v korist meni. Meni. Meni.

Sami egoisti?

Sami ljudje v ostrejših življenjskih pogojih. Pa tudi boj je zaostren. Raje ti kot jaz. Nekaj jih mora oditi. To je vedno tako.

Pa saj še malo ni bil videti tako slab, se čudi Tončka, in njene velike, svetle oči so en sam začuden vprašaj, zdaj pa naenkrat hemoptoe in konec.

Ti Bosna! privre iz Milana, ki bolešno podoživlja primer, že že ni bil videti, ampak na očeh se mu je poznalo, da se razumemo! Tiste njegove motne oči, eh, kaj da ne!

In veš kje? sprašuje Tončka še vedno z vprašanjem v očeh, veš kako?

Kako ne bi tega vedel! se ozira Milan po terasi, saj vsi vedo! V zdravilišču se taka reč vražje naglo zve.

In morda misliš, da je to vsakdanja smrt? Nekaj povsem vsakdanjega? Tudi Tončka se ozira po ostalih ležalnikih, da bi pritegnila splošno pozornost. Kje pa, prosim tel! Prav nič ni vsakdanjega, vse prej kot to! Sploh veš, kako se je zgodilo? Si bil tam? No, prosim!

Ne. Seveda nisem bil. Vem pa le. Saj mi je povedala Sonja iz paviljona C, ki je bila prav takrat pri svojem fantu – ki je prav, ampak prav tedaj prihajal iz umivalnice...

No, vidiš. V umivalnici. In kar na lepem. Tja ti pride živ in zdrav – in odide mrtev. Tako rekoč odide mrtev. Lahko se tako reče, prav zares. Eh, ta bolezen! Vražja, prekleta stotisočkrat!

No, in s tem? Kaj nisi že tudi sama bruhala kri?

No, in s tem? Pri meni je bilo čisto nekaj drugega. Je že razlika, bratec, med hemoptoe in hemoptoe, to ti povem! Pa še kakšna! Pri meni je bil primer povsem drugačen in še malo ne nevaren!

Kakopak! Zakaj pri tebi, odkar te sploh poznam, je prav vse popolnoma drugače! Eh, ti! Prav na živce mi greš s svojo žensko logiko, če hočeš vedeti!

Ne bosta že nehala, vidva! Tako sta glasna, da drugih še slišati ni!

Saj ni kaj slišati, ne sitnari!

Miruj no, prosim tel! Spet sta onadva začela!

Onadva? A-ha! Zdaj smo pa dobri! Ta dva razpravljata samo načelno. Vse načelno. Pri tem sta pa tako nenačelno žolčna...

Bodi že tiho, Milan, prosim te, da bom kaj slišal!

Tja pojdi, če te zanima, kaj se ujedaš!

Saj tudi grem. Razume se, da me bolj zanima kot pa tvoja bedasta bolezen!

Življenje v horizontali sili k razmišljanju. Čas nima posebne vrednosti. Priučena rutina vstajanja, ležanja in zdravljenja ne more izpolniti dolgega časa do kosila. Od obeda do večerje je dan spet enakomerno enoličen s strogim, vnaprej določenim redom za vsak dan v tednu:

- v ponedeljek in sredo delovna terapija,
- v torek in petek zobna ambulanta,
- v četrtek kino,
- v soboto kopanje.

Ne. To niso dnevi, ki jih srečuješ v vsakdanjem življenju. Ne prinašajo ne sprememb ne dogodkov. Pa tudi ne puščajo za seboj nobenih sledov in zdrknejo prazni neopazno v preteklost.

Komaj se dobro ugnezdiš v svoj ležalnik, komaj se dobro vživiš, in že je mesec naokrog.

Kaj, že peti teden? sprašujem Milana, medtem ko čakava avtobus, peti teden?

Peti. Seveda peti! Zadnje nedelje tvojih ni bilo, še veš?

Res je. Saše in Vanje zadnjič ni bilo k meni na obisk. Sicer redno prihajata. Samo tvojo Ulko sva zadnjič dočakala, vem.

Z Milanom čakava avtobus navadno kar zunaj pred zdraviliščem, tako da že od daleč zagledam Vanjevo pšenično kuštravo betičko, ki visi skoz okno... Pa sem mu stokrat, tisočkrat rekla, naj ne gleda v smer vožnje, da mu lahko kaj pade v oči, ojoj, kolikokrat! Pa ti ne uboga, trma trmoglava!

No, saj sta že tukaj.

Ne. V zdravilišče ju nikdar ne peljem. Čemu tudi? Kaj bi otroka vlačila v bolnico, ni res? Kar takoj gremo na sprehod.

Po zgornji poti, maca, da veš! Po zgornji poti in skozi gozd...

Ali pa po spodnji, ki je daljša, pa lepo položna, pa prav tako pelje do Malija, pravi Saša, ki nerad rine v hrib.

Po spodnji še Triglava ne vidiš! Zgornja je lepša!

Danes Triglava sploh ne boš videl, ker ni dovolj jasno!

In še nekaj časa tako.

Zgornja – spodnja – jasno – ni jasno – vidiš Triglav – ga ne boš videl – in že smo sredi gozda.

In še nekaj časa po sončnih jasah in senčnih stezicah in že morata nazaj.

In čedalje bolj mi postaja jasno, kako zelo smo vsi nadomestljivi. Tudi jaz, seveda.

Na žalost. Na srečo. Tudi.

Še vedno jima maham. Morda me Vanja še gleda – morda. Pa še tega si ne upam prav verjeti. Nemara je opazil kaj bolj zanimivega, kaj bližjega – sedanjega in bodočega. Jaz, tu na terasi zdravilišča, sem zanj že preteklost.

In zase? Zase pa sedanjost in bodočnost. Tako je. Tako je tudi prav. Konec.

Avtobus zavija proti Goričam.

Še vedno buljim v cestni ovinek, za katerim je avtobus izginil, in preslišim Milanovo vprašanje.

Kako? Kaj praviš? Kakšna sta? Krasna sta! Zdrava sta videti in z Anico se dobro razumeta. In kako daleč stran sta se mi odmaknila, reci! Neverjetno! Vsega komaj pet ubogih tednov! Veš, da privlečeta vsakič s seboj kopico problemov, skrbi, vprašanj – sevé, iz normalnega, vsakdanjega življenja...

Iz katerega pa? Z Lune?

Saj. Samo da iz te naše perspektive, horizontalne namreč, se vse drugo vidi tako strašansko brezbarvno in medlo.

Imamo pač drug zorni kot.

Ležanje sili človeka, da gleda globlje vase. In naenkrat ti je, kakor da bi osvetlil druge, nove plati življenja...

Šele zdaj mi postajajo ljudje vse bolj razumljivi. Ne morem se načuditi, koliko različnih povesti lahko združuje takale zdraviliška terasa. Kar misli si! Ozri se malce naokrog in povej, če ni res! Tam v kotu tvoj črni ležalnik s tvojo usodo – ti in tvoja Ulka. Tam naprej onadva, tam spet Tončka – ne! ta je zdaj v sobi. Spet se ji je stanje poslabšalo...

Pa ti?

Seveda, tudi jaz. Če pomislim na včerajšnjo debato...

Nima prave zveze.

Kako da ne! Saj je v tem jedro vsega! Take terase bi bile domala prazne, če bi svet imel že danes take življenjske pogoje,

kakršni se ljudem spodobijo. Zakaj tudi pri naši bolezni je psihični moment...

Recimo, da je. A večina ljudi se dandanes še zveni ne za osebni razvoj. Osebna notranja rast jih kaj malo briga!

A le vsi hrepenijo po sreči! Le da jo iščejo tam, kjer je ni. Misliš, da srečen, uravnotežen človek ne bi bil imun za boleznijo? Misliš, da ne?

Potem pač ni dosti uravnoteženih! Kolikor vem, je večina ljudi globoko nezadovoljnih.

Saj današnja družba – in družina, če že hočeš – komajda skrbita za ekonomski razvoj. Ni čuda torej, da je velika večina ljudi še vedno nezadovoljnih. Nezadovoljnih, vdanih v božjo voljo, skritih za to ali ono boleznijo – skratka, velika večina omaga ob poti.

Pa ti?

Tudi v nekem smislu. Če prav premislim, takrat ko sva se s Sašo vzela...

Se sploh še spominjaš?

Vse do pičice natanko! Pri priči, če hočeš, zlezem vsa dolga leta nazaj, in sicer tako, da bo spet vse sveže, sedanje in današnje.

j a z i n s a š a

Brrruuummfff!!! Kriza. Pa je šla veletrgovina z vinom v stečaj, delavci na cesto in jaz z njimi.

Ne. Ni mi bilo posebno hudo zaradi dela, čeprav mi je za služek le omogočal samostojno in neodvisno življenje. Celo na univerzo sem se bila vpisala tisto leto in s stiskanjem sem in s stiskanjem tja sem le nekako prilezla skozi leto. Zakaj k redniku nisem mogla nazaj, to se je samo po sebi razumelo.

Ha, ha, ha, bi se mi smejal na glas in s celim telesom. Prav slišim ga: ha, ha, ha!

Moj rednik.

Osebnost.

Ne, saj nič ne rečem. Dober kot kruhek, a rojen tiran. To pa. Edini možni petelin v kokošnjaku, tako nekako. Na vse svoje

ženske strastno ljubosumen. Prežal je in čuval svoje čopke, četudi se je delal, kakor da mu ni nič mar, kakor da ima drugih skrbi dovolj! Če pa je kje zaslutil rivala, ga je namah v zraku oglodal do kosti, pa najsi bi bil še tako popoln!

In njegova nezlomljiva volja.

In njegova neizčrpna energija.

Moj rednik. Ta, ki je izžareval tako življenjsko silo, da bi zmožgel vse okrog sebe upepeliti. Ta.

Ni čudo torej, da mi takrat še na misel ni hodilo, da bi se vrnila k njemu.

Pač pa sem zgrabila prvo priložnost in poprosila njegovo ločeno ženo. Teta, sem ji rekla v zadregi, brez službe sem in k ,njemu' nazaj nočem. ,On' je moj rednik, se razume, in teta ni pričakovala, da bi zares šla nazaj. Tudi ona ga je dobro poznala, kaj ga ne bi! In kdor ga je poznal, ga je pač spoznal. S službo pa sva obe vedeli, da ne bo lahko.

Pa velesejem? sem spomnila teto kakor mimogrede. V resnici sem pa trdno računala, da bi me ona v času velesejma mogla zaposliti. Predsednica Društva žena – kako da se ji ne bi posrečilo, ni res?

Nemara da res, se je smehljala, srečna, kakor so srečni samo ljudje, ki radi osrečujejo druge. Nemara da res.

Torej. Vendarle korak naprej. Zakaj študija tako ali tako nisem nameravala opustiti. Nekaj moram končati, sem si vedno pravila, čeprav me romanistika ni posebno zanimala, razen...

To drži.

Razen dela v slavističnem seminarju. Tam pa je bila stvar docela drugačna. Tam smo imeli profesorja, pod vodstvom katerega je bil študij čisti užitek.

Zanimivo. Živahno. Življenjsko in pomembno.

Vsi, ki nas je pritegnil, ki smo se strnili tesno ob njem, ki smo mu od ure do ure in od vprašanja do vprašanja viseli na ustih, smo si bili edini, da je bilo delo z našim profesorjem tako zelo privlačno, da je bilo seminarskih ur odločno premalo.

In smo torej seminarje zavlekli daleč v počitnice – in čez vse počitnice do novih jesenskih vpisov.

Predmet je pod njegovim vodstvom oživel. Z njim smo hodili na domove znamenitih pisateljev, pesnikov in slavistov.

Z njim smo križarili po slovenski domovini, taborili v lovskih kočah, se srečevali z znanimi pripovedniki, se pogovarjali z gozdnimi bitji, si rahljali domišljijo po mili volji, da se nam je sproščeno pasla po daljnih obzorjih, da je zajahala vetrove in pometala s kraškimi sapami...

Dovolj. Z njim in pod njegovim vodstvom je bilo delo užitek. To je vsakdo vedel.

Edina izjema med nami je bil Mirko. Mirko, ki je tisti čas diplomiral in je tako ali tako že vse vedel. Mirko, ki smo ga takrat gledali postrani zaradi tega, ker ni prenehal dražiti Tončke, čeprav smo mu pravili, kako je z njo.

Zakaj Tončka, črnolaska iz prvega semestra, je bila le na zunaj robata možačka. Z debelo zunanjo skorjo si je sama obvarovala občutljivo notranjost. Njen notranji strženček je bil v resnici stkan iz najrahljših snovi.

In ni torej lepo, da se je Mirko venomer zaganjal vanjo. Tudi Sabi se je vsakič namrdnil, kadar se je opiti Mirko brezobzirno zaletaval vanjo. Zakaj – ne, trezen tega ni delal!

In Tončki je bilo hudo.

Tončka, s katero sem se kasneje v življenju še in še srečavala, je vse bolj in bolj lezla v svojo lupino.

In nas z lupino vred zapustila. Zvedeli smo, da ima jetiko in da se zdravi v gorah.

Kdo je prvi prinesel novico, tega več ne vem. Vem pa, da smo takrat pili pri Kolovratu na Sabijev račun, čeprav smo Sabija šele komaj poznali.

Tudi ni nihče dobro vedel, kdaj se nam je pridružil: ali že popoldne, ko smo v Zvezdi na vrtu žulili limonado, ali kasneje pri Kolovratu.

Nemara da res že v Zvezdi na vrtu. Zakaj takrat, če se prav spominjam, je nekdo potegnil iz zadnjega hlačnega žepa plosko steklenico in predlagal, da limonado retuširamo z domačim žganjem. Nemara da se nam je Sabi res že takrat pridružil. Bržkone je bil prav on ta, ki nas je kasneje vse povabil h Kolovratu na prigrizek. Kajti od nas ni nihče imel kaj prida denarja. Nihče bi ne mogel nikogar povabiti. Vsakdo je komaj sebe našel. Tiste čase je bilo pač tako. Pa čeprav je Mirko trdil, da so za 'ene' bili vedno 'tisti časi', zlati časi pa za druge, in da je

problem socialno političen; da organizacija še vedno ni dovolj močna ... da se ...

No, torej.

In prav takrat je nekdo zinił tisto, da se Tončka zdravi nekje v gorah.

Tišina.

Mirko je prvi prelomil tišino. Tudi ta primer da je predvsem socialen problem in šele v drugi vrsti bolezen, je rekel in se delal, kot bi ne bil živčen.

Uprli smo svoje oči vanj in opazovali, kako postaja vse bolj in bolj razdražen, in uživali, ker tega ni mogel več prikriti.

Daj mi cigareto, no, kaj zijaš vame? Kaj pa je? Bomo kaj naročili? Ste onemeli ali kaj?

No, no, prav. V redu. Pa bomo naročili.

Naročal je predvsem Sabi. Sabi z dioptrijo minus dvanajst ali kaj podobnega, starejši uradnik, visoko inteligenten in skrivnostno čudaški. Pa dajmo za Veselo Alelujo, je rekel z nasmehom.

Da trpi za nespečnostjo, je potem pravil in mežikal za debelimi stekli naočnikov. Da smo nekako njegova terapija in da, če nam ni odveč, bi naročil še eno rundo. Prav?

In kasneje v Daj-Damu spet. Še eno rundo.

Nismo se mogli prav razgovoriti. Kakor da bi Tončka sedla med nas in nas žalostno motrila.

Potem je Sabi začel pripovedovati tisto zgodbo o darilih.

Takrat sem bil še poročnik pri tujem regimentu, je rekel in krepko srknil črnino. Pred veliko nočjo smo se na fronti še strahovito bili. To so bili prav zares pasji dnevi! In ni šlo ne naprej ne nazaj.

Koliko pa so bili jarki vsaksebi? je vprašal Mirko in se delal, kakor da ga zgodba res zanima.

Na mojem področju komaj petdeset korakov. In nikjer žičnih ovir.

Glej, glej!

O veliki noči pa je streljanje ponehalo. Čuden mir je zavladal nad razbito pokrajino.

Velikonočno premirje!

Tako nekako. Takrat so se ohrabрили na nasprotni strani in pobrali svoje mrliče izpred jarka. Tudi mi smo pospravili svoje. Smrad je bil neznosen. Sonce je sijalo že več dni zdržema.

Takole ob dveh je postalo ob jarku nekam glasno. Seve. Boljša hrana in dvojna porcija ruma!

Nedaleč od svojega zakopa je kakih deset možakarjev postajalo okrog praznega zaboja. Metali so vanj prazne konzervne škatle, cunje, blato, smrdljive nogavice. Eden se je pripravljaval, da ga ponesnaži.

Pijan podčastnik je čepel v bližini in pisal z nerodnimi, debelimi kvakami na pokrov: Vesela aleluja!

Tisti ponesnaženi zaboj so potem vlekli med pijanim smehom in kvantami na rob jarka. Nekdo ga je porinil z drogom, da se je zakotalil v nasprotni jarek, ki je bil nižji od našega.

Studila se mi je ta surova šala. Rekel pa nisem niti besede.

Morda ni minila ura, ko sem zaslišal iz nasprotnega zakopa neko klicanje. Vzpel sem se na podnožnik.

Mlad in močan vojak je bil splezal iz jarka. Tovariši so mu podali velik lesen zaboj.

Mirno, kot bi se mu ne moglo pod milim nebom nič zgoditi, je stopal proti nam. Prav na rob zakopa je položil zaboj, se zasmejal in odkorakal brez besede počasi nazaj.

Vsi smo strmeli. Nihče ni dvignil roke nanj. Nekdo je potegnil zaboj v jarek. Pijani podčastnik je z bodalom dvignil pokrov.

Zaboj je bil poln sadja, cigaretnih škatlic, čokolade in konserv. Priložen je bil listek: Vesela aleluja! Kar kdo ima, to pač da!

Vsi smo topo buljili v zaboj.

Hm.

Ali ste že videli kdaj v mesnici vola, ki ga je mesar pre-rhalo česnil s sekuro po glavi, ne?

Saj. Tako nekako smo buljili v tisti zaboj.

Sabi je obmolknil, srknil iz polne čaše in se kisko nasmehnil. Veste, mene je bilo sram, je dodal. Obrnil sem se in sem odšel.

Kaj pa -?

Seveda, ko sem se čez nekaj časa vrnil, je bil zaboj že čisto prazen.

Aj, aj!

Potem smo pili pivo in jedli fižolovo solato s čebulo.

In še kasneje...

Skratka. Tisto študentovsko leto smo vandrali s Sabijem od lokala do lokala, od diskusije do diskusije in se ga kaj kmalu privadili.

Je Sabi že tu? smo spraševali, je kaj naročil? Pride danes? Gremo po Sabija?

In ko nam je sporočil, da odhaja na Dunaj, nam je bilo po tihem žal. Njegov odhod smo proslavljali do belega dne.

Tišina! Mirko bo govoril. Prosim – posluh!

Dragi Sabi! dovoli, da ti v imenu nas vseh...

Danes. Jutri. Ves teden smo proslavljali, ves teden smo mu govorili, kako nam je postal drag, kako smo se nanj navadili – kaj bi govorili! se je branil Sabi in brisal z belim robčkom rosna stekla, vrnil sem se med vas – to je vse, kaj bi še govorili! kaj bi obžalovali!

Res te bomo pogrešali! Ti sam ne veš, koliko si nam pomagal s svojimi dragocenimi izkušnjami...

Dovolj, dovolj! Nikar, prosim vas! Le kaj naj stori star dedec, se vprašam! Prav vprašam se, res, kako bom pretolkel to svojo nespečnost – Ah, dovolj stokanja zdaj, no, dajmo – na zdravje!

Na zdravje!

Eks!

Danes. Jutri. Ves teden smo tako proslavljali.

Greš z menoj? me je Sabi vprašal na vsem lepem. Pojdi! Delala boš pri meni in imela boš dovolj, da boš mogla študirati, kar si želiš.

Še na kemijo bi se mogla vpisati, mi je šlo skozi možgane. Predlog je bil vabljev, se razume, in ni bilo torej treba, da mi kolegi še posebej prigovarjajo.

Sicer pa jih tako nisem poslušala. Gledala sem točno med Sabijevo in Mirkovo glavo skoz odprto okno daleč tja do obrisov gorã. In tiste obrise je pokrivala zdaj Mirkova, zdaj Sabijeva glava, ki sta jih v živahnem pogovoru premikala zdaj sem, zdaj tja.

Ena, dve, tri... sem potihoma štela. Če naštejem do deset in bo levi vrh prekrit s Sabijevo glavo – grem z njim.

Bedarija! In bom zdravila njegovo nespečnost.

Seveda ne. Sabiju nisem torej ničesar odgovorila. Niti da niti ne. Da si premislim, sem nazadnje odločila, saj ne gori voda!

Ne. Voda ni gorela. Odlàšala sem torej iz dneva v dan. Od danes na jutri in od jutri naprej.

Dokler ni nekega dne voda gorela.

Danes se moraš odločiti, je rekel Sabi in me motno gledal skozi debela stekla svojih naočnikov – danes.

Zakaj?

Da ima vozovnico. Da me čaka jutri ob enih na postaji. Da bo tam že vse sam uredil. Tudi vpis na univerzo – se razume. Vse. Samo odločim se naj.

Se razume, da mi je mogel brati iz oči, da nisem ravnodušna do tega njegovega predloga. Kar zasijal je čez ves obraz. Prav to me je spet streznilo.

Ne rini vame, prosim te, bom že...

Dobro, je popustil. Tjale k oni mizi sediva, če ti je prav. Nekaj malega bi naročil.

In kmalu potem je prisedel Saša.

Dovolite? je vprašal in se hudomušno nasmehnil samo z očmi. Dovolite? Servus, Sabi, smem?

Nisem ga poznala. Menda se je bil komaj dobro vrnil iz Pariza, kjer je baje razstavljal. Kipar. Sabi ga je le malokdaj omenjal, čeprav sta si bila dobra. Tokrat se ga ni posebno razveselil. Tudi meni je bila njegova prisotnost odveč. Navsezadnje sem stala pred veliko odločitvijo in ni mi bilo do zabave in praznih razgovorov.

Sicer se Saša skraja ni zmenil zame. Kakor da me ni. Čeprav je bil vljuden, me ni upošteval. Zanesljivo sem čutila, da

pozira. To me je nemara predramilo, me spodbodlo, da sem si ga začela z radovednostjo ogledovati.

Ne. Ni mi ugajal. Ta že ni moj tip, sem si rekla, čeprav ni napačen. Rahlo naporen s svojo pikro zajedljivostjo. Govoril je napol obrnjen proti Sabiju, a bilo je že jasno, da se postavlja pred menoj.

Čutila sem, da me njegovo obnašanje vznemirja. Tisto švrkavanje z očmi – sem in tja. Spet sva se ujela s pogledi. Kaj bi ga zanimala, saj me komaj poznal! Gola moška radovednost, sem si rekla.

Zanalašč sem se ozirala okrog, pozdravljala znance, jih ogo-varjala, ko so hodili mimo naše mize, odpirala in zapirala tor-bico, iskala to in ono...

Šele ko sem opazila, da postaja tudi sam živčen, mi je odleglo.

Govoril je odločno preveč. Problem, ki ni bil problem, je snemal iz tankega zraka in ga potem razčlenjeval v neskončnost.

Naglica, ki vlada v današnjem civiliziranem svetu, je pravil in strastno vlekel napol ugaslo cigareto, me spominja na Čuka iz Moravč, saj ga poznaš, kajne? Prejle sem ga srečal! No, prijatelj, kam? sem mu rekel, kako je kaj? On pa mrko: opravki. Človek nima nikoli miru. Nujne zadeve! Važna pot! Oprosti, mudi se mi, zdravo, živ-io!

Če imaš sam nemara opravke... je Sabi poskusil, izvoli, pro-sim, ne daj se motiti! ne bova te zadrževala! in obupano po-škilil k meni.

Skozi debela stekla so se mi zdele njegove oči pretirano okrogle in žalostne.

Kje pa! je odrezal Saša, še malo ne! Naglica je vedno zanič. Čisto zanič. Počasnost pa prav nič boljša, je še dodal in pri-pomba je letela prav naravnost na Sabija.

Pred leti namreč se je bil Sabi ločil zaradi Ankice. Zaradi nje je zapustil priletno ženo in dva otroka. Zapustil je imetje, ugled in meščansko blagostanje. Vse.

Govorjenja je bilo takrat na pretek. Zakaj ljudje senzacije in škandalčke uživajo do kraja, čeprav jih potem kmalu po-zabijo.

Sabi se ni mogel načuditi, da se naenkrat vsi zanimajo zanj. Vse vesoljno mestece je zašumelo. Vse glave so se obračale za njima, ko sta z Ankico hodila pod roko. Tudi so vsi vedeli, da je prav Ankica tista, ki ga je morala zapeljati.

To je bilo jasno kot na dlani. Zakaj če ga Ankica, saj veste, tista tica prefrigana s promenade, če ga ona ne bi speljala, kje bi mogel človek, kakršen je bil Sabi, zapustiti ženo in otroke...

Ali pa. Kako bi Ankica, prosim vas, mogla zapeljati tako izkušenega lisjaka! Saj je domala dvakrat starejši od nje, mar ne? Sevé. A Ankica zna, pa še kako!

Stikali so glave in šepetali. Da mu je stavila konkretne pogoje. Ali se loči ali pa...

Sabi je pogoje sprejel – vrgel čez plot priletno ženo, nedorasle otroke, desetletja mirnega životarjenja in spoštovanje rodnega mesteca. Zažgal je za seboj ladjico in pika.

Ločil se je torej. In bi nemara celo dobil svojo Ankico, če bi ne bil prepočasen.

Tista pripomba o počasnosti je torej letela prav na Sabija. Saša je tudi takoj pristavil, da je pravšnja mera najboljša. Vedno in povsod.

Mene, če me spomin ne vara, se je Saša lotil s pravšnjoo mero.

Skraja se namreč ni dosti menil zame. Govoril je lepo. Govoril mnogo, a vselej se je obračal naravnost na Sabija. Vanj je gledal napeto, strogo, hudomušno, ga prijemal za komolec, mu vrtel gumb na suknji in karkoli je tudi počenjal, je bil rahlo obrnjen stran od mene. Pri tem je bilo jasno, da preži, ali ga opazujem ali ne. Ves čas si je bil svest moje prisotnosti in lastne vesele razigranosti. Prav kakor bi ga bil zlodej obsedel!

Sama sem tudi igrala svojo vlogo, se razume. Gledala sem čez Sabijevo glavo nekam proti plesišču in se delala, kakor da me vse skupaj še malo ne zanima.

Šele dosti pozneje me je Saša spretno pritegnil k pogovoru in mi kljub trmoglavljenju znal vzbuditi zanimanje.

Res se je potrudil. Trudil in potrudil in uspelo mu je. Proti jutru smo že vsi vprek razpravljali in bili drug z drugim kar se da zadovoljni.

Potem.

Šele takrat ko je Sabi spet načel vprašanje mojega odhoda, šele takrat se je Saša odločno uprl.

Zakaj bi naj hodila s teboj, je ključoval Sabiju, ki se je mahoma v mojih očeh začel spreminjati v starega pohotneža, v zvodnika mladih deklic, le zakaj?

Sabi je uganil moje skrite misli. Na licu sem mu videla, da je razžaljen. Nekaj je govoril o karieri in to; pa je Saša vsako njegovo misel že v zraku ulovil in jo treščil ob tla. Ha, ha! Kariera, prav zares! Saj še za moške ni dovolj delovnih mest! Ženska pa kariera, saj! Študij – ne rečem. A študira lahko danes vsak doma. Da je le odprte glave. Kaj bi hodila v svet, le zakaj?

Sašo je vrazje mikalo, da bi rekel še kakšno pikro na račun ženske kariere, a se je premislil. Skrivaj me je ošvrknil s pogledom, presodil in utihnil.

Sabi se ni mogel strinjati. On je svoj načrt do podrobnosti izdelal. Bila sva tudi že nekako napol dogovorjena. Dovolj, da je segel v žep, že je otipal vozne listke za vlak. Torej – kako? Tako rekoč sva bila že tam, ni res? Ne. Sabi se ni mogel strinjati. Že razumem, je rekel, da se vsak načrt tudi v zadnjem hipu lahko izjalovi, a on, Sabi, ni videl za to prav nobenega razloga. Tudi ne razumem, je dodal in Sašo strogo pogledal, zakaj se v to mešaš? Se te sploh kaj tiče? je spet vprašal in raztreseno otesal pepel v krožnik.

Seveda se me tiče, je ugovarjal Saša. Zakaj ne bi ostala z menoj? to se sprašujem, vidiš, je rekel in Sabija izzivalno pogledal. Zakaj pa ne? je še dodal in meni je bilo takoj jasno, da kljubuje samo zavoljo kljubovanja. Petelini se na moj račun, sem si rekla in besno odvrгла cigareto.

Saša pa spet: Kar z menoj naj ostane, kaj bi hodila po svetu!

Sabi ga je zlahka stisnil v precep, se razume da, sicer ne bi zinil naenkrat toliko bedarij. Prav gotovo pa ne bi ničesar govoril o tem, da bi se midva navsezadnje tudi mogla poročiti. Tega gotovo ne bi rekel, zakaj na kaj takega prav gotovo še v sanjah ni mislil, ko je Sabiju začel kljubovati.

Vse to mi je bilo ves čas jasno. Poslušala sem ju z napeto radovednostjo in pozabila hliniti nezanimanje. Pravzaprav sem

komaj verjela, da prav sledim, da prav slišim. Le poglej jih, sem si rekla in se nerodno prestavljala po stolu, za mojo usodo barantata, ne da bi se sploh menila, kaj porečem sama. Kot da sta znorela!

Vse bolj in bolj sem se čutila bedno, nebogljeno, ponižano in razžaljeno, čeprav ju nisem mogla prekiniti.

Petelinji boj.

Boj samcev za samico. Do skrajnosti odvratno!

Sabi vse bolj in bolj razburjen, v obraz rdeč in zabuhel, Saša očitno razburjen in bled.

Roke obeh pa nemirne. Živčne. Nenehno begajoče sem pa tja po belem, z rdečim vinom politem prt.

Utrujenost mi ni dala, da bi resno posegla v razgovor.

Šele tedaj se mi je z vso ostrino razkrila brezupna beda zamazane krčme v jutranjem svitu, majave mize s politim prtom in na njem njune nemirne roke.

Kiselkast duh mi je silil v nosnice, cigaretni dim v oči, da so mi ščemele in se mi solzile. Šele tedaj sem zagledala vse tisto golo brezupje. Poprej mi je bil prostor domač in prijeten.

Ah, ne vzdržim več, sem si rekla. Moram odtod.

Neznosno vzdušje mi je trgalo živce, da so me njune roke, begajoče po politem, belem prt. že fizično motile. Moram takoj odtod.

Vstala sem in Sabi mi je podržal plašč. Ob enih potujem, je potrpežljivo ponavljal, slišiš? Bodi točna, da se še dogovoriva zastran tvojega prihoda, boš?

Tudi Saša je stal. Stal je narahlo oprt z roko ob rob mize in napeto strmel v polit prt. Ko mi je segel v roko, me ni pogledal, pač pa čezme odgovarjal Sabiju.

Videla sem, da je v zadregi. Moral je imeti občutek, da ni več posebno trden v nogah in meril je Sabija, da bi ocenil njegovo trdnost. Čeprav je Sabi zlahka prenašal večje količine alkohola.

Ne čakaj je ob enih, je spet začel Saša, ne bo je na postajo, brez skrbi si lahko zastran tega!

Takrat je šele pogledal k meni in opazil, da se tudi sama komaj držim pokonci od utrujenosti. Prijel me je pod roko in

mi naročil, naj ga počakam ob šestih pred paviljonom. Zanesljivo, prosim, je še dodal.

Kakor bi mu šlo zares, sem še pomislila, čeprav sem komaj čakala, da pridem na zrak.

Vročo kopel in vroče mleko – mi je šlo skozi možgane – samo to. Vročo kopel in vroče mleko.

Še in še so njune besede letale in se lovile po zakajenem gostišču, ko sem odrinila vrata in stopila na cesto.

Škoda zapravljene noči. Škoda.

Globoko sem vdihavala sveži jutranji zrak in pri tem zagotovo vedela, da me Dunaj pravzaprav ni nikoli privlačeval, še malo ne! Pa tudi Saša ne, se razume. Prepotenten, Gospodovalen in bahaški.

Vroča kopel in vroče mleko sta mi povrnila izgubljene sile.

Ves dan mi še na misel nista hodila. Tudi nisem opazila, kdaj je dan minil – toliko je bilo različnega dela.

Zadnji dnevi veleseljstva. Povsod se je trlo ljudi. V strnjenih vrstah so hodili iz paviljona v paviljon, zapolnjevali vhode, se umikali drug drugemu in bili drug drugemu v napotje.

V vročem zraku se je topil duh po potu, parfumih in kolonjskih vodah in smrad neumitih teles. V vročem zraku je tudi bil zajet šum glasov in glasbe in lajn vrtiljakov.

S polnimi nosnicami in ušesi sem stala ob vhodu. Od jutra že isto samogibno delo brez vsakega presledka.

Prosim. Imate vstopnico, prosim? Eno? Dve? Prosim. Dva odrasla in dva otroka. Izvolite, prosim! Nimate, prosim, drobiža? Izvolite!

V zraku, prenasičenem z različnimi duhovi, šumi in zvoki.

Želite prospekte, prosim? Prospekte za Društvo... Ročna dela najdete zadaj desno – pri izhodu, prosim!

Od jutra že: prek poldneva in neopazno mimo časa, ko je vlak s Sabijem potegnil s postaje.

Popoldne bo naval popustil, sem si rekla, medtem ko sem se borila z utrujenostjo in spancem in... Oh, dona Klara... je preplavilo prostor, da tete sprva še razumela nisem.

Kurirke ni od nikoder! Bi hotela skočiti h gospe... ulica ta in ta, peto nadstropje?

Do večera tako.

Ne vem, kolikokrat navzgor in navzdol po gladkih stopnicah. Ne vem, kolikokrat z vroče razbeljenih ulic v skrivnostno hladne, obokane veže – sem in tja od velesejma pa spet nazaj.

Proti večeru mi je dremota svinčeno ležala na očeh in plečih in komaj sem že čakala, da pridem domov. Da se naspim.

Pa ne.

Ob šestih zvečer sem se ob izhodu zaletela vanj.

Stal je ob vhodu paviljona. Spočit, čist, z belo kravato in prav nič v zadregi.

Kakor da mu nisem ves dan hodila po glavi. Hodila po glavi kakor višja sila, neizogibni kismet, operativni poseg v njegove ustaljene navade, ki se bodo nujno morale spremeniti.

Kakor srečno upanje. Kakor sta tisoč vprašanj bodočnosti. Kakor edinstven odgovor preteklosti. Kakor upiranje Sabijevi samovoljni gotovosti. Kakor priznanje viteštva v njem. Kakor upanje v večno življenje, ki se iz rodu v rod podaljšuje.

Od vsega sem opazila le, da Saša ni v zadregi, da je svež in spočit. Samozavesten.

Moja trenutna nejevolja je pravzaprav veljala le bojazni, ali ne izgledam nemara le preveč bedna in utrujena v primerjavi z njim. Sama nečimrnost.

Ne bova dolgo, me je bodro nagovoril z nasmehom v očeh. Samo kratek pomenek, prigrizek, in vas pospremim domov. Prav?

Ko sva sedla k isti mizici kakor prejšnji večer, sem bila srečna in zadovoljna, da je prišel. Golo samoljubje.

Neprijetni občutki po prekrokani noči, ki mi jih niti vroča kopel ni mogla odvzeti, so spuhтели v večerni hlad. Kot bi jih nikdar ne bilo.

Utrujenost in dremavost sta izginili. Kot bi ju nikdar nikjer ne bilo.

Miza je stala iznenada trdno na tleh, prt je bil svež in vabljuv, ljudje okrog naju srečni in zadovoljni. Oh, dona Klara – prijetna in melodična.

Kako bedasto.

Kljub temu sem se prepustila trenutnim užitkom.

Opazovala sem Saševe svetle oči, njegovo kratko, močno kipersko roko, ki je spretno podpirala pogovor in s polnimi usti poslušala njegovo duhovito, zanimivo pripovedovanje. S pijačo vred sem srkala njegove besede in čas je diskretno drsel ob naju in se zgubljal v noč.

Ko sem prvič pogledala na uro, sem opazila, da lezejo kazalci že spet proti drugi.

Šele na poti proti domu mi je kakor mimogrede omenil... Tisto o najinem dogovoru sinoči sem mislil resno... je začel in me ni pogledal.

Z ničimer ni pokazal, da je prav tako razdvojen kakor že ves dan, kakor že vse od sinoči, in da se nemara sam čudi svoji naglici – ki je zanič, počasnost pa tudi – a kljub vsemu so bile tiste usodne besede izrečene.

Padle so trdo in odločno.

Z ničimer ni pokazal, da se zaveda, kako se veže. Veže na tujko, ki je še včeraj ni poznal, ki je nemara do smrti ne bo spoznal.

Kakšno čudno čudovito življenje, je takrat še rekel in mi rahlo stisnil roko.

Slišala sem usodne besede, ki so padle trdo in odločno. Slišala pa sem ves čas tudi odmev najinih korakov po prazni ulici. Slišala sem lajati psa v daljavi in vseeno dojela pomembnost odločitve.

Bila sem bolj budna kot kdajkoli in napeta kot struna. Poslušala sem Sašo, ki je pravil, da sva oba sama na svetu, brez staršev in to. Čeprav se ves čas nisem mogla ubraniti šumov na cesti in sem nalašč mislila na druge stvari. Opazila sem, da je nebo grozeče temno in brez zvezd, se domislila, da bo kmalu deževalo in da moram k čevljarju po galoše.

Saša ob meni, sem si ponavljala, medtem ko je on pravil, da bi bilo zanimivo začeti novo življenje v dvoje. Stvar naj prespim in premislim, je še dodal in mi spet pomembno stisnil roko.

Saša ob meni, sem se ganjeno smehljala, ko mi je prav pred vežnimi vrati iskal golo kožo med rokavico in rokavom, da si je vanjo podrgnil svoje ščetinaste brke.

Takole sva se sestajala ob šestih zvečer ves čas, dokler je še trajal velesejem.

Takole sva začela zares.

Brez mesečnih noči in vzdihovanja. Brez burnih utripov srca – ali morda z vsem tem. Kdo ve!

Da me je spodneslo – trrrrresskkk – je trdil moj mlajši bratec, po katerem se pretaka čista kri strica rednika.

Te je spodneslo tresk, ali te ni? me je spraševal in me ogle- doval z grenko posmehljivostjo. Te je. Kot si dolga in široka, te je! Kot vsako. B a b a – je še dodal in me spet pogledal z žalostno ljubeznijo v očeh – baba. Človek se še nate ne more več zanesti. Zagrižeš se v študije z zagonom, s poletom, s trom- petami in fanfarami – potem pa pranje pleníc. Eh, ti!

Pa se je moj mladi bratec, seveda, motil. Zakaj še na misel mi ni prišlo, da bi študije opustila, to pa vendarle ne.

Tudi ni Saša nič takega zahteval. Res je, da ni kazal po- sebnega navdušenja za moje ambicije, zahteval pa ni nič ta- kega. Narobe je res. Dogovorila sva se bila, da si vse do moje diplome ne bova privoščila otrok. Zakaj koliko je z otroki dela in kako ti nosečnost, porod in dojenček sploh prekinja študij, to tako in tako vsakdo ve. Kako da bi Saša tega ne vedel! Saša je bil vedno napreden. Napreden. Ostrega, zdravega razuma in mnogo je vedel. Pravzaprav ogromno je vedel in zares mi je bil vse bolj in bolj všeč. Prav zares.

Kadar delam, mi je govoril – in čeprav je grdo mrščil čelo, se je čez vse lice smehljaj, – kadar delam, delam naglo in hlastno. Zatem, se razume, potrebujem počitka.

A takrat mi še ni bilo povsem jasno, kaj je Saša mislil, ko je govoril o počitku. Počitek po delu ali počitek po prekrokaní noči. Takrat še nisem imela dovolj izkušenj in sem nemara zares mislila, da gre za počitek po delu. Čeprav je Saša takoj dodal, da se sicer zdaj res še potika po lokalih, pozneje pa, je rekel, ko bova imela skupen dom, da pa bo vse drugače.

In potem je, seveda, tudi bilo vse drugače. Pa še kaj kmalu vse drugače.

Zakaj takrat, ko sva v Unionski kleti slavila prvo polletje najine registracije, mi ni postalo slabo zavoljo salame, kakor je trdil Saša ...

Zaradi salame, je rekel in si zamišljeno gladil sveže obrito lice, salama na tako rekoč prazen želodec je zanič. Saj že teden dni domala stradaš, je še nejevoljno dodal, so mar pomaranče sploh hrana?

Saša ni odobral mojega početja. Brž ko sem začela s kakršnokoli dieto, se je uprl. Spet pretiravaš, se je hudoval. Dan posta sem pa tja, je pravil, to bi še šlo, a ves teden same pomaranče, to pa ne!

Glej, Saša, sem mu ugovarjala, saj ti pravim, da, če mi je zdajle slabo, mi ni zavoljo 'pomarančnega tedna', kakor trdiš, zaradi otroka mi je slabo, razumi vendar, saj je jasno, kajne? Smešno.

Saša je bil ves iz sebe od sreče in veselja. Še na misel mu ni prišlo, da bi se nemara dalo kaj pomagati. Sicer sem pa tudi sama bila odločno proti vsakršnemu pomagalu – in enako tudi proti prekinitvi študija. V takih primerih je prekinitve vselej dolga. Dojenček ni ravno šala in preden se tak črvček pobere na svoje noge, olalà, kaj vode preteče!

In to, vidiš, sem se spet obrnila k Saši, – čeprav me je komaj poslušal in ves čas pomalem srkal svojo kavo, mi srečno pritrjevalno mežikal in se oziral okoli po lokalni, – to, vidiš, ni tako zelo preprosto, kakor se ti zdi. Praviš, da ti je toliko do otroka, sem še silila vanj, čeprav ni rekel nič takega, ta je pa dobra! Kakor da meni ne bi bilo zanj! Pa še kako! Le da ne razumem, zakaj prav ta čas? Zakaj iznenada taka naglica, ko sva že stotisočkrat rekla, da je naglica zanič.

In če že govoriva o tem, sem še vedno rinila vanj, čeprav sem ves čas govorila sama, če že govoriva o tem, torej se ti ne zdi, da je najina najeta soba le nekoliko pretesna za ...?

Se razume. Tudi Saša je menil, da je najina najeta soba malo pretesna, se razume. Ves čas je mislil na to, da bo treba poiskati stanovanje in začeti zares novo življenje. To mu je bilo popolnoma jasno.

Poslušal me je, srkal svojo kavo in se obračal proti vhodu v srečnem pričakovanju, ali ne bo kje zagledal znanca, s katerim

bi mogel izmeriti svojo srečo in svoj ponos. Seveda bo treba najeti stanovanje in začeti nanovo. To pa.

Oh, Saša!

Vpliv levičarskega okolja na patriarhalno vzgojenega meščana – se je nekoč pozneje šalil Sabi na njegov račun in ga čez mizo krepko lopnil po plečih. Saša pa se ni strinjal. Patriarhalen vpliv rodbine na sodobnega komunista – takole bi rekel, je odvrnil in se veselo zasmejal.

Sabi naju je obiskal, kadarkoli se je mudil v mestu. Prihajal je z Dunaja često in vedno v stiski s časom ostajal dan dva med nami. Kaj je počenjal na Dunaju, mi ni bilo povsem jasno. Nekdo je trdil, da dela kot novinar, drugi spet, da kot umetnostni zgodovinar. Nihče ni vedel o njem kaj prida. Vračal se je in vsakič spet prisedel k stalnemu omizju.

Družbe nama sploh ni primanjkovalo. Znancev sva imela čez mero dovolj. Ob njih sva mogla meriti svojo srečo skozi vso pomlad in vroče poletje in vse do pozne jeseni, ko sem vendarle postala pretežka in preokorna in začela ostajati doma.

Nič za to, je rekel Saša, skupaj bova šla na sprehode, kadarkoli bom utegnil, zdaj moraš mnogo na zrak. Okrog osme bom doma, je še dodal že na stopnicah, skupaj bova šla kam na večerjo, prav?

Saj ni treba, sem se branila, če boš kmalu doma, bom že sama kaj malega pripravila.

Ko sem vrata za njim zaprla, sem ostala sama.

Ves popoldan sem prebila v najini najeti sobi, kjer je bilo komaj kaj prostora med visokimi starinskimi posteljami in veliko, težko tridelno omaro.

Le kaj naj človek sploh počne v taki sobi? sem se zaman spraševala. Časa je bilo več kot dovolj. Okrog osme, je rekel, kje je še to! In taka preprosta večerja na phoebusu je kaj kmalu gotova, sem glasno razmišljala, medtem ko sem že tretjič brisala neviden prah z mize.

Ne, gospodinjska opravila so odvrtna, to je enkrat ena. Sem pa tja, kakor zdajle za spremembo, nič ne rečem. Človek malo brska po sobi, malo pobriše – omara je tako ali tako vedno

prašna. Sicer pa – gospodinjska opravila – hvala lepa. Odločno ne!

Tiste jeseni sem večkrat premlevala podobne misli, medtem ko sem čakala. Saša je bil redkokdaj točen.

Sama veš, kako je z ljudmi, je potem pravil in me tesno prižemal nase, da sem bolj čutila, kot razumela njegov zagovor. Sama veš, da večkrat tako nanese, da ne moreš stran. Dovolj dolgo si hodila z nami, ni res? Razumeš, da človek ne more kar tako na vrat na nos zapustiti družbe sredi pogovorov in oditi, kajne?

Seveda nisem bila istega mnenja. Pogovore človek pušča vedno v sredini. Pogovori so odraz življenja in tudi življenje nima pravega začetka niti pravega konca. Proces pač teče. Zakaj ne bi mogel svojih pogovorov prekiniti takrat, ko moraš domov? ah, Saša! Razumem, seveda razumem, a tudi sama imam končno svoj prav. Tudi moje sedanje stanje zahteva nekaj obzira, mar ne?

Sicer pa je bila najina najeta soba pretesna, da bi se hkrati razburjeno sprehajala, medtem ko sva si dokazovala vsak svoj prav. Naj sem še tako zares vzkipela in se glasno hudovala, nazadnje me je le ujel, stisnil k sebi in s silo premagal. Seveda sem vedela, da tako ne gre. Dobro sem vedela, da tako ne sme naprej. Vedela sem, da se moram boriti – čeprav mi ni bilo popolnoma jasno, z a kaj i n kako.

Tiste sobote, o kateri zdajle pripovedujem, sem zgodaj postala živčna in nestrpna.

Od nosečnosti bo, sem se mirila. Ker sicer mi ni bilo čisto razumljivo, zakaj bi se vznemirjala že ob sedmih, ko sem dobro vedela, da Saše pred osmo ne bo. Sam mi je rekel, da ga pred osmo ne bo.

Jaz pa že od sedme naprej s svojo temno slutnjo – saj ga sploh ne bo!

In spet ob pol osmih – s pogledom na kazalcih ure, ki so se in se niso premikali, – ne bo ga!

Deset minut čez osmo še ni zamuda v pravem pomenu besede.

Ali pa je.

Ta vražja slutnja, sem si pravila in jo istočasno odganjala, da se ji ne bi prepuščala. Ta presneta zla slutnja! Čeprav se mi do pol devete še ni za kaj razburjati. Do pol devete bi kdorkoli mogel zamuditi, ne da bi bilo kaj narobe, to se razume.

No, saj že grel – sem si rekla, ko sem zaslišala na stopnicah moške korake.

Tu je, sem si ponovila, in srce mi je od razburjenosti zamrlo. Prihaja!

Za vsak primer se skrijem za težko tridelno omaro. Da me bo moral iskati po sobi, če bo hotel vedeti, ali sem doma.

Težko je šlo, za omaro pa sem se le stisnila.

Takole, tukaj. In zdaj, brž ko odpre vrata – ne, malo kasneje, ko bo razočaran obstal na pragu in začel ugibati, kje sem – hou! – ga prestrašim. Kajne? Saj je tudi zaslužil. Ko pa prihaja s tako zamudo.

Ne.

Ni Saša.

Stranka pod nami.

Pol desetih.

Težke misli lezejo k mozgu, grenke se vračajo k srcu. Motajo se v krogu, kot bi se kača zagrizla v lastni rep in od bolečine tesno stisnila ostre zobe.

Srce ljubeče in trpeče.

Pretiravaš, si prigovarjam, vedno pretiravaš. Poziraš. Od živčnosti do histerije je komaj korak.

Misli, gladke in težke kot živo srebro, lezejo naokrog in me ovijajo v tegobo.

Sama sem rinila v to kašo, si rečem. Le kam se mi je tako mudilo?

Tudi stric Miha me je bil tako vprašal. Le kam se ti tako mudi, je rekel in me strokovnjaško meril v pas in trebuh. Še leto dni potrpi, da boš polnoletna! Ta čas se malo bolj seznanita, saj se komaj poznata, ni tako?

Jaz pa da ne in da ne. Da se bova takoj registrirala. Na poskušnjo da se bova vzela. Na enoletno poskušnjo. In da bo pogodbo sestavil Aleš.

Aleš, se je čudil stric Miha, ki je bil sam pravnik, Aleš odvetnik? Ha, ha! Sta krokala z njim? Tipična Alešova domislica, ha, ha!

Da, sem trmoglavila dalje, Aleš odvetnik. In če nočeš privoliti, bom živela z njim brez privolitve. Na koruzi bova živela.

Kakšna bedarija! Deset je ura. Saše še vedno ni od nikoder.

Še in še se mi misli motajo po glavi, spremljajo prehojeno pot in oživljajo stare podobe.

Tudi sceno pri krušnem očetu, pri redniku, ki je hotel Sašo zastrašiti, brž ko je zvedel za moj namen.

Na poti k njemu sem Sašo pripravljala nanj, se razume. Saša, sem mu rekla in ga prijela pod roko, ne smeš pričakovati, da bi me moj rednik hvalil ali kaj podobnega. Tudi ne verjamem, da ti bo prigovarjal, naj me vzameš – da sem čudovito dekle, bistro in to, da igram klavir, pojem, da sem dobra gospodinja in podobno – res ne verjamem. Saj me ima po svoje hudo rad, a ne bo me zlepa spustil. On je bolj oblastne, posestniške sorte. Mislim celo, da ti bo v ihti nanosil skupaj vsega vruga! Zato ni slabo, če si za vsak primer malo pripravljen že vnaprej...

Oh, ta scena!

Ta nepozabna scena!

Saša v temni obleki s sveže zlikanimi hlačami. Oči so mi od časa do časa kar same begale k tistim zlikanim hlačam. Ves čas sem se bala, da bo opaziti, da sem jih zalikala. Vse jutro sem se mučila z njimi, medtem ko me je Saša priganjal. Saj bo dobro, pusti, prosim te!

In res so bile hlače videti kar v redu. Tudi Saša sam je bil navidez popolnoma miren. Samo po kajenju, po njegovem nesrpnem otresanju pepela sem vedela, da mu gre vsa stvar do živega.

Stari pa je hodil okrog in okrog Saše in si ga ogledoval z vseh plati. Pri tem pa hrulil.

Tako torej, je kričal in bliskal z očmi izpod pretirano košatih obrvi, to-le ste si torej izbrali, gospod umetnik. Kako? Hm, hm. In veste, kaj zna? Fiiigoooo! Še enkrat samkrat ni pomagala ženi pri gospodinjstvu, še enkrat ne! Klatila se je naokrog s pobi,

to je vse! Alpinistika, diskusije, politika, sufražetstvo in anarhija. Vse. Prava a-nar-hi-ja! Še svoje sobe ne zna v redu držati, kaj šele stanovanja! Ha, ha! Ta pa gospodinjstvo! Pa otroci! Ha, ha, ha! Zapravljiva, lahkomišelna – je še strastno dodal in se z očmi zapičil v Sašo. Jo boste vseeno vzeli?

Saša se je delal, kot bi ga sploh ne poslušal. Samo ob konkretnem vprašanju se je rahlo zdrnil in izdaval. Bom. Seveda. Vseeno.

In tako dalje.

Dobesedno dalje in dalje.

Res sem že marsikaj prestala zavoljo Saše, prav zares. In kaj imam od vsega tega?

Ničesar nimam. Tukaj sem sama in zapuščena v tej zanikrni najeti sobi. V tej zopni sobi brez obličja in brez značaja.

Nihče ne ve, kaj vse sem storila, da bi tej sobi dala pravo podobo! Premetala sem pohištvo. Se pravi – mizo in stole – zakaj postelje in težke tridelne omare tako ali tako ne bi mogla premakniti. Neštetokrat, ne le enkrat! Iz kota v kot. Sem in tja – a vse zaman. Še cvetlice, ki zanesljivo boljšajo razpoloženje, v tej sobi komaj kaj zaležejo.

Ne. Ta soba nima svoje podobe. Od vsega začetka sem to čutila. Samo da mi takrat tega ni bilo mar. Takrat sem bila še samosvoja celota. Hodila sem na predavanja in bila malo-kdaj doma. Takrat še nisem Saši visela za vratom. Tudi ponoči sem imela malo časa, da bi pletla turobne misli. Takrat sem marsikatero noč prekrokala s Sašo in Sabijem. Tiste prve čase nas je bilo povsod dovolj. Bila sva središče duhovitih bohemskih družb. Bila sem važna ob pomembnem možu in ob zanimivih pogovorih so mi ure minevale, da sama nisem vedela kako...

Veste, je pravil Saša in se srečno smehljal, kakor je imel navado tiste čase, ko me je še predstavljal svojim neštetim znancem, veste, da sva včasih s Sabijem pripisovala pomladi posebno moč. Da pomlad človeka rahlja, sva rekla, da ga nekako neopazno prepreza s hrepenenjem, da ni človeku dobro samemu biti in to. Pomladi, torej.

Eh, Saša, so se mu smejali, sam boš pa telebnil jeseni! Kaj se mar nista dogovorila, da se vzameta na vseh mrtvih dan?

Ha, ha! Kakšno opozorilo! Na vseh mrtvih dan!

Saj. A Janeza Samčeka je spodnesla pomlad. Pomlad ga je razvnela, kaj bi tisto!

Pivo! Halo! Pivo!

Pomlad. Sledil je njenemu klicu in se ujel. Pozneje ga nisem več srečeval po gostilnah. Vpregli so ga. Vpregli.

Še meni pivo!

Ti pa se boš ujel na jesen! In te verjetno tudi ne bomo več srečevali po gostilnah.

Bedarija! Midva z nevestko pa sva eno in greva zdajle zanašač še naprej. Kdo gre z nama? Daj Dam je še odprt!

Bliim. Boom.

V bližnjem cerkvenem zvoniku zateglo bije ura. Pol enajstih? Pol polnoči?

Kakšna smešna situacija! Kakšno bedno življenje!

Sama v tej brezoblični najeti sobi. Sama na teh ogromnih starinskih posteljah. Do smrti utrujena, čeprav premetavam v sebi svetle spomine, da me sovraštvo ne bi v celoti zajelo.

Zakaj hladno sovraštvo mi že ves čas prodira v možgane in če mu dovolim, da se tam ugnezdi...

Takrat je bil Daj Dam res še odprt. In v prvih jutranjih urah smo se vsi stlačili prav v to najino brezoblično sobo, ki je takrat bila vsa svetla in topla od naše razigranosti. Tudi Pino, moj starejši brat, je bil z nami. Pino, ki je bil šel Saši za pričo in si je za veliko priložnost sposedil temno obleko in klobuk. Klobuk je moral podložiti s časopisnim papirjem, ker mu je bil na vseh koncih in krajih prevelik. Tak je obstal pred magistratnim uradnikom – svečano resen. Seveda je reveža zavedel v zмотo... Ženin, gospod... je zdeklamiral uradnik in se brez pomisleka obrnil na slavnostno oblečenega Pina. Ne, ne! Samo gospod priča sem, prosim vas, gospod priča!

Ha, ha, ha!

He, he, he!

Smeh v polsnu.

Histerija.

Saše še vedno od nikoder.

Gotovo ima Sabi svoje prste vmes! Gotovo ga je kam zavlekli!

In hladno sovraštvo zavija v svoje mrzle tenčice še Sabija. Zakaj Sabi brž poišče Sašo, ko pride na dopust. In če ga drugje ne najde, ga dobi pri stalnem omizju proti večeru.

Navadno prisede in začne vedno na isti način. Tole pivo, gazda, je slabo. Da, prav slabo. Račil bi celo izjaviti, da je zanič, da!

Navadno vsi resno pritrjujejo, zatem naročijo še po eno čašo.

Potem govorijo brez logičnega zaporedja in vsi vprek.

O Gandiju. O srednji Aziji. O prepričanju, da je bil pravzaprav Atila velik gospod. O tisti bitki na katalonskih poljih, ki je trajala tri dni in tri noči in ki je bila tako huda, da so se duše ondobnih neznanih mrtvih junakov borile v zraku še štirinajst dni in da niso imeli kmetje v okolici miru ne podnevi in ne ponoči. Da bi imelo lice Evrope današnji dan nekoliko drugačne poteze, če jih ne bi dobil onkrat gospod Atila po grbi.

Tehnika, bi rekel Saša, ki največkrat vodi pogovor, tehnika je docela ubila poštenje in osebno sovraštvo.

Nemara res.

Seveda! Denimo na primer, da sem močan in se spoprimem s slabšim. Zgrabim ga za vrat s svojimi šapami – on me pa pihne tako rekoč iz žepa, kamor je bil skrtil samokres. Tako.

Iz žepa.

Potem bodo obsodili vojno tehniko vobče, streljanje iz žepa pa še posebej.

Zatem se bo Sabi spomnil svoje zgodbe v zvezi s streljanjem in eksekucijami.

Zgodba iz začetka slavnega evropskega klanja.

Navaden vojak, šofer, oče štirih otrok, je bil soglasno obsojen na smrt, ker je poravnal umazano žaljivko svojega komandirja s klofuto.

Ob zidu na starem Pungertu se je trlo ljudi. Smrt je senzacija. Posebno taka smrt.

Streljali so trenarji.

Iz hleva so pripeljali štiri stare, osivele može, oborožene s starimi verndlovkami.

Obsojenec ni razumel obsodbe. Zaradi klofute – v smrt? Ne. Saj ni mogoče!

Bil je zdrav Dunajčan in ni mogel razumeti.

Streljali so štirje stari, osiveli možje. Ko so stopili v vrsto pred moža z zavezanimi očmi, so jim verndlovke omahovale v tresočih rokah.

Das wird nich gehen, je pripomnil zdravnik.

Oficir je komandiral.

Štirje strelji so drug za drugim presekali tišino. Obsojenec se je obupno vzel ob kolu in divje zakričal. En sam strel ga je zadel v vrat.

Še enkrat so streljali preplašeni starci. Ranjeni šofer se je trgal ob kolu in ječal.

Takrat je priskočil zdravnik. Z drhtečimi rokami je iz blede žoltega toka izdril majhen browning, ga nastavil šoferju na srce in sprožil.

V krču se je zvilo močno telo in na usta mu je s kapljico krvi privrela beseda – n i c h t !

Zdravnik se je zgrabil za prsi. Z obupno kretnjo je prislonil browning na šoferjevo sence in sprožil.

Šofer je končno spolzel ob kolu.

Stari trenarji z dvignjenimi puškami so na glas jokali.

Jaz tudi. Posebno jaz.

Popolnoma prebujena sem glasno hlipala v noč. Počutila sem se odločno prevarano in zapuščeno.

Takrat je Saša potihoma odprl vrata in vstopil. Najprej je začudeno pogledal okrog sebe – razsvetljena soba, popolnoma oblečena, hlipajoča žena na visoki starinski postelji, in razumel.

Pa kaj se je zgodilo, za božjo voljo vendar, je rekel, kaj ti je? Ne morem več. Ne morem.

Česa ne moreš? Zakaj vse to? Reci! kaj se je zgodilo, povej mi, prosim! Kako? Ne govori neumnosti! Kako prevarana in

zapuščena, ko sama dobro veš, da je bil Sabi že dopoldne pri meni, in da...

Ne morem več.

Pomiri se, prosim te, pomiri se! Za božjo voljo, kakšen cirkus! Pa kaj res ne moreš razumeti...

Saj le ti ničesar ne razumeš! sem zakričala in sedla na posteljo. Ničesar!

Pri tem sem čutila, da mi sveže sovraštvo leze v mozeg.

Na bruhanje mi gre, razumeš? Na bruhanje, če samo pomislim na tvoje stalno neslano, neslano stalno omizje. In na tvojega Sabija povrhu! Iz dneva v dan i-s-t-o! Zakaj me nisi pustil pri miru! Zakaj hočeš, da živiva skupaj, če moram čepeti sama v tej priskutni sobi! Zakaj? Zakaj si me prisilil, da prekinem študije? da pričakujem otroka? Zakaj...

Saj sem sama čutila, vedela sem, da je vse skupaj smešno in neokusno; a sovraštvo me je bilo že zajelo in nisem se mogla več premagovati.

Smešno.

Saša je bil popolnoma trezen in priseben. Živčno, a previdno se je premikal med težko tridelno omaro in visokimi starinskimi posteljami in se trudil, da ni gledal v mojo hlipajočo bedo.

Kakšen nemogoč cirkus, je govoril zase, za prazen nič! Kakor da si prva ženska na svetu, ki pričakuje otroka! Pri tem, je še dodal in me postrani pogledal, da bi bila vsaka druga ženska v mojem položaju srečna in ponosna, da dobi sina.

Res sem se morala čuditi, da Saša o bodočem otroku ni nikdar drugače govoril kakor o sinu. In če bo navsezadnje le deklica? me je prešinilo, da sem se živčno stresla.

P-o-n-o-s-n-a! je Saša poudaril in spet poškilil proti meni, da preceni učinek. Ti pa – ne. Najprej študij, potem šele sin.

Spet sin. In če bo le deklica? Malo da me ni posilil histerični smeh, ki bi nemara vso zadevo dostojno uredil, ko sem ga spet zaslišala...

Glavna in sveta dolžnost materinstva... prosim, prosim, ne prekinjaj me! Glavna in...

Moolči! sem zakričala, molči! Ne vidiš, da mi ni do šal? Ne razumeš, da imam vsega dovolj? Nehaj!

Smešno.

Seveda sva se imela rada. Tudi razumela sva se dobro. Pravzaprav sva se v vsakem pogledu zelo dobro ujemala. Tudi si nisem mogla misliti, da bi bilo življenje z menoj komurkoli težavno. Kje pa! Podzavestno sem dobro vedela, da je Saša vsega kriv. Zakaj moški – pa naj bodo še tako svobodomiselni in napredni in ne vem kaj še vse, – vsi gledajo na svoje žene kot na svojo lastnino.

?

Tudi tako imenovani borci za enakopravnost žena, borci za ženske pravice, tudi taki.

?

Vsi. Vsi izključujejo v mislih lastne žene, ko se borijo za svobodo ženskega sveta.

Zakaj moški, sem rekla Saši, moški sploh ne znate drugače misliti kakor lastniško: moja žena, moja soba, moje delo, moj pes...

Moje. Moje. Moje.

Kako neskončno babje neumno!

Moja žena, je rekel Saša in me že sam gledal hladno in sovražno, seveda moja! Čigava pa? Pa tudi zanjo skrbim, če mi ne zameriš, čuvam jo, dajem ji svoje ime, ni res tako? Če njo varujem, končno varujem sebe in narobe. Naj jo morda ponujam sosedu v priznanje in potrditev ženskih svoboščin? To naj bi storil?

Kako neskončno moško idiotsko!

K sosedi pa brez skrbi rineš, da te le kdo ne vidi! To pa gre brez nadaljnega, ni res? Toliko svobode pa le priznate tudi nam ženskam, kajne?

Meni vendarle ne boš očitala kaj podobnega! Meeeniiii? je Saša prav zakričal in vse je kazalo, da sem le šla predaleč.

Smešno.

Sama vem, da Saši ni kaj takega očitati. Tega še mislila nisem. To je Saša sam zanalašč tako obrnil, da bi mogel spremeniti pogovor. Goli moški manevar.

Zakaj o samem problemu se tako ali tako nočeš pogovarjati, sem še dodala. Sam si rekel, da je problem nerešljiv. Da vsaj

zaenkrat spada ženska in pripada družini. Kje da je še tisti čas, ko si bo ženska mogla krojiti novo kožo! Tako si sam rekel.

— No, pustimo to, pustimo!

Tako torej.

Čeprav združena za ves preostali svet, sva si stala drug proti drugemu kot dva nasprotnika.

Skupaj v isti najeti sobi, zajeta v ozki prostor med težko tridelno omaro in visokimi, starinskimi posteljami — čeprav ločena in daljna.

Mož in žena. Oče in mati novega, bodočega življenja, ki naj bi se rodilo in zaživelo skladno z vsem živim življenjem — razdvojena in nepotešena.

Takole, sem rekla tudi Saši in debelo požirala grenkobo, ki se mi je nabirala v ustih, takole leže človek v posteljo zagrenjen in skuša prepleskati razočaranje s kompromisom.

No, pa pustimo to!

Takole rešujejo moški vse važne probleme. Samo do sem. Do tiste meje, ko postane rešitev naporna in neprijetna. Nato prekrijejo žive rane z belo rjuho spodobnosti in pika.

Da ne bo scen.

Zakaj scen se moški bojijo. Scene jim jemljejo ugled. Eh, možki!

Ta čas se je Saša hrupno umival, prhal, se vrtel naokrog po sobi, pristavil džezvo za črno kavo in se pripravljaj pisati.

Še vedno sem ga opazovala hladno in sovražno. Še vedno sem se lovila v lastne pajčevine in grebla po razbolelih ranah...

...ti se pa trudi dan na dan, sem predla dalje; delaj, pripravljaj večerjo na phoebusu, ki sploh ni štedilnik! da o kuhinji raje molčim! Pripravljaj večerjo z ljubeznijo, seveda, saj za kaj drugega primanjkuje denarja. Lepo in varčno. Con tanto d'amore. Kaj pa potem? Potem pa čakaj. Čakaj, čakaj, da se bo gospodu soprogu — globok, preglobok poklon! — zljubilo zapustiti stalno omizje in priti domov. Kot v katerokoli javno gostilno. Se mu ljubi — gre, se mu ne ljubi — ostane.

Ne. Nočem tako. Ne morem več.

Saša je menil, da sem nemara le omagala in zadremala. zakaj sam pri sebi je globoko vzdihnil. Preklete! Presneto težko je najti v lastni ženi še prijateljico, služkinjo, pestunjo, mamó – ah, mama!

Sedel je k mizi in začel pisati feljton o mrtvem klavirju.

Še in še sem vlekla na uho škripanje peresa in mislila, da bo honorar za feljton komaj zadostoval za nakup nove namizne svetilke. Saj si bova pri tej brlivki oba pokvarila oči.

mrtvi klavir

So pusti dnevi, ko visi nebo nepomično kakor siva streha zapuščenega cirkusa nad zemljo. Obrazi ljudi, ki jih srečuješ, so do ogabnosti pusti in brezizrazni. Hiše, med katerimi se potikaš, molče kot kasarne, iz katerih so pravkar odnesli zadnjega človeka, ki se je boril za bedarije in umrl za grižo.

Ob takih dneh, ko se zdi, da je nastala v melodiji življenja neka neumna, kruta, nesmiselna pavza, se spomnim mrtvega klavirja.

Klavir stoji v pusti sobi; okna so vedno zastrta in to je dobro. Če pogledaš skozi špranje, ne vidiš mnogo. Siva, umazana predmestna cesta, nekaj hiš brez pomena, dvoje dreves, ki se pomladi ne razcveteta.

V polmraku stoji klavir.

Drobne roke ga čistijo dan na dan, da je lep in svetel kakor tedaj, ko je še živel.

Na njem stoji podoba neke žene, ki je ni več.

Malokdaj sem vstopil v to sobo, odkar je klavir mrtev. In še tedaj sem jo naglo zapustil. Ozrl sem se na mrtveca, na sliko na njem, in odšel. Prižgal sem cigareto in si rekel, da bo že kako. Sevé, tako bo!

Včasih pa sem se le zagledal v bele in črne tipke in nekaj mi ni bilo po godu: kje se pač mudi mati, da mi neutegoma ne zaigra moje ljubljenske, tretje etude Chopinove? zdaj, ko me ni bilo tako dolgo?

Ah, da! Saj vendar...

Ni več malih, belih rok, da bi razgibale mrtvo klaviaturo. Zlomljene smo pokopali.

In klavir je mrtev.

Da.

Nekoč je bilo vse drugače.

Stal sem z violino v roki, paglavec, in učil sem se abecede tistega silnega, nezaslišanega jezika, v katerem so pripovedovali Bach, Beethoven, Čajkovski – mogočne bajke iz drugih svetov, ki jih roka ne dotipa, oko ne dozre.

Takrat nisem ljubil klavirja in drobnih, belih rok.

Zunaj je sijalo sonce in pajdaši so me čakali, 'Vojsko' smo napovedali ob pol štirih...

In pozneje.

Vrnil sem se iz tujine. Pod večer, ko se je oglasil klavir, sem stopil potihoma v sobo. Slonel sem na divanu in poslušal. Rad bi izrekel besedo, se zahvalil ali kaj lepega povedal.

Nu, rekel nisem ničesar. Morda – ,še kaj'!

Zakaj tako? Res, zakaj? Danes bi morda besedo izrekel, a klavir je mrtev.

In na njem stoji podoba neke žene, ki je ni več. In je temno v izbi, kjer so okna zastrta.

Da.

Kadar visi nebo kakor streha zapuščenega cirkusa nad zemljo, kadar so obrazi do ogabnosti pusti in brezizrazni, takrat bi šel tja, k mrtvemu klavirju.

Nagnil bi se in bi vanj zakričal...

Morda bi se mi oglasil.

Zares, Saša, sem se razveselila, prav zares?

Zares. Nočem, da bi bila še kdaj v skrbeh. Razumeva se in si bova pomagala. S pijačo je konec. Za zmeraj. V družbo pa bova zahajala skupaj in pila brezalkoholne pijače. Prav? Je prav tako – ? No, poglej me!

Tra-la-la-laaa, la-la-la-la-laaa, la-la-laaa, laaaa, laaaa... tra-la-la-laaa... Allegro con fuoco. Čajkovski. B-mol concerto.

Še veš? Si spoznal? Krasna glasba! Čudovita! In kot zanalasč za moje sedanje razpoloženje.

Kot zanalasč.

Saša je menil, da sem nemara le omagala in zadremala. zakaj sam pri sebi je globoko vzdihnil. Preklete! Presneto težko je najti v lastni ženi še prijateljico, služkinjo, pestunjo, mamó – ah, mama!

Sedel je k mizi in začel pisati feljton o mrtvem klavirju.

Še in še sem vlekla na uho škripanje peresa in mislila, da bo honorar za feljton komaj zadostoval za nakup nove namizne svetilke. Saj si bova pri tej brlivki oba pokvarila oči.

mrtvi klavir

So pusti dnevi, ko visi nebo nepomično kakor siva streha zapuščenega cirkusa nad zemljo. Obrazi ljudi, ki jih srečuješ, so do ogabnosti pusti in brezizrazni. Hiše, med katerimi se potikaš, molče kot kasarne, iz katerih so pravkar odnesli zadnjega človeka, ki se je boril za bedarije in umrl za grižo.

Ob takih dneh, ko se zdi, da je nastala v melodiji življenja neka neumna, kruta, nesmiselna pavza, se spomnim mrtvega klavirja.

Klavir stoji v pusti sobi; okna so vedno zastrta in to je dobro. Če pogledaš skozi špranje, ne vidiš mnogo. Siva, umazana predmestna cesta, nekaj hiš brez pomena, dvojne dreves, ki se pomladi ne razcveteta.

V polmrazu stoji klavir.

Drobne roke ga čistijo dan na dan, da je lep in svetel kakor tedaj, ko je še živel.

Na njem stoji podoba neke žene, ki je ni več.

Malokdaj sem vstopil v to sobo, odkar je klavir mrtev. In še tedaj sem jo naglo zapustil. Ozrl sem se na mrtveca, na sliko na njem, in odšel. Prižgal sem cigareto in si rekel, da bo že kako. Sevó, tako bo!

Včasih pa sem se le zagledal v bele in črne tipke in nekaj mi ni bilo po godu: kje se pač mudi mati, da mi neutegoma ne zaigra moje ljubljenske, tretje etude Chopinove? zdaj, ko me ni bilo tako dolgo?

Ah, da! Saj vendar...

Ni več malih, belih rok, da bi razgibale mrtvo klaviaturo. Zlomljene smo pokopali.

In klavir je mrtev.

Da.

Nekoč je bilo vse drugače.

Stal sem z violino v roki, paglavec, in učil sem se abecede tistega silnega, nezaslišanega jezika, v katerem so pripovedovali Bach, Beethoven, Čajkovski – mogočne bajke iz drugih svetov, ki jih roka ne dotipa, oko ne dozre.

Takrat nisem ljubil klavirja in drobnih, belih rok.

Zunaj je sijalo sonce in pajdaši so me čakali. ‚Vojsko‘ smo napovedali ob pol štirih...

In pozneje.

Vrnil sem se iz tujine. Pod večer, ko se je oglasil klavir, sem stopil potihoma v sobo. Slonel sem na divanu in poslušal. Rad bi izrekel besedo, se zahvalil ali kaj lepega povedal.

Nu, rekel nisem ničesar. Morda – ‚še kaj‘!

Zakaj tako? Res, zakaj? Danes bi morda besedo izrekel, a klavir je mrtev.

In na njem stoji podoba neke žene, ki je ni več. In je temno v izbi, kjer so okna zastrta.

Da.

Kadar visi nebo kakor streha zapuščenega cirkusa nad zemljo, kadar so obrazi do ogabnosti pusti in brezizrazni, takrat bi šel tja, k mrtvemu klavirju.

Nagnil bi se in bi vanj zakričal...

Morda bi se mi oglasil.

Zares, Saša, sem se razveselila, prav zares?

Zares. Nočem, da bi bila še kdaj v skrbeh. Razumeva se in si bova pomagala. S pijačo je konec. Za zmeraj. V družbo pa bova zahajala skupaj in pila brezalkoholne pijače. Prav? Je prav tako – ? No, poglej me!

Tra-la-la-laaa, la-la-la-la-laaa, la-la-laaa, laaa, laaa... tra-la-la-laaa... Allegro con fuoco, Čajkovski. B-mol concerto.

Še veš? Si spoznal? Krasna glasba! Čudovita! In kot zanalašč za moje sedanje razpoloženje.

Kot zanalašč.

Takole sva se takrat dogovorila s Sašo in morala sem verovati, da bo zares vse v redu, če sem hotela začeti znova. Čeprav so me že isti hip, ko sva se dogovorila, načeli dvomi.

Gledala sem ga v oči, v njegove svetlo modre, nasmejane, hudomušne oči, in bilo mi ga je neskončno žal. Zakaj nisem ga hotela pripeti na vrvico kakor cucka. Nisem hotela biti nad njim za vsako ceno.

Druge pomoči pa le ni bilo. Ponujal mi je svojo moško prostost in sprejela sem jo, da bi se take scene ne ponavljale, ker naju niso bile vredne. Da bi mi bilo gospodinjstvo v bodoče bolj znosno...

Saj.

Gospodinjstvo. Večno pospravljanje, brisanje prahu, čiščenje, čiščenje in čiščenje. Večno prekleta ponovitev istih gibov brez pravega učinka.

Čeprav mi je bilo žal njegove prostosti, sem ga hotela nemara iz podzavestnega maščevanja pritegniti v svoj majhen začarani, gospodinjski krog. Željno sem hrepenela, da bi se z menoj vred zaprl med moje štiri stene – čeprav mi ga je bilo žal. Še malo nisem bila prepričana, da si je prostovoljno nadel zanko okrog vratu.

Kakorkoli že – zdaj bo vse drugače! Novo življenje! Skupni sprehodi, pravočasna kosila, po kosilu glasba...

Saša uživa ob klavirju. Posebno ob Chopinovi tretji etudi! In kako zna biti prizanesljiv mojemu tipajočemu igranju!

Trudila sem se igrati dobro in že med igranjem se nisem mogla znebiti vtisa, da bo brž ko bom udarila zadnji akord, sedlo dolgočasje med naju. Že med igranjem sem krčevito ugrabila, kaj mi je početi, da ga razvedrim, pritegnem, obdržim... da mu prikrijem drugo plat najine idile – dolgočasje, ki ga dolgo ne bova mogla več skrivati.

Le kaj nama sploh manjka! sem se zaman spraševala, medtem ko sem sproti brisala vsak prašek, medtem ko sem že desetič šla s cunjo po pohištvo in čakala, da je dan prazno odtekal in se je Saša vrnil domov.

Saj je vse v redu. Zdaj je Saša vedno točen. Že tretji mesec ni bil zunaj sam, ne da bi za to vedela. Tudi pil ni več. Skupaj sva hodila na sprehode, ki so tako zdravi za ženske v takem

stanju in tako dalje. Najela sva stanovanje, se lepo preselila – torej! Le kaj mi manjka, sem se zaman spraševala, čeprav me je davilo v grlu in sem bila nemirna, razburljiva in nepreračunljiva. Oh, ne, seveda ne! Tistih občutkov nisem mogla pripisati samo nosečnosti!

Saša. Tu je tičala moja živčnost. Tu so tičale vse moje težave.

Saša. Kako uskladiti svojo bit ob njegovi? Svoje življenje z njegovim? Doseči eno celoto iz dveh različnih polovičk – kako?

Vsak pro in contra sem premlevala v sebi in se vselej v krogu vračala k izhodišču. Vse dokler ni zaškrtal ključ v ključavnici in mi srce ni poskočilo do grla. Zlahka bi ga bila mogla izpljuniti, to moje razburljivo srce, tako zelo sem ga čutila samo še kot oviro.

Tudi Saša je, brž ko je vstopil, razumel, da se samo delam brezskrbno in srečno. Opazil je, da sem nemara zadnji hip pograbila časopis, ročno delo, karkoli že, da bi ga premotila. Samo dela se, da je vse v najlepšem redu, si je rekel in se namrščil.

Oba sva vedela. Obema se je poznala živčnost, čeprav sva se skušala premagovati.

Tudi sam se je podzavestno spraševal, ali mu tisto prekleto bohemsko življenje res toliko pomeni. Nemara mi je svojstveno okolje le potrebno, se je vznemirjal, okolje, s katerim dosežem negacijo sleherne meščanske norme, vsega dosedanjega 'reda'...

Pa vendarle ne! si je skušal dopovedati, medtem ko me je gledal, kako sem pripravljala večerjo, kje pa! Saj tu sem doma. To je moj dom, na katerega sem v resnici navezan. Mar so mi pijanske meditacije in prazni krokarski pogovori...! Kaj pa – če? Kaj pa, če mi gre tudi za jasna načela? za umetniška navdahnjenja? za iskanje novih rešitev? za...

Kaj šel

Kaj pa, če ljudje sploh potrebujemo kaj takega, ne da bi se tega posebej zavedali?

Saj.

Ko je Saša po treh mesecih vzornega življenja – po treh mesecih idile, brezskrbnega reda in dolgega časa, spet enkrat izostal – se mi še sanjalo ni, da bi se bil preprosto zakrokal.

Tudi se nisem domislila, da mi je bil že enkrat poprej med tednom zadišal po žganju... Saša, sem mu takrat resno rekla, dihni vame! Saj nisi pil, kajne?

Takrat mi je Saša povedal, da je moral vzeti pelinkovec zaradi tega, ker mu je želodec nagajal.

Pri tem sva tudi ostala. Tisti pelinkovec me ni mogel zares vznemiriti. Pelinkovec končno je in ni alkohol. Navsezadnje je lahko tudi zdravilo, kajne?

V času treh mesecev sem se toliko razvadila, da mi, medtem ko sem ga čakala, prejšnje skrbi še na misel niso več hodile.

Čas večerje je bil že zdavnaj mimo, ko sem še vedno zbirala sekunde v minute, preštevala neskončno dolge prazne minute in prežala na vsak šum v veži in na stopnicah. Minevale so ure in še vedno sem lovila šum s ceste in si večala nemir v srcu.

Bila sem trdno prepričana, da gre za nesrečo. Zaradi tega sem tudi poiskala njegovo sestro in ji potožila, za kaj gre.

Saj ne more biti nič hudega, me je tolažila, nemara je zašel v staro družbo ali pa ga je Sabi kam zavlekel. Da ga je zjutraj srečala v mestu, je še dodala.

Kako to, sem jo ostro zavrnila. Saj Saša sploh ne pije več, kaj še tega ne veš?

Seveda je vedela.

Gledala me je s široko razprtimi, od zaspanosti malo nabrekli očmi, kot bi se mi bledlo. Le kaj te skrbi, se je čudila, medtem ko je kuhala čaj – da se malo pogreješ! – s Sabijem sta se kje zakrokala, potrpi do jutra!

Saševi sestri je bilo jasno, da Saša potrebuje svoje okolje. Tudi njo je že od malega preganjal notranji nemir, da se je oklepala tisoč načrtov in jih spet zapovrstjo zavrgla. Ona je Sašo razumela. Občudovala ga je in mu zavidala. Zakaj če bi bila sama moški – eh! če bi imela sama iste priložnosti kakor moški, iste pogoje – eh! Ne, ne – je ponavljala – ne skrbi zanj! Saj lahko prespiš pri meni, je še dodala, če te je strah. In me tudi že peljala v spalnico. Saj bo kmalu dan. In jutri bo spet vse dobro. Jutri bo naš Sašenjka prišel ves ponižen in skesan – pa bo stvar v redu.

V polsnu sem bila samo še poostren sluh in trepetajoče srce.

Slišala sem biti vsako uro v vseh zvonikih, slišala sem lajati pse čuvaje blizu in daleč, motorje različnih avtomobilov, ki so drveli po praznih cestah, žvižge lokomotiv in ropotanje vlakov. Dokler mi ni jutranje ptičje petje prekrilo vsega in mi vlilo novega upanja, da sem mogla trdno zaspati.

Saša se je vrnil šele ob treh popoldne.

Niti ponižen niti skesan. Pač pa močno v zadregi.

Saša je bil vedno v zadregi, če mu je kaj spodletelo. Zaradi tega je tudi takoj sam napadel. No, no, je pravil in me trepljal po plečih kakor zdravo kobilu, no, no, kakšen cirkus pa je spet to! Le česa si se sploh bala, bi rad vedel! Saj dobro veš, da pridem, če rečem...

Oh, Saša! Lepo te prosim!

Že, že – je spet hitel, da bi mi zavrl ihtenje – a takega joka vsa stvar vendarle ni vredna, kajne? Zdaj se lepo umiri. Saj je spet vse v redu, no, no! Nehaj, prosim te, bodi pametna in nikar ne jokaj, saj še otroku lahko škoduje!

In mu je nemara res škodovalo. Zakaj moj čas je minil, otroka pa ni hotelo biti od nikoder.

Dvakrat sva šla s Sašo zaman v porodnišnico. Dvakrat in obakrat zaman.

In vsakič sem se na poti tja nežno in v solzah in na skrivaj poslavljalala od mimobežečih dreves v Zvezdi, od poznanih ulic in nepoznanih mimoidočih.

Zagotovo sem vedela, da tega ne bom prestala. Zagotovo ne.

Smilila sem se sama sebi in se nase hudovala. Le kaj mi je bilo tega treba, navsezadnje. Tako sem bila še mlada, tako rada sem živela, tako rada bi dokončala študije – zdaj pa – rinem v smrt. Naravnost v smrt.

In ko je šlo na polnoč in sem se še vedno vsa znojna premetavala po bolniški postelji, joj, kako mi je bilo že vsega čez glavo!

V mukah boš rodila, sem se domislila. Kdo je že to rekel? v m u k a h.

Neprestani krči in brnenje telefonskih žic in zvoncev. Do-
mišljija in stvarnost.

Saša je visel na drugem koncu žice, kar naprej je zvonil in
se zanimal, kako in kaj.

Saša je že petič klical, je rekel zdravnik Mirko in mi obrisal
znoj s čela. Naj mu kaj sporočim?

Ah-ha! Oh-ho! Reci no Saši, reci njemu in vsem moškim na
širnem svetu s tabo vred, prosim, prosim, naj se gredo solit –
naj mi zdajle dajo miiiir, prekleto!

Saša je tiščal slušalko ob ušesu in od razburjenja komaj kaj
razumel. Mirko mu je sicer pravil, naj ne skrbi, da bo že šlo,
da ga bo sam klical, če bo treba – a ga je komaj kaj slišal.

Ko je obesil slušalko, je ostal spet sam s svojim nemirom.
Sam, čeprav sredi hrupnega stalnega omizja. Sam s svojo te-
snobo. Sam s svojimi očitki.

Nikdar mu ni bilo bolj jasno, da je tako posedanje gola
izguba časa. Kakšno okolje neki! Same bedarije, ki jih človek go-
vori takole v vinjenem stanju. Da si vliva poguma, da si utvarja,
da je večji, kot je. Načrtno napihujemo svoj obseg, da bi bili
vsem na oči. Bahaštvo v besedah in v skromnem molčanju.

Razen tega ga je, kakor še nikoli, motil dim. Naprej in naprej
mu je silil v oči, da so se mu hotele solziti.

Seveda ni sledil pogovorom. Samo delal se je, kot da mu
ni nič – kaj pa koga brigajo njegove skrbi! – in sem pa tja celo
prisluhnil tistim živahnim čenčam...

...zakaj rod krokarjev ima večtisočletno tradicijo in stalna,
utrjena, v težkih bojih preizkušena pravila.

Sicer je krokarjev več vrst – priložnostni ... taki, ki priložnost
iščejo in – roko na srce – jo tudi vselej najdejo.

Ne, zgodovina ne laže!

In periodični? Krokariji, ki se v določenih razdobjih nekako
podvržejo kuram? Za katere pomeni krokanje pravzaprav isto,
kar pomeni bolnikom Golnik, Karlovi Vari ali Rogaška Slatina?

In slavnostni? Navdušenci zavoljo navdušenja?

Taki krokajo ob vsaki slavnosti, pa najsi že bo državni praznik
ali prihod novorojenčka.

Vmes pa neprestano pogledovanje na uro, ki je drvela kot blazna in Sašo priganjala k telefonu.

Neprestano pogledovanje na uro, ki je stala, kot bi bila začarana, ne da bi se sploh kam premaknila.

Še vedno nič.

...lastnosti krokarjev je mogoče znanstveno obdelati in opredeliti.

Diferencialna diagnoza: vsi krokarji so dvoživke – krokar v krožku in krokar doma. Vsi krokarji so zlobni: prepirljivi in pretepaški. Vsi krokarji so dobri: prijatelje in sovražnike hvalijo, objemajo in poljubljajo. Poljubljajo se tudi med seboj kot dobri pradedje stari Slovani.

Je tako?

Je. Ni. Ni. Je.

Vsi krokarji so neumni ljudje...

Dovolj! dovolj!

Dovolj. Ne morem več. Doostiiii!!!

Tako torej.

Histerija, sem si rekla. Kaj pa drugega? Histerija torej. Kakor večina žensk. Kakor vse babe, tfej!

Ne.

Tam v kotu ob oknu nekaj čisto drugega!

Tam je ležala priletna kmečka žena in rodila brez najmanjšega cirkusa.

Glej, glej, sem si rekla in se dvignila na komolce, da bi bolj videla, zakaj svojim očem nisem mogla verjeti.

Pa je bilo res. Priletna kmetica je malo pritisnila, se malo napela – in imela. Imela je krepko punčko. Šestega otroka.

Koliko lepše je takole brez cirkusa, sem vzdihnila in se spustila nazaj na blazine. Koliko bolj dostojno in bolj sposobno. No, dajmo, dajmo, sem se spet bodrila, saj bo šlo!

Fantek, veš? Takega čednega fanta pa še ne!

Dežurni zdravnik prijatelj Mirko se je sklanjal nadme in ves čas nekaj govoril. No, zbudi se, je klical in me vlekel za nos. Saj je že vse v redu.

Kakor bi mi govoril skozi gosto kopreno šumenja v ušesih. Da Saše ni mogel obvestiti, je pravil, čeprav je bil z njim v zvezi do šeste ure zjutraj. Nemara ga je utrujenost premagala...

Je že dobro, sem se mu nasmehnila.

Zdaj sem bila budna. In takoj tudi že v skrbeh.

Si pregledal, če ima vse? sem prekinila Mirka.

Kako – vse? kaj? – ni me mogel takoj razumeti. Govoriš o dojenčku?

No, čakaj, sem mi ga položi, prosim, takole. Zdaj preštejmo najprej prstke, da vidimo, ali je vse v redu. Takole. Eden, dva, tri... prav. Saj. Kakor da sama ne bi vedela, kako je s temi rečmi! Tega moški sploh ne razumete!

Mirko je samo skomignil z rameni, mi bežno in mimogrede – ob tem ko mi je dal roko in mi čestital – otipal z večimi prsti puls – in se že obrnil k sosedi.

Otrok je ležal ob meni in še malo mi ni bilo jasno, odkod se je vzel.

Odkod neki?

Otrok je ležal ob meni, kakor bi si bil mesto vnaprej zagotovil. Čisto nepopisan list.

Sicer pa, kdo je sploh vedel, ali je otrok zares moj? Kaj pa, če otroci niso zaznamovani? me je zaskrbelo. Če se medseboj pomešajo?

Gledala sem v smešno droben obrazek, ki ni bil podoben nikomur in ničemur. Droben, nerazvit popek in vse anonimno. Čisto nepopisan list.

Zaskrbelo me je še huje.

Sestraaa, sem glasno zaklicala, sestra, prosim vas, kako pa veste, da je ta otrok zares moj?

Sestra se je zasmejala najprej samo s trebuchom, nato pa rekla. Tale, gospa? Saj je samo vaš tako svetel, saj so vsi ostali sami črnuhi! In je še dodala: pa tudi ploščico imajo na nogici, le sami poglejte!

Dobro, dobro, sem se umirila. Torej, tako. Tudi ploščico imajo. In droben črviček je res imel ploščico na tački kakor golobček. Vse je imel. In bil tudi zares izrazito zlatolas. Ves tak kakor mala punčka. Lep otroček, sem si rekla, lep in miren.

Kasneje je bilo vsem nam, mamicam, jasno, da je razlika med otrokom in otrokom.

Iz dvajsetih košaric, ki so stale ob nasprotni steni naše dvorane, je stokalo, cvililo in vekalo. Skraja sploh ni bilo moč uganiti, odkod prihajajo glasovi.

Mamice smo pač ugibale, nato prosile sestro, naj nam prinese dojenčka iz druge, pete, desete košarice, kakor pač katera. Vsaka mamica je tudi dobro vedela, da ne joka njen dojenček, pač pa sosedov.

Čez čas je tudi vsaka mamica že po glasu spoznala svojega. Dovolj je bilo, da ga je le enkrat samkrat slišala – eh, mama je le mama! Se razume.

Moj je bil izredno miren. Saša se temu sploh ni mogel načuditi. Kadarkoli naju je obiskal, je bil fantek priden.

Saj ti pravim, sem mu razlagala vsa srečna, da ta otrok sploh ne veka! Še sanja se mi ne, kakšen glas ima!

In ponoči? je vtrajal Saša.

Tudi ponoči je mir.

Ponoči smo imele zares relativen mir. Samo mali nezakonski, tisti, ki sem ga sama dojila zaradi tega, ker njegova mamica ni imela dovolj mleka, samo tisti je vokal ponoči. Tisti je pravzaprav rjul – ne vokal. Čeprav ni bil videti bolan in čeprav nismo bile povsem gotove, se razume, da rjove ponoči mali nezakonski, so sestre vendarle trdile, da mora biti prav on. Zakaj nezakonski otroci morajo biti kaznovani za grehe svojih staršev, ni res tako?

Sicer pa, kaj bi se sprenevedala! Navsezadnje se je pač pokazalo, da je rjovel moj zlatolasi, mirni sinko.

Odkod bi vedela? sem ugovarjala Saši, ko pa od rojstva sem v moji prisotnosti še pisnil ni! Odkod?

Kakšna blamaža.

Eh, da! Mama in krik srca.

Ha, ha – se je smejal Saša, stiskal golobčka k sebi in mu mahal pod nosom z dolgim, od tobaka rumeno obarvanim prstom – tako, tako, sinko, – mu je grozil – zapel si torej brez najinega pristanka, kaj? Ti lump, ti!

To bo pravi tič, tale Vanja, je še rekel, ko mi ga je previdno položil v naročje.

Torej Vanja.

In Vanjo je čakal doma ob vhodu nad vrati slavolok in v stanovanju nova košarica, ki jo je z umetniškim čutom in čutečim srcem okrasila Saševa sestra, dobra sojenica.

In Vanjo so čakale tete in strici in sorodniki s te in one plati.

Le kaj je bil Saša mislil, ko je svojčas trdil, da sva sama, brez staršev in to, le kam je gledal!

Tako je bil Vanja izredno podoben samo in samo meni in samo in samo Saši, vse v odnosu do sorodnikov, ki so malega občudovali.

Cela mamica, so trdili moji.

Samo še brki mu manjkajo – so trdili njegovi.

In pri tem je pač ostalo.

Poslej smo živeli v troje.

Otroček nama je pridajal novih pomembnosti. Kakšen velik, drobcen čudež, ni res?

Skraja si ga še kopati nisem upala sama. Kot gladka, majhna ribica, sem razlagala svoji teti s prošnjo v očeh, naj bi še nekajkrat prišla in mi malega okopala. Kar strah me je, da mi, frrrk, ne zdrsne z rok in čof v čeber. Kaj lahko utone, ni res?

Saša pa moje živo nasprotje s svojimi idiotskimi vzgojnimi metodami. Da otrok mora telovaditi!

Prosim te! Le kdaj si že slišal kaj takega, sem se jezila nanj, medtem ko je držal malega za drobcena zapestja in – raz, dva, raz, dva – telovadil z njim.

Kako si smešen! sem silila vanj in skušala zadržati solze. Pri nič letih pa tvoje vojaške metode: raz, dva, raz, dva – trapa!

Mir, sem rekel! Če ne moreš gledati pa, hajd, v drugo sobo!

Pa tudi tam, v drugi sobi, sem v sebi čutila, kako otroku glavica revno binglja na pretankem vratu! Le kaj hoče doseči s to šemasto telovadbo! Ta nemogoči dedec, sem se jezila nanj, ta prismoda!

In z nemogočim dedcem sva začela voditi borbo za prestiž.

Koga dojenček gleda. Komu se smežka. Koga prej spozna.

Tiha, neprestana borba se je počasi prenesla na vsa področja.

Ne trpim, da premetavaš otroka po rokah, saj ni igračka! Rekel sem ti že, da dojenčka ni zdravo vzdigovati in prenašati. Do šestega meseca naj leži v miru, da si nabere lastnih sil...

He, he, sem se norčevala, kako pripravno! Te tvoje metode, veš...

Vzgojna načela, prosim!

Ta tvoja vzgojna načela so ali pa tudi niso v korist otroku, da veš!

Pač pa? me je Saša začudeno pogledal.

V korist tvoje komoditete.

Nisem bila trdno prepričana, da imam prav. Vsekakor pa bi mi bilo marsikdaj ljubše vzeti vekajočega otroka k sebi, kakor pa vztrajati pri dresuri. To se vé.

Kasneje je Saša likoval.

Poglej, se je obračal k meni in žarel od ponosa, zdaj si oglej učinek mojih vzgojnih načel! Razumeš? Matere ste vse preveč popustljive! Popustljivost otrokom samo škoduje!

In res ni bilo kaj reči. Otroka sva lahko pustila doma brez kakršnekoli skrbi. Najhujše, kar se mu je kdaj primerilo, je bilo, da se je skotalil v mrežo in bil po ličkih ves popisan. Zakaj njegova belo obarvana posteljica je imela drobno, iz konopca spleteno mrežo.

Postali smo torej zares družina.

Družina svobodnega delavca. Pravi luksuz, ki je terjal žrtve.

Sama ne vem, kdaj sva prišla do te resnice. Nemara da prav takrat, ko sva začela jemati na kredit in nama je kredit neopazno naraščal. Iz meseca v mesec.

Prvega nama je bilo vselej od sile neprijetno.

Dolg se je vlekel za nama kakor kometu rep.

Takrat sem tudi poskusila spet uresničiti svojo zamisel. Vidiš Saša, sem začela vsakdanje, menim, da bi bilo najbolje, če bi si poiskala kje kako zaposlitev. Kar sam zaslužiš, gre vse sproti, sam veš, da je tako! Denarja navsezadnje ni nikdar dovolj.

Saša je sam dobro vedel, kako in kaj. Tudi njemu je nemalokrat vse skupaj presedalo. Pisal je članke in feljtone, mašil luknje na vse strani in sam dobro vedel, da denarja ni nikdar dovolj.

A se mi je vendarle odločno postavil po robu, da sva se skoraj sprla.

Ne bom dovolil, da bi mi kdo očital, da ne znam sam skrbeti za družino! je trdo pribil in udaril po mizi.

Kakšna bedarija! Ne razumeš, da živiva brez potrebe prek svojih razmer? Ti ni jasno?

Pri tem sem temno slutila, da moj načrt ni uresničljiv. Vsaj zaenkrat še ne. Otrok je bil še premajhen, da bi ga mogli prepustiti služkinjam, ki so malomarne in zapravljive.

Pa misliš, da je s službami lahko? je nadaljeval Saša, ki je čutil moje omahovanje. Kaj pa sploh znaš? Znaš strojepisje? Ne? No, no, vidiš! Tvoja plača bi komajda zadostovala za služkinjo. Ali pa tudi ne.

Pomirila sva se torej z usodo in se spet zaljubljeno zagledala v malega...

...kako se je predčasno nerodno pobiral na debele nožice in shodil –

Zakaj tisto popoldne, v prvem poletju Vanjevega življenja, dobro, da sva sploh še dobila kabino v kopališču. Kakor da bi se vse mesto preselilo na bregove reke, ki je mrgolela kopalcev.

In kabina je bila vroča in zatohla, da sva oba domala jokala od razdraženosti, preden sva bila slečena in spet na zraku. Kakšna neznosna vročina! Vsepovsod je lebdela in trepetala, da si bil ves zajet vanjo.

Tudi v vodi se z Vanjo nisva prav ohladila. Potem sva sedla k prazni mizi in čakala na Sašo.

Vanja mi je kmalu zlezel iz naročja na tla in se igral s kamenčki. Jemal jih je v drobno pest in jih premetaval po okroglem trebuščku. Nekdo mu je mimogrede stisnil v roko paličko čokolade, in čokolada se je v njegovi mali pesti mehčala in topila. Nerodno jo je nosil v usta – ostanke pa spretno razmazal po sebi.

Čokoladno pisani možiček.

Saša je še vedno čakal pri bifeju. Namignila sem mu, naj še meni prinese kaj pijače.

Vročina je pritiskala k tlom in zavest se mi je vrtela v prazno. Oko mi je sicer beležilo, da Vanja vstaja in se kobaca na noge – zares pa sem ga zagledala šele takrat, ko je že bil sredi poti.

Prvič v življenju – pokonci mož! Stopal je po debelem produ počasi, sunkovito in majavo, lovil se je desno in levo – a padel ni.

Stekla sem za njim, da bi ga ulovila, če bi omahnil. Pa ni. Naravnost k bifeju jo je brisal. Fant je bil žejen.

... kako je raziskoval stanovanje na svojo pest in kako je po svoje trmoglavil –

Komaj si mu pokazal hrbet, ga že ni bilo nikjer. V kotu, za omaro se je skrival in se nama smejal. S kazalčkom je risal po parketu in tolmačil: To! To! To!

Luža. Cunja.

Cunja je navadno popravila nesrečo.

Ob primernem času sva ga dajala na kahlico. Nu – zdaj! Kar mora biti, mora biti!

Vanja pa gluha za vse lepe besede in nasvete! Upiral se je z vsemi štirimi – na vsak način je skušal prevrniti posodo, kričal in tulil je z vso silo mladih pljučk in ogorčeno odkimaval. Tak, to naj bo svoboda? Ne in ne!

Z glasnimi izrazi svojega kljubovalnega duha je vstajal in se odpravljal na pot: po dolgi preprogi iz ličja, čez prag v kuhinjo – mimo štedilnika, – kako je lep, a kaj ko je tako vroč! – zopet čez prag – hopla, pazimo, visoka stvar! v sobo, po nepreglednih vzorcih parketa in tja do dolge, čudne trdnjave s predali in policami – tako!

Nato se je globoko oddahnil. Kakor bi mislil: tukaj smo in tukaj ostanemo. Zdaj ali nikoli!

Zagoneten molk naju je navadno opozarjal na nevarnost...

Prepozno.

Značaj ostane značaj.

Luža.

Cunja.

...oba sva pretiravala. Posebno Saša. Pa tudi sama, se razume –

Zakaj takrat, ko sem teti Minci pravila, da je otrok domala čist in da, hvala lepa, mi ni treba platenčka, nisem mislila dobesedno. Takrat so mi tiste besede nekako v naglici ušle. Nič ne rečem, saj sem se takoj pokesala, a bilo je že prepozno.

Zaradi tistih besed sem potem vso dolgo noč sproti lovila vsako vražjo kapljico v posodo. Vsak čas sem ga držala na kahlici – medtem ko mu je glavica težko lezla na prsi – in ga potihoma, da bi me teta ne slišala, bodrila. No, no, Vanjči, daj lulat, daj! No, no – lu, lu – no!

Ha, ha! se mi je smejal Saša, ko sem mu pravila tisto zgodbo, ha, ha! Saj sem vedel! Treba ti je hoditi z dojenčkom na obiske!

Vso noč – pspsp in lululu – vso dolgo noč!

Da bi obranila čast družine.

In ko mi je le uspelo uloviti v primerno posodo vsako kapljico in so naju naslednjega dne hvalili in občudovali – prav takrat se mi je Vanja z veselim vriskom na silo iztrgal iz naročja in bos odracal po predsobi in mrzlem parketu. In tam nekje je v kotu utihnil.

Luža. Cunja.

Tako smo se igrali družino.

Vsakdanja rutinska opravila so me neopazno porivala skozi čas. Pospravljanje, kuhanje, čiščenje, sprehodi.

Medtem je Vanja neugnano rastle in se lepo razvijal.

Kako je že velik! Kako razumen, kajne?

Opoldne sem skrbno pripravila mizo, umila in počesala otroka – stokrat sem ga morala spet in spet umivati in česati – in kosilo je bilo nared.

Potem sva z Vanjo čakala.

Saša bi mi mogel pripovedovati o svojem delu, svojem družbenem delovanju – o življenju nasploh, Mogel bi, če bi prihajal točno domov.

Čeprav ne trdim, da bi mi tak posreden stik s svetom res zadostoval. Ne vem. Tega tudi presoditi ne morem, zakaj Saša

seveda ni hodil točno domov. Čakala sva ga že opoldne, a ni ga bilo niti ob enih niti ob dveh.

Ob dveh mi je bilo že tudi vseeno. Meso je bilo trdo, krompir postan in igra docela pokvarjena.

Pravim igra, zakaj kadar je Saša – izjemno – le bil točen, je vse steklo kot po maslu.

Pri priči sem se prelevila v srečno sužnjo in uživala. Uživala ob Saši, uživala ob Vanji in ob njunem medsebojnem odnosu.

Vanja je očeta opazoval in ga oponašal. Desni mezinček je stegoval daleč stran, ko je segal po kozarcu. Si videl? sem opozarjala Sašo, prav tako kakor ti, kajne?

Po kosilu sem nesla črno kavo v dnevno sobo in sva se ob cigareti pogovarjala.

Kakor lepa igra v snu.

Kljub temu da nama je Vanja mimogrede katero zagodel – potegnil prt z mize, se potolkel ali kar si že bodi. Nič naju ni zares motilo. Vse je bilo samo del najine lepe igre. Vse je bilo skladno in imelo globok smisel.

Če...

Največkrat pa je bila miza lepo pripravljena, otrok čist in počesan – le Saše ni bilo od nikoder.

Le zakaj si si ustvaril dom, sem mu kasneje očitala...

Spet začenja, si je mislil Saša in naveličano vzdihnil. Ne da mi, da bi mirno legel k počitku.

Ploha očitkov.

Kako bedasto, da moram ponavljati stvari, ki so vsakomur jasne in razumljive. Kako, da doma sploh ne potrebujem? Saj dom mi daje moč, daje mi nastop v življenju...

Saše sploh nisem poslušala. Načakala sem se. In ves čas čakanja sem premetavala besede v sebi. Razneslo bi me, če jih ne bi vrgla Saši v obraz.

Kako naj bi ti dajala moči, sem že kričala in gledala skoz okno, da bi se mi glas ne pretrgal, kako? če mi pa sam moč jemlješ. Še mar ti nisem kot človek! Tebi je samo do žene, gospodinje, matere... Skratka.

Skratka, dovolj za danes! je rekel Saša in se sam zbal, da bo izgubil potrpljenje. Do vseh tisoč in ene ženske v tebi mi je, to sama najbolj veš!

... pod pogojem, da vse pristanemo na podrejeno vlogo...
Kakšna bedarija!

... na zaslužnjenje. In zaslužnjenost izzove nujno vojno stanje.

Le kje jemlješ vse te neumnosti! Nisi srečna, če nisi globoko nesrečna! Si sploh normalna? Misliš, da bi bila s poklicem zadovoljna? Pa res ne razumeš, da te danes otrok še potrebuje, da ga ne moreš prepustiti služkinjam...

Seveda sem vse razumela. Razumela pa sem tudi, da mi vloga matere in gospodinje ne izpolnjuje življenja. Ne bom se tega privadila, sem si rekla, ne bom se vdala, čeprav se vsaka žena prej ali slej vda.

Saša je bil utrujen in naveličan. Vseeno je stopil do mene, me objel in z rokami nerodno šaril po mojih laseh. Kakor bi mi s tistim božanjem hotel dopovedati, da potrebuje dom, nežno, ljubečo ženo, da otrok potrebuje mamico, da...

Seveda je imel vse adute v rokah. To mi je bilo jasno. Njegova bližina je vselej ohromela misel v meni. Dobro sem vedela, da, dokler otrok ne doraste, ne morem misliti nase.

Kako krivično.

Predvsem zaradi tega, ker je bilo svetlih, gladkih, srečnih dni premalo.

Dosti več je bilo negotovega čakanja in nemira, ki sta me spremljala skozi dan v noč.

Potem sem se prebudila sredi noči brez pravega vzroka. Brž ko sem se dodobra predramila, sem že vedela, da prihaja Saša.

Nastavljala sem ušesa temi in slutila, da odpira vrtna vrata.

Zdaj, sem si rekla, bo Azor parkrat tiho bevsknil in koj nato bom slišala v predsobi previdno otipavanje za električnim stikalom in glasno butanje Azorjevega repa ob stene in pohištvo. Potem bo izpod mojih vrat priteknel curek svetlobe in slišala bom drsajoče korake proti kuhinji. Slišala bom nejevoljno godrnjanje in ropotanje z lonci na štedilniku.

Sašev monolog je postajal glasnejši.

Da, moj dragi, je pravil sam sebi, večerja je postana in hladna. Stanovanje temno in neprijazno. Ledeno mrzel sprejem gospodarja. Nikjer človeka, nikjer prijazne besede. Tako.

Nemara je že hrepeneče mislil na stare patriarhalne čase, ko je še vsa družina pričakala gospodarja, ga po božje častila in s strahom spoštovala. Saj ni važno, kdaj in kako se gospodar vrne – da se le vrne! To je privilegij gospodarja.

Saša je bil razočaran in nesrečen. Popustil je še zadnje zavore in lagodno zdrknil nazaj v tiste patriarhalne čase in se čudil, da ni njegov grad svetlo razsvetljen in da ga družina ni pričakala na pragu...

Tako, je spet in spet ponavljal, tako torej! Človek dela, se trudi, zvečer nemara malo posedi s prijatelji... zakaj moževanje je človeku potrebno kot kruh! da, gospa, potrebno! To zadnje je vrgel skozi temo naravnost vame.

Seveda! sem mu vrgla nazaj skozi svojo temo, važno kot kruh! Vsem. Tudi meni.

In sem še sama popustila zavore in zdirjala naprej v bodočnost, v čase, ko bomo tudi žene mogle postaviti svojega človeka in ne bomo nikomur več visele za vratom.

Pri tem sem nastavljala ušesa Saševim drsajočim korakom in vedela, da bo vsak čas pri meni.

Zakaj Saša ni prihajal domov tiho, kakor to baje delajo drugi možje. Nikoli si ni že v predsobi sezul čevljev in odšel po prstih v svojo sobo. Saša je vselej prižigal vse luči in me prebudil.

Kaj že spiš? se je tudi vselej začudil, čeprav je vedel, da ne spim več. Oprosti! No, pa zdaj, ko sem že tukaj, naj ti povem, da...

Čeprav sem mu ne vem kolikokrat rekla, da me sredi noči prav nič ne zanima toliko, da ne bi mogla pričakati jutra. Rekla sem mu tudi, naj zapiše, kar ima povedati, da bom zjutraj prebrala.

Vselej ista pesem.

Morala sem mu odločno obrniti hrbet in se delati, da spim – sicer ne bi nehal govoriti.

Potem je godrnjaje oddrsal v svojo sobo. Godrnjaje si je slačil jopič in kmalu nato dajal otroka na kahlico.

Ne budi mi otroka sredi noči, slišiš? – sem zakričala skozi priprta vrata, – stokrat sem ti rekla, da ga pusti spati!

V mislih sem videla Vanjo, kako kinka na kahljici in kako Saša rine vanj s svojim utrujenim glasom. Kar pridno lulaj, sinko, mu je govoril v sključeni hrbet, kar pridno lulaj, bom že sam nate pazil, kar daj! Mamica naju tako ne mara, še govoriti noče z menoj, vidiš? Odklanja! Bova pa midva eno rekla, kajne? Midva – po moško!

Nisem več vlekla na ušesa in postajala sem žalostna. Čutila sem, da je nekje nekaj v bistvu napak.

Spomnila sem se, da je tudi takrat, ko sva s Sašo še skupaj ponočevala – pa četudi mi je takrat, razume se, bilo dosti lažje kot sedaj – da je tudi takrat že moralo biti nekje nekaj narobe.

Samo kaj.

Zaspala sem v neprijetni negotovosti in se zjutraj prebudila utrujena in naveličana in z največjim naporom stopila v novi dan.

Ne, nisem osamljena. Celo kopico ljudi poznam, ki se prebujajo z muko. Odprejo oči in pri priči obupavajo.

Groza.

Treba bo vstati. Ne. Najprej se bo treba do kraja predramiti. Potem vstati in po hladnem hodniku, stopnicah ali kar že je, v hladno kopalnico... Ne.

V zdravilišču pa se vedno prebujam naravno in spodobno. In spet nisem osamljena.

Celo kopico ljudi poznam, ki se veselijo zgodnjega jutra.

Zakaj vsak posamezni ‚danes zjutraj‘ je potrditev, da živimo in dihamo, je upanje za naprej, pričakovanje nepoznanega, presenetljivega, možnega. Skratka – vse polno obetov skrivnostnega mladega jutra prav meni in prav tebi in prav njemu.

Zakaj prav vsak čas morem prejeti pismo od doma. Pismo, paket, sporočilo, obisk.

Na pregledu se lahko izkaže, da mi gre na bolje, da mi je dobro, da sem ozdravljen.

Lahko mi povedo, da smem čez teden dni oditi. Ali pa morda celo že jutri.

Vse se lahko zgodi.

Jutra so za vse nas nosilci upanja in vsa jutra naraščajo maestoso crescendo vse do allegro con fuoco poldneva. Ob tem času je pač največ možnosti.

Potem upanja popuščajo in zlagoma ugašajo skozi prazne popoldneve brez dogodkov in izpolnitev pričakovanj vse do večera, ko se dodobra ohladi.

Prav takrat pa spet narašča telesna temperatura in debate na zdraviliški terasi postajajo vse bolj žolčne.

Iz meseca v mesec me takole vlačijo za nos! Saj bomo še videli! pravijo in buljijo v rentgensko sliko, ko da je ne gledajo prav vsakič, pa tudi prav vsakič, ko grem na razgovor.

Kakor da ni vseeno, prosim te! Kot bi bil prvič v zdravilišču, saj res! Prideš za mesec dni – ostaneš leto. Je že tako!

Ni ne vseeno! Po pravici bi naj nam povedali kako in kaj, kaj bi slepomišili!

Nehaj. Nehaj, prosim te! Kaj si prvič v zdravilišču? No, vidiš! Po vsem tem bi že sam moral vedeti kako in kaj.

Kakšna bedarija! Odkod naj bi vedel? Kako naj človek presodi, da bo recimo čez teden dni... Eh, prekleta, prekleta bolezen, saj pravim!

Ko bi že enkrat prenehal s tem večnim godrnjanjem! In eh, prekleta, prekleta bolezen, in spet eh, prekleta, prekleta ljubezen, in eh, prekleto to in prekleto ono!

Ha, ha! kot bi ne imel dovolj vzrokov! Celo večnost sem že tukaj, pa se bolezen nikamor ne premakne. Pa tudi sicer...

Milan ima vsega dovolj.

Zdaj se pogovarja samo še z menoj. Celó obrne se v ležalniku, da bi ga bolje slišala, preden nadaljuje. Veš, pravi zaupno, da me je Ulka zapustila?

Seveda vem. Vsi vemo. Da je bil Milan že poprej neznosen, ljubosumen, krivičen – zdaj pa še bolezen. In Igor, se razume. No, je že tako!

Se ti zdi grdo, kajne? Zapustiti človeka takole v stiski, ni res?

Nikar, prosim te! mu molče odsvetujem, kaj bi spet premleval stare stvari, nikar! Kakor da nimamo vsak svojih skrbi dovolj. Kakor bi ti res mogla kaj odvzeti, prihraniti...

Vse se v meni upira.

Se ti smilim?

Molčim. Kdo bi odgovarjal.

Kakšna ironija! Meni je navsezadnje že kar smešno. Če danes gledam takole nazaj na vse...

Nikar, se mu spet tiho upiram. Le zakaj odpiraš stare rane, zakaj grebeš po njih, zakaj ne pustiš, da čas stori svoje!

Prav zabavno, res.

A v njegovih vročičnih, vlažnih očeh ni sence nasmeha. Tam se zrcalijo podobe njegovega življenja, zrcali se košata domačija v Binjah, kjer sta z Ulko preživljala mladost, zrcali se stari mlin ob vodi, kjer sta v kamri nad mlinom...

Trr-trr-trrr... slišiš? kaj ni čudovito? se je oglašala Ulka iz teme. Če takole meže poslušam, slišim na tisoče bajk!

Jaz pa še ene ne, jo je dražil Milan zanalašč. Samo trr-trr-trrr slišim.

Ni ji mogel priznati, da si on svoje bajke plete v tišini sam. Plete in prepleta z zlatimi nitmi svoje najlepše sanje o njej, o Ulki, ki jo bo osvojil, ki bo njegova za vedno, ki jo bo pravi čas prebudil. Zdaj je še premajhna. Zdaj še ničesar ne ve. Živi ob njem in z njim, kot bi ji bil starejši brat in ne komaj oddaljen sorodnik, ki ima vso moč, da si jo nekega dne prebudi. Svojo Trnuljčico.

Tako sem jo čuval, pravi Milan ob meni, da sem ji moral nujno presedati. Ti je kdaj pravila?

Le kaj ti ne pade na misel, ti si pa dober!

Pa mi Ulka tudi v resnici ni rekla nikoli nič takega. Čeprav sta se z Igorjem večkrat sestajala pri Saši v ateljeju. Prav posebno pa tik pred njegovim odhodom v Pariz.

Igorja še ni? je vprašala že pri vratih in spustila v prostor pošten zalogaj svežega jutranjega zraka, kaj ga še ni?

Saj še ni devet, sem ji odvrnila in samo čakala, kdaj se bo prikazal še Milan, ki ji je bil vselej za petami.

Kot senca sem ji sledil, potrjuje Milan moje misli, vsakdo bi se me bil moral naveličati. Ona pa tega še opazila ni. Kot bi me sploh nikoli ne bilo.

Ali pa... Saj. Ali pa, kot bi bil ob njej že od vekomaj.

Oh, Milan, prosim te! Nikar se več ne muči, pusti že enkrat to večno premlevanje spominov!

Saj se ne mučim! Podobe se kar same po sebi ponujajo, kažejo se in vrstijo pred mojimi očmi. Popolnoma neprizadeto.

Lažeš! Samemu sebi lažeš!

Radovedno opazovanje dokumentarnega filma.

Nikar!

Seveda! Ležiš takole v polmraku – največkrat prav ta čas – in pustiš filmski trak, da steče. Naprej. Nazaj. Kakor v znanstvenem kabinetu.

Pretiravaš! Napihuješ!

Še malo ne! Preprosto moram. Moram pregledovati stare podobe, iskati napake, najti skrite vzroke...

Misliš, da si edini na svetu, ki se muči? Le kam bi prišli, ko bi vsakdo jemal svoje težave pod lupo! Boš kaj spremenil?

Nemara sebe.

In po motnem blesku v vročičnih očeh razumem, da mu film spet teče.

Naprej? se hočem pošaliti, od samega začetka?

Ne, odvrne ostro, nekako od sredine. Od tistega našega skupnega izleta, še veš?

Kako bi ne vedela! Prav na dan obletnice tiste njegove ponesrečene poroke z Ulko.

Bi šla z nama? je vprašala Ulka že navsezgodaj. V Binje sva namenjena in potem še za nekaj dni na morje. Greš?

Zakaj? Kako?

Milan želi praznovati svoj dan, razumeš?

Razumela sem, a izlet me ni mikal. Saj ne morem ostati tako dolgo zdoma, sem se ji izmikala, s Sašo bi morala govoriti... pa tudi vreme ni kaj prida, prši!

Komaj, je vztrajala Ulka in še da napoved ni slaba. Vreme se bo torej naredilo – bi šla?

Razumela sem, da noče ostati sama z Milanom in njuno preteklostjo – in končno pristala.

Zlagoma smo stopali proti zapuščenemu mlinu. Ulka spredaj, midva z Milanom za njo.

Kakšna škoda, da ni sonca, je rekla. Binje so mnogo lepše v soncu, stotisočkrat lepše!

Saj so tudi tako čudovite, sva ugovarjala in se ozirala naokrog, da bi črpala novih dokazov o prirodni lepoti Binj. Res so čudovite!

... kot bi elegičen slikar namočil svoj čopič v žalostno paleto in s solzami v očeh potegnil... je Milan na vsem lepem deklamiral in se izpod čela zazrl v Ulko.

... potegnil čez nežno valovito gričevje... je povzela Ulka, se ozrla nazaj in nama pomežiknila.

Razumela sem, da glasno obujata spomine.

... in čez drobne hišice, posute vse naokrog –

... čez planine daleč tam na obzorju –

... pa nežno in rahlo čez vso divjino – in čez komaj opazno stezico, po kateri pravkar stopamo...

Ha, ha, ha!

Tako sva se svojčas z Milanom igrala 'podajanje' – sem ti že pravila? se je obrnila Ulka k meni. Smešno, kajne?

Za seboj sem slišala Milanov globok vzdih in vedela, da ni smešno.

In tule, poglej, stoji najina častitljiva stoletna smreka.

Smreka spominov – je rekel Milan pomembno. In tamle trhla brv, ki vodi prav do zapuščenega mlina.

Spet doma.

Tudi sama sem opazila spremembo na obeh. Bila sta vidno razburjena in nič več čisto resnična.

Kakor bi postajala z vsakim korakom mlajša, bolj odločna in prešerna in prav taka sta tudi prestopila prag zapuščenega mlina.

Ta mlin je še ves tak kakor za najine mladosti, je rekla Ulka in se previdno dotikala različnih predmetov. Kot bi se ves ta čas nič ne zgodilo.

Se spominjaš starega mlina? slišim Milanov glas iz teme.

Zdrznem se. Pozabila sem nanj. Mislila sem, da je že zadremal.

Seveda se spominjam, pravim, pravkar sem mislila nanj.

Še veš, kako je takrat Ulka šarila okrog, premikala vzvode in ročice in – polagoma vzdramljala spečo Trnuljčico, doda še komaj slišno.

Milana spomini vselej razburijo.

Veš, kajne? Takrat sem slonel pri vratih in samo opazoval. Čudil sem se in nisem se mogel načuditi. Kakor bi si speča Trnuljčica mela od dolgega sna zastarte oči in se počasi počasi prebujala.

Vedve sta že davno odšli na sprehod, medtem ko sem sam še vedno obujal spomine.

In spet je bila Ulka majhna, drobcena deklica z mišjimi kitami in svetlimi, modro sivimi očmi, ki so me poredno veselo ošvrknile, medtem ko je zdirjala iz mlina in stekla z bosimi nogami proti jezui . . .

Ulka, Uuuulka, na-zaj! se je drla za njo stara Franca, čeprav je dobro vedela, da je do južine prav nihče ne bo več videl.

Strašno, si mislim, spet leze v preteklost! Ulka otrok in njegova žgoča ljubosumnost. Vselej je bila v vsem boljša od njega. Hitrejša, bolj spretna in bolj iznajdljiva.

Ulka deklica in njegova tiha, nepotešena ljubezen.

Kar pomnim, sem računal nanjo, pravi in glasno vzdihuje. Ona pa me še opazila ni.

Preblizu si ji bil, rečem, da bi sploh kaj rekla. Ideal mlade deklice je navadno oddaljen, nedosegljiv . . .

Vse življenje sem stavil samo na svojo srčno damo. Ona pa . . .

Prav vse se mi že upira. Ne maram takih razmišljanj. Taka raziskovanja preteklosti vlečejo iz človeka zadnje moči. Potegni že enkrat črto, rečem Milanu nestrpno, in usmeri pogled naprej, predse. Saj nisi edini navsezadnje . . .

Predse? Pred menoj je samo še konec. Čas je, da obračunam. Kar je, je že zdavnaj za menoj.

Ne poslušam ga več. Na Ulko se pri sebi jezim, čeprav tudi sama ni mogla nič za to.

Kako to, da si se le odločila za Milana, sem jo vprašala takrat, ko naju je povabila na poroko. Pa Igor?

Pusti Igorja! Še misliti nočem več nanj. On je izbral pot po svoje. Odšel je in s tem tudi odločil za oba.

Torej maščevanje? Maščevanje na tuj račun?

Takrat sva se dolgo pogovarjali. Ulka, vsa razbolela, razžaljena in krivična.

Jaz vsevedna in objektivna. Saj ni nič lažjega kakor presojati tuj položaj in ponujati drugim modre nasvete.

Po mojem, sem ji takrat rekla, bi moralo biti tudi nam, ženskam, delo od vsega najvažnejše. Delo je namreč tisto, kar človeka dviga, mu daje v življenju zadoščenje in ga more končno tudi zares osrečiti, razumeš?

Kako da ne! me je nestrpno prekinila Ulka. Kaj se nisva z Igorjem zblížala prav zaradi dela? Kdo drug mi je govoril o vzvišenosti vzgojnega poklica, če ne prav on? Skupaj sva sanjala in skupaj delala načrte, kako bova poučevala na istem zavodu – eh! Potem pa tista njegova enostranska odločitev. Da mora v Pariz. Ne, to je izdajstvo! Na cedilu me je pustil in ni treba, da ga braniš. On tega ni vreden!

Krivična si, Prizadeta in nerazsodna.

Ulka je bila od nekdaj samosvoja, prihaja spet Milanov glas iz teme. Tudi kasneje, ko so ji spustili krila pošteno izpod kolen in ji položili dolge kite v venec okrog glave, je ostala ista. Komaj da so ji zavrli fantovske kretnje, preskakovanje plotov in plezanje po drevesih. V tisti kamri nad mlinom...

Tam sta poslušala šklopotanje mlinskih koles in si trr-trr-trrr pletla bajke.

Tam je Ulka že kot otrok preganjala strahove natanko tako kakor coprnice, čeprav so otroci vedeli, da imajo coprnice dolge, navzdol zakrivljene nosove, Ulka pa kratek zafrknjen nosič...

Dolgo sta spala skupaj v tisti kamri nad mlinom. Pravzaprav dokler se očim ni uprl.

Kaj bi ga ubogala, se je jezila Ulka in grdo gledala, saj ni pravi oče!

Zdaj je tako, kakor bi bil zares.

Da ne. Da je samo mamin drugi mož in nič več.

Ulka je bila na tistega maminega moža besno ljubosumna. Da zakaj sploh sedi na atkovem mestu pri mizi? Po njenem ni imel prav nobenih pravic!

Milan ji je ugovarjal. Da imajo vsi možje pravico zasesti atkova mesta, je pravil, zakaj pa ne?

Če bi bilo po njenem, mi pojasnjuje Milan in se nagne čez ležalnik k meni, bi ona pustila atkovo mesto prazno. Celo mizo bi mu vedno pogrnila, čeprav ga ni bilo več.

Pa saj ga je morala komaj poznati, ugovarjam, kaj ni bila še otrok, ko se je oče v hribih ponesrečil?

Seveda je bila takrat še otrok. Milan se dneva pogreba posebno živo spominja. Kot bi bilo včeraj. Vsake malenkosti.

Mama, on in Ulka med njima. Ulka s črnim trakom na rokavu – še čisto majhna, drobcena miška. Vsi trije tik za krsto in krsta v lepem, črnem vozu in v steklu odblesek vseh treh.

Vsi trije čudno popačeni. Mamin klobuk se dviga in tanjša, zdaj pada in se širi na čudno smešen način.

Tudi Ulke in Milana ni prepoznati v tistem steklu. Zdaj sta videti kakor majhni, črni pikici na dolgih, tankih krakih, zdaj spet kakor škratje z debelimi glavami – pa spet malo drugače in vse enako smešno.

Do solz sta se smejala.

Tudi kasneje sta se smejala brez vzroka. Zaradi sprostitve živčne napetosti in ker nista mogla zares verjeti, da očeta ne bo več nazaj.

Si opazila, kakšna je bila videti mama v tistem steklu? je Milan spraševal Ulko in si z rokavom brisal solzne oči. Si vedela, da steklo tako čudno popači ljudi?

Potem ju je stara Franca staknila, ozmerjala in napodila spat.

Šele v temni kamri nad mlinom sta se bridko zjokala.

Tisto noč je Ulka Milana prebudila.

Greva gledat, če se je atek vrnil? je rekla in ga vlekla k vratom. Greš? v hiši je še luč!

Tiho tiho iz tople postelje na hladen pod in tiho tiho od stopnice do stopnice, ki močno škripljejo in bi ju mogle izdati. Zadržujoč sapo. In pri vratih tiho tiho na prstke in z desnim očesom tesno ob svetli špranji in – kukaš. Pa še z levim očesom tesno ob svetli špranji in spet – kukaš.

Notri v veliki sobi pa vsi sorodniki okrog pogrnjene mize in na mizi buteljke in jedi in vse polno rdečih obrazov, mahajočih rok in razburjenih glasov.

V levem kotu ob oknu mlajši sorodniki polglasno prepevajo in tu spredaj nekdo glasno joka.

Kakšna godlja, je rekel Milan in se umaknil Ulki, kakšna godlja! Atka pa nikjer – kar spat pojdiva!

Tako.

Najraje se spominjam tistih časov, preden je spoznala Igorja, pravi spet Milan in se grenko nasmehne. Čeprav, doda zamišljeno, sem bil tudi pozneje in še prav do zadnjega trdno prepričan, da bom navsezadnje le zmagal.

Na kaj si sploh gradil svoja upanja, ga sprašujem samo v mislih, da ga ne bi prizadela. Ulka te prav gotovo ni k temu posebno spodbujala. Kolikor vem...

Zame je bil najsrečnejši čas prav tisto poletje, nadaljuje Milan polglasno, preden je začel Igor redno zahajati k staremu mlinu. Takrat sva imela z Ulko tudi svoje tajno skrivališče.

Tisto črno luknjo sredi hriba? sprašujem, čeprav vem, da tisto.

Ah! ti je Ulka pravila? Na zadnjem ovinku pred vasjo – tista. Vem.

Še danes ne vem dobro zakaj, pravi Milan zamišljeno, a z vsem srcem sem si želel, da bi tisto najino skrivališče ostalo zares tajno.

Kaj sta pa počenjala v tisti luknji? hočem vedeti.

Posedala sva in si ,podajala' vtise.

Podajala vtise?

Vtise sva si podajala, kakor sva jih dojela. Ulka bi na primer začela – polagoma se sonce spušča k zatonu...

Jaz bi nadaljeval – vsepovsod je mir in tišina –

– v daljavi se oglašajo zvonovi –

– in rahla večerna sapa prinaša njihove pridušene zvoke –

– naravnost v najino tajno skrivališče!

Ah, tako, rečem, lepo!

Lepo. Čeprav je bila tiste čase Ulka še vsa robata, odrezava, nemirna in nestrpna kakor mlada žival.

Vem.

Ulko je šele Igor zares ukrotil. Šele Igor je bil tisti, ki mu je odprla vrata dovolj široko, da sta mogla skupaj – z roko v roki – vstopiti v tisti novi, kot svet stari, čudovito čudežni svet. Milan ne. On ni bil pravi.

Nisem bil pravi, pritrjuje Milan mojim mislim.

Že takrat mi je bilo jasno, da spadata skupaj. Že takrat sem vedel, da se bosta vedno znova našla, naj se zgodi karkoli – pa se vseeno nisem mogel umakniti.

Zasledoval sem ju. Skrival sem se v grmovje, prisluškoval njunim pogovorom in se zvijal od ljubosumja.

Ulka, ljubljena!

Me imaš zares neskončno rad? Povej!

In Igor: boš vedno moja?

Ljubi!

Neskončno te imam rad!

Bi storil zame zares vse? Pa tudi prav in prav vse?

Tako. Razumeš?

In kmalu potem tista otročarija z gobami.

Zakaj tudi Ulka je kasneje priznala, da je bilo tisto gola otročarija.

Uganeta, kaj imam v košari? nama je takrat rekla in bliskala z očmi, no?

Pokaži, sva ji rekla, ne da bi kaj ugibala.

Poglejta!

Res. Zvrhan koš sveže nabranih gob.

Brskala sva po košari in ugibala, ali so vse tudi užitne.

In že tisto najino brskanje po košari je bilo Ulki odveč. Na nosu sem ji bral, da ji ni všeč.

Zakaj Ulka je pričakovala vse kaj drugega. Vzklike navdušenja, presenečenja, pohvale in ploho vprašanj... Si jih sama nabrala? Res? In kdaj? In kje? In kdo ti je pokazal mesta? – Ulka je imela tudi že skrbno pripravljene odgovore na vse zakaj, še je nosila v sebi vso prelest nabiranja gob v dišečem gozdu.

Si sama kdaj nabirala gobe? Še ne? No, vidiš. Skačeš sem pa tja po sončnih jasadah in senčnih kotičkih, pod visokimi drevesi in gostimi grmovji. In vsepovsod same ciklame!

Ulka bi jih mogla nabrati na kupe, a zanalašč jih ni hotela, kakor je nama zatrjevala. Kar tam naj ostanejo, si je rekla, v veselje vsem nabiralcem gob, kajne?

Že ko je letala od enega bogatega najdišča do drugega in rezala gobe, se je veselila, da je vsako takoj prepoznala in jo znala pravilno uvrstiti – užitni goban, jurček, sirotka...

Midva pa – so zares tudi vse užitne?

Razumeš? In oba brez posebnega navdušenja. Igor celo v dvomu in s slabo prikritim strahom.

Za večerjo jih spečem, nama je takrat rekla trdo in izzivalno, skupaj jih bomo pojedli.

Prav, sem rekel veselo. Še na misel mi ni hodilo, da bi se Ulki upiral za nekaj tako malo pomembnega; prav, bom že točen! in sem odšel. Pustil sem ju sama.

Igor je odnesel košaro v kuhinjo in tam obstal. Opazoval je Ulko, ki je začela čistiti gobe. Opazoval jo je z vidno nezaupljivostjo. Zakaj gobe so že črnele.

Črnijo, se je končno oglasil, nemara sploh niso užitne. Kaj ni bolje, če jih vržeš proč?

Ulkin pogled je moral biti bolj strupen od vseh strupenih gob. In bolj zgovoren od vseh izrečenih psovk. Nisem ga mogel videti, ker mi je kazala hrbet. Slišal pa sem domala vsako besedo.

Pa nikar ne misli, da sem pri tem užival. Samo opazoval sem ju – na dnu srca popolnoma gotov, da mi Ulka pripada in da bom navsezadnje le zmagal. O tem nisem dvomil – vse do zadnjega nisem dvomil, zares.

Tisti njen pogled torej, ki ga nisem videl, a sem ga dobro poznal, je moral biti zelo zgovoren in malo laskav za Igorja.

Vseeno ji je mirno odvrnil. Zakaj se jeziš, ji je rekel, čemu naj bi človek tvegati brez potrebe!

Igorjev pogled je bil poln miline. Razumevanja je prosil z vso dušo, z vsem srcem.

Ulka pa strastno in brez usmiljenja. Umreti se bojiš? je hitela, z menoj se bojiš umreti, pa si še včeraj govoril, da brez mene ne moreš in nočeš živeti?

Ulka, prosim te!

Veš, da mi je bilo takrat Igorja resnično žal? Se ti zdim smešen, kajne?

Ne.

Nemara da zaradi tega, ker sem Ulko predobro poznal, da bi me bila mogla prizadeti. Da bi le pristala živeti ob meni, pa bi bil srečen. Igor pa je bil takrat še vse drugače ranljiv. Prosim te, jo je rotil, saj ni vredno za teh nekaj počrnelih gob...

Ulka ni popustila. Igor naj bi ji dokazal svojo ljubezen tudi z dejanji. Po dejanjih sodimo ljudi – ne po besedah, je razburjeno govorila in hitela čistiti tiste nesrečne gobe. Samo dejanja štejejo. Tudi smrt, če tako nanese, se razume.

Njene besede vse glasnejše in Igorjev nesrečni pogled.

Ulka, zakaj tako!

Da nima nobenega zaupanja. Če bi jo imel zares rad, bi ji moral neskončno zaupati. Mežé bi moral pojesti tiste počrnele gobe – moral bi v sebi premagati strah!

Te je strah? je vse bolj in bolj izzivalno silila vanj, te je strah samo smrti ali še česa?

Ljubljena! so prosjačile Igorjeve oči, razumi vendar!

Razumem. Življenje polno, prepolno strahu in praznega govorjenja. Še včeraj si pravil, da me ljubiš čez vse – do smrti! Če ne boš torej nocoj večerjal z nama – bom zate tudi zares za vselej mrtva. Razumeš?

Ulka!

Potem je Igor s povešeno glavo žalostno odšel.

In potem se je Ulka obrnila in videl sem, kako opazuje njegov odhod s solzami obupa v očeh.

In še ko sem pozneje prišel k večerji, ni mogla prikriti solze besa, razočaranja in obupa.

Nehaj zdaj, sem ji rekel ostro. Kaj pa trpinčiš sebe in druge za prazen nič!

Solze so ji kar drle iz oči, ona pa jih je goltala skupaj s počrnelimi gobami, dokler nisem imel vsega dovolj. Nehaj že enkrat, sem se zadržal, saj nisi otrok!

Potem je glasno tuleč odfurijala v svojo sobo.

Ulka ni znala nikoli lepo jokati. Pri njej se je vselej vlilo kot ob hudi uri, s treskom in gromom in v polnem neredu. Ko pa

je njena huda ura prešla, je bil njen obraz vedno zabuhel, oči rdeče in nabrekle, nos pa kakor zrel paradižnik.

Pozneje sem jo našel na dvorišču pri vodnjaku, ko si je flosk, flosk oplakovala lice z mrzlo vodo in skušala popraviti sledove nesreče.

Se ti splača? sem jo dražil, zaradi Igorja, kajne?

Takrat sem bil bogato poplačan. V kamri nad mlinom sva mnogo govorila. Kakor poprej. O grdobiji sveta nasploh in moškega še posebej.

Odslej, je rekla Ulka, bo konec s takimi otročarijami. Odslej bom imela več zaupanja vase. Samo to šteje zares. Samo nase se bom zanesla, boš videl, je rekla, in me nihče več ne bo spodnašal!

Kajne?

Kmalu potem smo se preselili v mesto in Igor je začel zahajati k Saši v atelje, saj sama veš!

Vem. In Ulka za njim. In Milan za obema.

Saša je bil upravičeno nejevoljen. Saj še delati ne moreva, je tožil, ko vlači Igor tisti svoj rep za seboj.

Kasneje je Ulko pošiljal k meni. Tam počakaj, ji je rekel, prideva pozneje na kavo.

Z Ulko sva kadili in projecirali njene konkretne probleme na načelna stališča.

Če spadata dva človeka res skupaj, bi morala imeti nujno hkrati iste želje, mar ne?

Mislím, da je vsaka zveza ravnovesje med dvema svobodnima subjektoma. Mislím, da morata obadva popustiti, če želita ohraniti skupne cilje.

Tiste čase se je Ulka že bala, da bo Igor odšel v tujino, in si še misliti ni mogla življenja brez njega.

Hodila je po sobi iz kota v kot, pogledavala skoz okno, puhala cigaretni dim in samo tuhtala, kako bi obdržala pogovor, ki jo je naravnost zanimal, v splošnih obrisih.

Skupni cilji pa naj bi predvsem zajeli skupno življenje, je rekla in poudarila besede skupno. Brez živih, vsakdanjih stikov pa ni skupnega življenja, se strinjaš?

Pravijo tudi, da za prave prijatelje ni razdalj – sem pripomnila, ne da bi sama kaj več o tem razmišljala.

Vsaka ločitev odtuja. Vsaka ločitev nosi v sebi smrt. Ah, kaj bi se delala, se je potem iskreno zasmejala. Jaz brez njega ne morem, tako je z menoj. Meni postane po Igorju dolgčas že takrat, ko me ob slovesu še za roko drži...

Hrepenela je po njem tudi takrat, če ga je sama napodila.

Izgini, prosim te, je včasih tulila nad njim; izgini in pusti me pri miru. Ničesar si tako ne želim, kakor miru pred teboj. Razumeš?

Igor vsega tistega še malo ni verjel, čeprav mu je bilo vselej neizmerno hudo.

Ponižni izraz njegovih oči, ki jih je proseče upiral vanjo, je Ulko razdražil do kraja. Iz ihte je prehajala v čisto histerijo, medtem ko je stal Igor še vedno na istem mestu, ponižno povešal glavo in čakal, da se vihar poleže.

Ulka ga je imela nekajkrat močno na sumu, da mu ustnice lezejo na smeh. A to se ji je nemara samo dozdevalo.

Tako torej.

Tudi v tistih mučnih trenutkih je zatrdno vedela, da spadata drug k drugemu. Da se prilegata drug k drugemu na neki čudežno prirodni način.

In po vsakem viharju se je Igor prvi vračal.

Najprej po telefonu.

Si ti, Ulka? – Igor tukaj.

Na njeni strani žice pa mrka tišina. Komajda brnenje telefonskih žic.

Seveda ga je slišala, kaj bi ga ne! Že kar je začel telefon v sobi zvoniti, je zagotovo vedela, da mora biti na drugi strani žice Igor.

In brž ko je segla z roko po slušalki, ji je začelo razbijati v sencih in jo je začelo slabiti v želodcu.

Le kaj naj mu rečem, ji je šlo po glavi, naj se delam ravnodušno? hudo? kako naj se sploh vedem?

Zaradi tega tista mrka tišina na njeni strani žice.

Na drugi strani žice pa je Igor še vedno prosjačil za dobro besedo.

Si še tam? je spraševal. Ulka, me slišiš?

Dostikrat je telefon preprosto zaprla in bruhnila v jok.

Le zakaj je človeku vselej tako strašno hudo, če hoče koga zadeti, le zakaj?

Ker ne ravna pravično, to vselej boli.

In kot bi Igor na svojem koncu žice zaslutil tisto njeno bol, je skromno in modro prišel k njej.

In v solznih objemih in vseobsegajočem odpuščanju sta spet poravnala nesporazum, ki je bil skoraj vedno enostranski.

Razumela sem jo, da se boji jasnega pogovora z Igorjem o njegovem odhodu v tujino.

Moški nam ne bo nikoli žrtvoval svojih ambicij, pa naj nas ima še tako rad, je rekla in se spet zagledala skozi okno.

Nemara je tako še najbolj prav, kdo ve!

Kako naj bo prav, ko pa se vsi skupaj domišljujemo, da delamo samo za dobro človeka.

No, in?

Nič. Na človeka, ki ti je najbližji, pa preprosto pozabljamo. Žrtvujemo ga svojim načrtom. Ne tiče se nas, kaj in kako čuti. Še malo nas ne skrbi, če mu je nemara že sama misel na ločitev neznosna.

Če tako gledaš, potem bo vedno nekdo žrtev: ti ali on. Končno pa prikleneš nase človeka predvsem s svojim pomenom, manj s svojo bližino... Teorija in praksa, mi je šlo ta čas skozi možgane. Delim pametne nasvete, kakor da bi jih sama kdaj upoštevala.

Potem sta se vrnila Igor in Saša in vsa soba je bila na mah polna njunih vedrih, moških skrbi.

In cigaretne dima.

Takole je, vidiš, je pravil Saša in jemal kozarčke iz omare, če ti ni jasno – še predno sedeš na vlak – kaj te tam zunaj zanima...

Ulka se je že nestrpno presedala na stolu.

...kaj si hočeš pravzaprav ogledati...

Če ne zna zgrabiti svojega dela doma, mu tudi za nobeno vražjo mejo ne bo prav steklo, je pikro pripomnila.

Zatem smo govorili vsi vprek.

Igor je seveda moral oporekati. Ulka ni imela prav. Presojala je položaj ostro, kakor bi s sekiro rezala meso s kostmi vred. Kaj niso širša obzorja že od nekdanj obogatila človeka? Tam zunaj so pogoji za delo vendarle povsem drugačni...

Sami prazni izgovori! Kdor ima zares kaj povedati, kdor ve, kaj hoče, ta si ustvari pogoje sam.

In vmes zlobne Saševe opazke. Sekirica, ljubčki, sekirica je pravzaprav marsikdaj na mestu...

Nikar, Saša, prosim te!

In zakaj bi morali sprejeti ustaljene navade brez vsake presoje? brez pameti? Samo zaradi tega, ker so vsi doslej tako in tako ravnali? mislili? čutili?

Tudi izkušnje v življenju so upoštevanja vredne. Človek se končno uči od izkušenj.

Če boš prenašal v življenje samo gole izkušnje – brez trohice novega, izvirnega – tudi ne boš prišel daleč!

Sekirica, bratci...

Pusti že enkrat svojo sekirico! Sam se pa držiš ustaljenih družbenih navad kot klop!

Navsezadnje, če se človek nanje sploh ne ozira, tvega izgubiti samo osnovo, na katero bi mogel postaviti tisto nekaj novega, izvirnega.

Igor je bil videti zares hud. Glejte, kam smo zašli! Na dnu vsega pa ni drugega kakor Ulkina ihta. Noče razumeti, da moram za nekaj časa ven...

Ne, da moraš – hočeš.

Pa če to koristi mojemu delu?

Gola utvara! Sam sebi lažeš!

Ulka, prosim te! Trohice razumevanja nimaš. Kako to, da se ne moreš vživeti v moj položaj?

Pusti svoj položaj. Govori načelno. Ne strinjam se, da bi si morali ljudje popuščati zavoljo popustljivosti in ljubega miru. Torej trdiš...

Ničesar ne trdim. Prepričana sem, da je dolžnost ljudi, ki skupaj živijo, da si pomagajo pri uresničevanju človeka v sebi...

Kaj delo človeka ne uresničuje?

Za delo ne potrebuješ pohajkovanja po svetu. Najprej pokaži doma, kaj zmoreš. Če si v sebi prazen, da moraš k tujcu po pomoč, te bo tudi tujec zavrzel.

V glavnem, kot vidim, si predstavljaš skupno sožitje tako, da bi morala vselej tvoja obveljati.

Obvelja naj pamet. Razsodnost. Resnica. Iskanje resnice – to je vse. V tem je vse. Vse drugo so prazne nalepke, s katerimi strašimo povprečje.

Nekaj popustljivosti ...

Popustljivost zavoljo popustljivosti?

Torej borba? Se bova sprijela?

Ulka je Igorja ožgala z očmi in ... dovolj za danes, je rekla in stekla k vratom, hvala lepa!

Kakšna neukročenost! Življenjska strast in ...

Čez dober mesec je bil Igor kljub vsemu že čez mejo.

Kako sta se klesala! je rekel Saša, ko je zvedel za njegov odhod. Dobro je to. Nadaljevanje sledi.

Kasneje sem slučajno naletela nanjo na cesti.

Ti Igor kaj piše? Kako mu gre? sem jo vprašala in jo prijela pod roko.

Ne vem. Med nama je za vedno končano.

Gledala sem jo in molčala.

Mi ne verjameš? je silila vame in se razvnela, ne?

Oh, Ulka!

Moški. Razumeš? Moški, ki ti zagotavlja neskončno ljubezen ...

Pri tem je zarisala s prstom po zraku znak neskončnosti v obliki ležeče osmice. Torej. Zagotavlja ti neskončno ljubezen, v resnici pa ti ne misli žrtvovati ničesar. Tudi ne, če mu dokažeš, da nima prav.

Kaj naj ji rečem? sem se spraševala. Taka trmoglava ihta! In glasno: kaj bi si umetno postavljala ovire, če jih v resnici ni.

Zakaj Ulki še malo nisem verjela, da bi z Igorjem tudi v srcu zares končala.

Ne zagovarjaj ga! Izbral je tisto, kar mu je bolj pomembno. Navsezadnje je odšel in – priznam – pustil za seboj bolečo praznino.

In zavoljo tiste boleče praznine se je tudi nanaglo odločila. Morala se je odločiti, če je hotela verjeti vase. Pri tem je postal Milan njena žrtev,

Bil je pri roki, kakor vselej, bral ji je vse želje iz oči in izkoristil njeno osamljenost.

Navsezadnje je popustila in pristala tudi na poroko.

Na poroki je bilo vse polno ljudi, ki so se tiho čudili. Zakaj marsikdo je uganil, da se je Milan nemara nespametno vrinil med njiju.

Razpoloženje je bilo že skraja neprijetno in mučno.

Ulka se je metala iz kota v kot s svojo prešerno razigranostjo vred, čeprav ni mogla prikriti svoje razdvojenosti.

Milan je bil čisto brez potrebe glasen in razposajen.

Kakor bi se oba ves čas trudila zabavati ljudi, ki sta jih bila privlekla, bog si ga vedi zakaj, od vsepavšod. Kakor bi s strahom v srcu odlašala trenutek, ko bosta ostala sama.

Meni je bilo jasno, da je nosila Ulka Igorja v sebi. Da ga je bila polna do zadnjega vlakna.

Preveč piješ, sem ji rekla in sedla k njej v kot, kjer je izbirala novo gramofonsko ploščo.

Pravkar sem mislila... ali nisi imela navsezadnje prav, ko si mi pravila, da tudi razdalja vselej ne ločuje...

Razumela sem, da mora udušiti čustvo v alkoholu, če naj vzdrži do kraja.

Podrobnosti o tisti nesrečni poroki pa sem zvedela šele leto dni kasneje, na tistem usodnem izletu.

Medtem ko se je Milan zasanjal v starem mlinu in si trr-trr obujal stare bajke, sva se z Ulko sprehajali.

Sprehajali in pogovarjali. Splošno in načelno, se razume.

Ulka spredaj, jaz zadaj. Po komaj vidni stezici med visoko travo, ki sva jo čutili mrzlo in vlažno skozi tanke nogavice.

Živčni pogovor, presekani z vzkliki,

Poglej tisto goro, jo vidiš? Ne tja, ono drugo tam na desni, jo vidiš? No, tja sem svoj čas hodila sleherni dan in ob vsakem vremenu. Tričetr štiri ure tja in nazaj, če malo pohitiš!

Te še vedno mika?

Ne več. Mislim, da me nič več ne mika.

Bedarija! Bo že minilo!

Nič ne mine samo po sebi. Ujela sem se pač. V lastne zanke sem se ujela.

In Milanove.

Tudi. Kot pajek je napredel okrog in okrog mene svoje zlate niti. Dan na dan z vztrajno potrpežljivostjo in – pravi čas – hop! jih je razpel pred menoj. Vse zlate, bleščeče in vabljive. Ljubezen za oba. Vse dvojno. Vse želje izpolnjene... Ujela sem se pač. Obžaluješ?

Očitam si. Njemu nimam kaj nuditi – to ni dobro:

Pa saj te obožuje, kaj govoriš neumnosti! Zanj je dragocen že sam tvoj obstoj, tvoje življenje ob njem pa...

Kje pa! Same utvare! Milan, draga moja, si je izklesal svojo podobo idealne družice iz čistih sanj. Tisto podobo neguje v sebi, pestuje jo in obožuje neglede na resnico.

Sama si živa resnica ob njem, mar ne?

Samo to vidi, kar hoče. Če ga silim, se takoj umakne. Drži se svojih sanj, svojih lepih utvar – resnico pa odklanja. Samo življenje odklanja. V rožnate tančice me ovija.

Vračali sva se po poti in na zadnjem ovinku pred vasjo me je Ulka prijela pod roko.

Vidiš tisto črno luknjo tam v hribu?

Tisto jamo?

No, vidiš. Tista reč je videti v mraku naravnost grozljiva. Starejši ljudje se skrivaj križajo, če morajo mimo. Otroci pa – otroci si samo z glasnim vriščanjem dajejo poguma, če morajo tod okrog.

Ah, vajino tajno skrivališče, kajne? sem uganila. Idealno za mlade zaljubljenca!

Pa mi takrat še na misel ni hodilo, da Milan že plete svoje zlate mreže okrog mene. Milana nisem nikdar zares pogledala. Saj sva skupaj doraščala, razumeš?

Seveda. Tajno skrivališče brez skrivnosti torej?

Tja sva hodila samo tisto poletje, preden sem začela z Igorjem – je še dodala in pohitela sama naprej.

Dohitela sem jo, ker je obstala kot ukopana sredi poti.

Kaj pa je? sem hotela vedeti in se radovedno ozirala naokrog.

Pri stoletni smreki – smreki spominov – sta stala Milan in Igor in se tiho pogovarjala.

Nihče od naju ni bil slišal, da se je Igor vrnil in kdaj. Saša je celo menil, da ga še najmanj mesec dni ne bo nazaj.

Vrnil se je torej predčasno, čeprav prepozno.

Ozračje okrog nas vseh je bilo mahoma nabito s prekipeva-jočimi čustvi. In nič ni pomagalo, da sva se z Milanom pošteno trudila, da bi srečanje poteklo brez vidnih motenj.

Usodno slučajno srečanje.

Milanove občutljive tipalke so se v mukah krčile in stegovale v tistem naelektrinem ozračju, da sem v dlaneh občutila njihov resnični obstoj.

Zaradi tega se nisem čudila, ko je Igorju rekel, da smo namenjeni na morje in naj gre z nami.

Pojdi z nami, je silil vanj in vidno užival Ulkine zbegane srečne poglede; odpočil se boš, preden začneš zares z delom.

Izpiti kelih do dna! Kakšen bedast, nikomur potreben pogum! sem se potihoma jezila nanj.

Oprosti, Milan, name ne računaj, sem rekla na glas. Saj veš, Saša ...

Kaj Saša! Bo že enkrat malo potrpel, ni res? Nič ne bo hud, ne boj se! Zdaj greš z nami – ne bo ti škodilo!

Ne grem, sem si mislila. Nočem te kaše – ne prenesem. Kaj res ne vidi ničesar? Kaj svoji Ulki tako bedasto zaupa ali kaj? Ne, nikamor ne grem! sem glasno dodala.

Potem sem ujela Ulkin preseči pogled. Pojdi, je moledoval, prosim te, pomagaj!

In sem šla.

Ulka je že poznala tiste hišice počitniške kolonije. Bile so lično postavljene druga ob drugi, navidez brez pravega reda, in nevsiljivo pridajale slikovitosti pokrajine.

Če stojiš takole tu ob ograji, je rekla Ulka in nas izzivalno gledala, in dopustiš, da ti pogled zdrkne ob vseh neštetihi hišicah, ki stoje ene višje, druge nižje, se ti oči kar same po sebi ulovijo v zračnih stopničkah in ograjah, preden zagledaš tam zadaj otok z visokim, tenkim zvonikom, kipečim naravnost v nebo!

In dimnik? je zanalašč oporekal Milan, kaj pa črni tovarniški dimnik tam levo od tvojega slikovitega zvonika, ki tako ponosno kipi v nebo?

Tisti tovarniški dimnik ne more nikogar motiti, je rekla Ulka milo, prav narobe. Mislim celo, da dodaja k slikovitosti in pestrosti pokrajine.

Ne.

Ulke nisi mogel premotiti. Ona je že pred odhodom sklenila, da bo preživela dva srečna dneva na morju.

Postajala je ob ograjah in se predajala sanjam.

K zajtrku je prihajala sveža in očarljivo mila.

Moja sobica je majhna in postelja tik ob visokem francoskem oknu, je pravila in pri tem strmela ven na morje z motnimi očmi.

Igor z dušo v očeh je gledal samo njo, čeprav je ni niti enkrat zares pogledal.

Že od ranega jutra sem gledala, kako drse ladje mimo moje ograje, je spet rekla.

Ladje? se je zanalašč čudil Milan, saj je samo redna proga, ali ne?

Ladje redne proge, jadrnice in bele galebe...

Ulka se ni dala motiti. Kaj ni prelepo?

Čudovito!

Morje se oblači in slači kakor razkošno mlado dekle, ki ne ve, kaj bi delo nase.

Skrbi jutranje toalete. Hočeš še malo kave?

Morje ve, da je jutro mlado, komaj rojeno in si mora nadeti nežnih barv. Zdaj preizkuša modro, zdaj rožnato, zdaj blede rumeno.

Navsezadnje so te vijoličaste tančice, v katere se ovija, nenehno spreminjajoče se.

In ob vsem – blagodejni mir in tišina.

Razen avtomobilskih hup zgoraj na cesti.

Samo nagajaš, sem rekla pozneje Milanu, ko sva skupaj odšla po cigarete. Le zakaj si povabil Igorja, če ti gre na živce?

Igor? Kje pa! Še malo ne! Na živce mi gre, da si ona dva ‚podajata‘ vtise. Tega Ulka ne bi smela storiti. Podajanje vtisov je bila od nekdanj najina domena. Samo to me draži.

Lažeš.

Kaj pa sicer?

Milan, nikar, prosim te!

Šele zdaj, ko naju je bolezen spravila v isto zdravilišče in nama postavila ležalnika drugega ob drugem, šele zdaj odkritosrčno priznava, da takrat ni bil iskren.

Že na dan poroke, pravi, sem prvič občutil ljubosumnost kot svojega zvestega dvojnika, kot opredmeteno negativno strast ali sam ne vem kako.

Le kaj si silil v Ulko, če si vedel, kako je z njo, si mislim, ne da bi mu kaj rekla.

In moja ljubosumnost je bila posebne bere. Tanka in pronicljiva z dolgimi, občutljivimi tipalkami na vse strani.

Vem.

In prav na dan moje poroke se je prvič zgodilo, da sem fizično čutil, kako se vse tiste tipalke zvijajo, se odbijajo in odvrčajo in se stegujejo vsepovsod, kjer Ulka je in kjer je ni. Zakaj meni je bilo jasno, da nosi Igorja v sebi, je še rekel.

Vidva s Sašo sta zgodaj odšla – nemara še opazila nisi, da je dušila Ulka svoja čustva v alkoholu...

Saj vem. No, in potem?

Potem...? Zadnji gosti so postajali v predsobi, stiskali Ulki roko in ji želeli srečo.

Mehanično sem pobiral z mize napol prazne kozarce, predstavljal stole, čeprav sem bil ves čas z vsem srcem in z vso ljubosumnostjo ob njej.

Nazadnje sem obsedel v kotu, napol skrit za zaveso, in sem ji v mislih govoril. Zakaj tudi meni je bilo hudo. Pa sem vseeno upal, da se bo pomirila in bo še vse dobro. Zaupal sem vase.

Seveda je bilo grdo, da se mi je takrat napila. Nihče ni posebno lep, če se takole napije, ženska pa še prav gotovo ne.

Jutri, sem ji pravil, medtem ko sem ji podrževal glavo nad straniščno školjko, jutri ti bo žal, ker boš vsa bolna. Sama veš, da ne preneseš alkohola, ti nisem rekel?

Pijača, trmoglavljenje, nasprotovanje – pa zvrhan koš grobih, nelepih človeških čustev, vse polno človeka nevrednih besedi – česa vsega ni Ulka takrat staknila in zgrnila ob sebi, da bi se mogla obvarovati moje bližine!

Zakaj prav na dnu njenega početja je bil gol strah in stud pred menoj.

Pretiravaš! pravim brez vsakega prepričanja.

Ne pretiram. Ni se mi hotela vdati. V tem je bilo zlo že od vsega početka.

Kakšen pomen naj sploh ima tako skupno življenje? se vprašam. Kam naj bi vlagal tisto svojo neskončno ljubezen za dva, ko ni bilo nikjer sprejemnika? kam?

Pa kaj nisi vsega tega že prej opazil? Kaj nisi vedel, da nikogar ne prikleneš nase s silo?

Šele na dan poroke sem to zaslutil. Prej ne.

Hm.

In ves čas najinega zakona sem vedel, da me z njim vara, čeprav se sploh nista videla. Še vedela ni, ali se je Igor vrnil ali ne.

Pa bi moral le predvideti, da bo nekega dne prišlo do tega. Moral si vedeti, da bosta zdrknila v stari tir, prirodno in preprosto kakor poprej. Kakor pred njegovim naglim odhodom.

Vedel sem, in vendar... Šele takrat, ko sem ga zagledal ob najini obletnici tam zunaj v Binjah – šele takrat sem razumel, da sem zaigral.

In zakaj si ga vabil na morje? Da se kaznuješ ali kaj?

Nepopisno sem se namučil tiste dni! Moje tipalke so se zvijale v krčih – zakaj povsod sem čutil njuno povezanost. Tudi če nista tičala skupaj. Sama veš, da nista. Tudi če Igorja sploh ni bilo nikjer v bližini. On je bil zame vselej pričujoč. Kakor tiha, zla slutnja.

In povsod sem ga zasledil.

Saj sama vem, kako je bilo, kaj bi mi pravil.

Ko sem zjutraj odpirala okno na stežaj – sem ga že zagledala spodaj pred njenimi vrati. Sprehajal se je, kot da ni nič. In čakal.

Ko sem se vračala s kopanja, sem ga zagledala na spodnji terasi. Prižigal si je cigareto in se skrivaj oziral v njena okna.

In ko smo po obedu obsedeli vsi trije na terasi – je Igor odšel. Čez čas se je pokazal spodaj na obali. Lagodno se je sprehajal in čakal.

Tudi Milan je čutil, da jo tiho in vztrajno vabi k sebi. Tiho, vztrajno in z oboževanjem v otožnih očeh. Z vso silo svoje bele strastne ljubezni.

Ulka je uživala svojo belo srečo.

Milan se je zvijal v ljubosumnosti.

Mehke poletne noči in postajanje ob ograjah. Ulkino tiho šepetanje in Milanove pikre pripombe.

Če se takole nagnem čez ograjo, je pravila Ulka, imam vtis, kot bi se utapljala naravnost v zvezdnato noč – čudovito!

Če pa se sam nagnem čez ograjo v temno noč, je rekel Milan in se bedasto nasmehnil, delam to samo zavoljo tega, da si moram ogledati luči mesta. Nič posebnega!

Kakor kdo, je odvrnila Ulka mirno. Jaz na primer ob svojem čarobnem utapljanju v temno zvezdnato noč opazujem utrinke. In brž ko kakšnega zagledam, si želim, da bi trenutek sedanjega razkošja mogla ohraniti za vselej.

Če bi mogel vse presoditi brez čustev – je prirodno, da je odšla. Kaj meniš?

Ne vem.

Misliš, da bi bila morala vztrajati z menoj zaradi neke bedaste morale ali kaj? Misliš, da bi se morala žrtvovati, kako? In komu, zaboga, le komu bi koristila taka žrtev? Meni? Njej?

Nemara res nobenemu, popustim tudi v sebi. Pa je človeku vseeno nekam tesno pri duši.

Vse zlagano! Povsod sama laž! Se ti žrtvuješ komu, ki stopi slučajno s teboj v isti tramvaj?

Čakaj, čakaj! To pa spet ni tako preprosto! Slučajno v isti tramvaj, praviš. Saj ljudje ne vstopajo v skupno življenje čisto tako, to pa spet ne! Ljudem pomeni poroka vseeno nekak mejnik v življenju, boš že dovolil...

Prosim, prosim! Pa nikanar ne misli, da sodim le po sebi, še malo ne! Vem pa, da večina ljudi zleze danes v zakon iz čisto drugih razlogov, kot se tebi morda sanja. Sicer pa tudi sama dobro veš...

Nehajva, prosim te! Navsezadnje sva tukaj zaradi zdravja, vse drugo lahko počaka. Ti glej predvsem, da čimprej ozdraviš. Drugo prepusti času.

Tudi čas odhoda? je rekel in se bolno nasmehnil, tudi čas dokončnega odhoda?

Čas dokončnega Milanovega odhoda me je presenetil, ko sem bila doma na tridnevnem dopustu.

Presenetil me je, kakor samo smrt preseneti vselej in vsakogar. Čeprav vsi vemo. In smo za Milana še prav posebno dobro vedeli.

Kljub vsemu.

Seveda sem vedela. Vsi smo vedeli, da je že zelo slab. Pred mojim odhodom na dopust sploh ni prihajal več na teraso.. Zaradi tega sem prosila Tončko, naj ga v moji odsotnosti večkrat obišče. Saj veš, sem ji rekla, navadil se je, da ima koga, s katerim se kaj pomeni.

Tončka mi je tudi navsezgodaj telefonirala domov in mi sporočila, da ga ni več.

Kako? sem jo prekinila, kdaj?

Včeraj popoldne, je rekla, med glavno ležalno uro.

Ah, tako!

Malo pred zvonjenjem se je izmuznila, da je sestra ne bi zalotila, in kakor po navadi hotela k njemu. Kot še včeraj. Tiho in previdno.

Prilezla je srečno v tretje nadstropje in obstala. Pogledala levo, pogledala desno. Prav. Nikjer nikogar. Vse v redu. Potem je stekla do vrat in narahlo pritisnila na kljuko.

Milan je ležal čisto nizko, brez vzglavja in zaradi tistega bedastega robca, ki mu je držal usta zaprta, ga je komaj spoznala.

Zakaj še včeraj je ležal Milan vrh gore blazin s pogledom obrnjen k vratom, da je videl, kdo prihaja. Nemara je še vedno čakal na Ulko.

Moram na pogreb, sem rekla Saši, nič ne pomaga.

Vračala sem se torej s prvim vlakom, čeprav sem imela še dan dopusta in se pred petkom nisem nameravala vrniti v zdravilišče.

Ležala sem v praznem kupeju in skozi okno je lezla vanj črna sivina hladnega jutra.

Smrt vsakogar preseneti, sem si rekla, sicer si ljudje ne bi mogli do zadnjega greniti življenja.

Milan je do konca obupaval, se smrti bal in si je želel. Vedel je, da je napačno igral in zaigral.

Zdaj se je dokončno umiril. Popoldne ga bomo pokopali. Konec. Nič več debat in nič vprašanj in ugibanj. Vse rešeno. Za vselej.

Visoki telegrafski drogovi drsijo mimo okna v rednih presledkih.

Nihajoče tefegrfske žice sekajo steklo od vrha do tal. Ne nadoma se kažejo v okenskem izrezu, se pijano preganjajo navzgor in navzdol po steklu in spet izginejo.

Edini dokaz, da niso tla, po katerih drvi naš brzec, ravna.

Podobe v okenskem steklu nastajajo naglo in naglo izginjajo. Le za hip se pokažejo – in že jih ni.

Tudi za Milanom bo vse in vse manj podob in spominov.

Pred mojim odhodom mi je naročal, naj Ulko zagotovo pozdravim. Saj nisem hud nanjo. Še malo ne, je rekel. Pravzaprav, je še dodal, bi jo bil moral pustiti v miru, pa bi bilo troje nesrečnežev manj na svetu.

Nemara res.

Življenje bi bilo treba zajeti skladno. Zagnati bi se bilo treba z valovi, šelesteti z gozdovi...

Tik ob okenskem okviru drsijo gozdovi. Za okenskim steklom pa begajo oblaki. Težki. Sivi. Vodeni.

Begajo vznemirjeno kot misli po neprespani noči.

K a m ?

Bi bila morala nemara Ulka vendarle potrpeti? Bi bila morala nemara stati Milanu ob strani? Bi se res morala žrtvovati?

Ne vem.

Že nekoč poprej sem mislila o teh stvareh. Ne spominjam se točno kdaj. Samo tisti doživljaj je še ves živ v meni in sili zdajle v ospredje...

To je bilo prav takrat, ko sem se spet enkrat čutila nesrečno in zapuščeno.

Ko sem se spet enkrat jasno zavedala, da ne in ne. Tako res ne gre več naprej. Res se bo treba odločiti.

Takrat je pri vratih zazvonilo.

Smem? je rekel Sabi in pomolil svojo golo glavo skozi vrata in mi s svojimi debelimi stekli zasvetil naravnost v obraz.

Sabi me je presenetil. Presenetil me je sredi tiste krčevite solzave nesreče. Presenetil moj od joka zabuhel obraz.

Ah, Sabi!

In kmalu sem še njemu močila srajco s svojimi solzami in podzavestno boleče uživala ob zavesti svojega izdajstva.

Zakaj tihi dogovor med Sašo in menoj je bil, da gre umazano perilo v domače korito.

No, no, no – me je glasno miril Sabi in vedela sem, da mu je čudno neprijetno, kakor vsakemu, ki skuša z razumom obvladati čustva.

No, no, no.

In kot bi želel opravičiti svoje sočutno razumevanje do mojega gorjã – je začel na vsem lepem govoriti.

O sebi. O Saši. O moški pameti nasploh.

Takrat se je že polagoma mračilo. Sedela sva ob oknu in končca najinih tlečih cigaret sta živo žarela.

Nad nama pa so oblaki hiteli prav tako naglo in prav tako motno se mi je motalo po glavi isto vprašanje.

K a m ?

Medtem je Sabi z enakomernim govorjenjem ponovno dvigal na visok podstavek porušeni Sašev lik.

Saša kot človek.

Duhovit, bistroumen in velikopotezen sredi bednih, malih razmer.

Iskren in borben.

Nežen in plemenit.

Oh, Sabi!

Sabi in Saša. Kakšno resnično, živo prijateljstvo!

Zakaj onadva sta debela prijatelja že izza študentovskih let, da se razumemo!

Skupaj sta odšla v Zagreb na akademijo in četudi nista bila enako uspešna, čeprav je moral Sabi kasneje presedlati na

umetnostno zgodovino in je navsezadnje pristal med uradniki – četudi, čeprav...

Že izza študentovskih let sta prijatelja. Od tistega božičevanja na akademiji pravzaprav, ko ni bilo denarja za vlak...

Kar tukaj bodiva, je odločil Saša. Saša je odločal vedno naglo in zanesljivo in potegnil Sabija za seboj. Ti je prav? Bova že kaj stuhtala, ne boj se!

Kasneje se jima je pridružil še Dule.

Bili so torej družba. Družba treh veselih mladih ljudi, ki se je lotila organizacije božičevanja v zapuščenem internatu akademije lepih umetnosti.

Bivša mrtvašnica stare zapuščene porodnišnice.

V spodnjih prostorih je livarna za sadro, pod streho pa internat.

Trideset vojaških postelj, trideset nadobudnih mladeničev, trideset razgretih glav, trideset misli, trideset nasprotij in petnajst prepirov.

Sredi sobe surovo obdelana miza in šest stolov.

Dovolj prepиров zaradi stolov – je rekel Dule. Še tega se manjka! Razpišimo abonma in stvar bo urejena. Saj smo ljudje!

Sabi in Saša sta padla v abonma B.

Srednja pot ni slaba, se je glasno tolašil Saša, ki bi bil načelno želel imeti abonma A.

Pa si res otročji, je pripomnil Sabi in pobjiskal z debelimi stekli. Že takrat je imel veliko dioptrijo. Pravzaprav si tako bister in pri tem tak božji otrok!

Tudi takrat mu je tako govoril, ko mu je Saša – ki je komaj še dušil smeh – z ležišča kazal debelo podgano, ki je lezla...

Čakaj! je skočil Sabi, pa ga je Saša brž potegnil nazaj.

Nikar! Pusti jo, naj gre! Proti slanimi prodira, glavo stavim, da bo tako, je rekel in se že vnaprej veselil, kako se bosta opeharjencu krohotala.

Prav neumno si otročji, da veš!

Potem sta obadva očarana strmela v veliko podgano, ki je previdno lezla po tramu ob steni Duletovega ležišča. Na tistem

tramu je visel Duletov sloviti nahrbtnik. In v nahrbtniku je sinoči skrbno zadelal v papir slanino, ki jo je bil prejel od domačih.

Zdaj je podgana srečno smuknila vanj. Papir je zašumel...

Ha, ha, ha!

Prav neumno si otročji, da veš, je spet rekel Sabi in si odejo potegnil čez glavo.

Vse do božičevanja ni Dule pogledal Saše. Šele takrat sta se spet pomirila.

Takrat je vse tri pomirila ista usoda.

Zlovoljno so se tiščali ob peči. Pregarjali so mraz in dolgčas.

Brez denarja in – božič!

Preklete!

Žrtve umetnosti – tfej!

Zebe.

Potem je Saša pogledal skoz okno. Dečka, je rekel, ta plot tu doli se mi zdi povsem odveč.

Tako je padla prva iskra, ki je pognala brodolomce v akcijo.

Ne da bi kaj več govorili, je šel vsak na svojo roko na lov. Nekaj bomo že organizirali, so si vrgli čez ramo v slovo. In proti večeru so že stiskali glave in si v skopi luči ogledovali bero.

Sabijeva pletenka dalmatinske črnine.

Pelješac! je strokovnjaško pripomnil Saša. Za glivajn bo! In potegnil je izpod postelje paket, ki je bil prispel prav tisto popoldne od doma. Orehova potica, šest pomaranč, škatla vardar in pet kovačev.

Moj obolus, je rekel še Dule, in tiho porinil na mizo stotak.

Za začetek, fantje, ni slabo!

In potem ko so se v mrzli sobi samo še okna medlo svetila, ker se je zunaj jelo naglo mračiti, so se iz mrtvašnice splazile tri temne sence...

Dule je ruval kole, Saša je trgal deske, Sabi jih je nosil v sobo...

Nepopisno božičevanje!

Malo smrečico – (Saša, lirično umetniška duša pa tudi vse stakne!) – so zasadili kar v špranjo sredi mize.

Takole.

Nato so jo lepo okrasili. Na samem vrhu so zatakneli paleta. Iz nje štrlijo čopiči kakor pisani sončni žarki na vse strani. Na večjih spodnjih vejah – stare konzervne škatle.

Kaj ni res lepo?

Dekorativno?

Za glivajn bom sam skrbel – se je odločil Sabi. Preveč me je stalo, da bi mogel kaj tvegati, Sam se bom lotil zadeve.

In pijača ni bila – bogme da ne – slaba. Zraven so prigrizovali domačo potico. Pa spet junaško srkali iz skodel. Dokler je kaj bilo.

Potem je Saša privlekel svojo violino. Dule se je oprijel kitare in Sabi je zapel...

Sve se kunem i zaklinjem,

ne ću piti rujna vina,

ne ću jašit konja vrana,

konja vrana, Gavrana...

Potem so še dolgo v noč peli in pili. Pili so na bratsko slavo, na umetnost, na zdravje vseh kolegov, ki so lepo doma, na zdravje tistih, ki jih ni, na zdravje njih treh, ki jih je usoda tako lepo združila... na vse.

In takrat sta se Sabi in Saša pobratila.

Da, Me ženske še vemo ne, kaj je pravo prijateljstvo. Moški pa to vedo že v prvem razredu osnove šole. Že takrat si drug drugemu puščajo po tri kaplje živo rdeče krvi – in se zagovorijo za prijateljstvo na vse večne čase.

In ni je stvari, ki bi tako prijateljstvo zares mogla skaliti.

Tudi ženska ne. Nobena.

Tudi jaz ne.

Sabi govori vzvišeno, kakor bi govoril poniglavemu otroku, ki takih reči – seveda – ne more razumeti. Vzvišeno spušča dim skozi nosnice proti meni, čeprav bi moral opaziti, da me sili h kašlju.

Smešno.

Meni pa se vse bolj in bolj dozdeva, da igra Sabi vlogo napol doraslega pubertetnika, ki zavestno in z zavistjo hoče očuvati svoje deške skrivnosti.

Kot bi ne vedela, kako je s temi stvarmi!

Še ko smo bili otroci, so me fantje prostovoljno vključevali v tiste njihove skrivnostne igre. Bela roka za tajno rabutanje nezrelega grozdja in Rdeča roka za rabutanje zrelih sliv.

Takrat sem jim še prav prišla. Kakor pride ženska moškim prav vselej v kritičnih situacijah. Ker je vseeno za kake pol pedi urnejša, bolj okretna in manj previdna... A vse to velja le za kritične situacije, da se razumemo. In za povsem mlada leta.

Kasneje pa ženske vse bolj in bolj zaostajamo v svojem osebnem razvoju. Kakor da nas življenje samo po sebi polagoma, a zanesljivo odriva od vsake aktivnosti. Od vsake izvirne zamisli in tveganih podvigov. Pustite to, kot bi reklo, to ni za vas. To je za moške.

V zameno nam ljubeznivo poriva v negovane roke cunje in plenice.

... sploh veš?

Nisem poslušala! Oprosti, rečem Sabiju, si kaj rekel?

Sploh veš, koliko pomeni človeku pravo prijateljstvo?

Vem. Pa ti?

Tudi Sabi ve.

Sabi, ki mu mati ni znala razviti vire tistih energij, ki bi ga v življenju mogle spodbudno zasukati v pravo smer. V smer samostojnega razvoja. Sabi, ki mu je mati strigla peruti v dobri veri, da je na tleh le najbolj varno. Vsaj padel ne bo, moj mali, je rekla in ga ljubeče božala po zlatih laseh.

Sabi potegne z roko po svetli pleši in globoko vzdihne.

Veš, da je pravo prijateljstvo prav zares največje bogastvo v življenju?

Seveda vem. Tudi ne uvidim nobene potrebe, da bi se prijateljski odnosi v zakonu kdove kam porazgubili...

Ah, zakon! To je druga pesem.

Pa ni.

Sabi govori s svojega stališča in ne smel bi posploševati. Končno je sam zagrešil, ko je pristal na to, da bodo živeli tudi po njegovi poroki skupaj z materjo. Taka reč se nikdar posebno ne obnese. To bi moral vedeti. Tudi mu je Saša jasno povedal svoje mnenje.

Da je mislil, da bi mogla žena biti protiutež za mamino umirjenje, pravi in si popravlja naočnike. Menil sem, razumeš, da se bo moja mamica ljubeznivo zamotila s svojo snaho. Upal sem, da bom nemara le malo bolj prost – pa sem se pač uštel.

Seveda sta imeli obe ženi drugačne misli in drugačne načrte.

Sicer me je Saša že pred poroko svaril, to je res. Iz te moke, prijatelj, mi je rekel, ne bo užitnega kruha!

Zakaj Saša je opazil vsako malenkost. Njemu ni ušlo prav nič. Dovolj je bilo, da je posedel pol urice z nami v kuhinji in je že vse zajel s pogledom in s pametjo presodil.

Sicer pa – slepec bi bil opazil. Saj še veš, kakšna je naša kuhinja, kajne? Prostorna. Široka.

Seveda. Vem, kakšna je.

In v tisti veliki kuhinji sta si bili moji ženski bolj v napotje kakor v pomoč. Mamica – prizanesljivo dobrohotna – a vendar... Dragica, je rekla ženi, bi hotela, prosim, preliti kavo v porcelanast vrček? NJEMU jo vselej prelijem v porcelanast vrček...

In ženin razžaljen obraz... Oh, mama – mislila sem, da... Saj sva zadnjič skupaj kupili stekleno posodo, kaj nisva?

Ne bo dolgo, ko bo odkrito počilo, je še rekel Saša pozno zvečer, ko sva se po stari navadi spremljala.

Sicer pa ni silil vame, saj je vedel, da nerad govorim o domačih težavah.

Saj. Tudi Saša nerad govori o domačih težavah. Ne vem, če sploh kdo uživa pri tem.

Saj menda res vsi rinemo z glavo v pesek. Je že tako. Upal sem pač, da se bo vse samo po sebi uredilo. Da se bosta moji ženski obrusili. Da bom imel mir...

Zakaj ste pa v temi? Kavo sem prinesla!

Anica prižiga luč in se namršči, ko vidi, da nisem sama.

Takoj prinesem še skodelico.

Prosim.

Brž ko nisi popolnoma sam, ne moreš imeti nikoli miru. Človek je vedno komu v napotje. Vselej se mora še na koga ozirati, mora se utesnjevati ali druge utesniti...

Edini izhod je ljubezen. Prisotnost ljubezni spremeni še žrtve v užitek.

Ah, Sabi!

No, kaj sem že pravil... Sicer pa sem tudi materi moral kmalu stopiti na prste. Mir mi dajte, lepo vas prosim, sem ji rekel, samo mir mi dajte. Prenehajte s tem večnim zbadanjem.

Seveda mi je bilo v srcu hudo. Vselej sem verjel, da sva se z materjo dobro razumela, čeprav me je zavijala s skrbjo kakor dojenčka.

Pa si kaj dosegel?

Še malo ne.

Kmalu se je mati razžaljena umaknila v svojo sobo. In s tisto prostovoljno konfinacijo je zanalašč pretiravala.

Oh, mati, nikar!

In kadarkoli bi z materjo spregovoril kako besedo in bi naju žena zasačila...

Ti je zamerila?

Zamerila. Da jo prizadene in žali. Kaznovala me je z molkom. Z dolgim, trpečim molkom.

Oh, ljuba, nikar. Prosim te, nikar!

Sabi se je trgal med materjo in ženo, preklinjal svojo ne-bogljenost in končno segel po klobuku in odfurijal k stalnemu omizju, kjer ga je šele drugo žganje in tretje pivo dodobra razvedrilo.

Pekel, saj ti rečem!

Boš stal materi ob strani proti lastni ženi? proti tako rekoč ustanoviteljici bodoče, nove – moje družine?

Se razume, da ne.

Ali pa takole: boš stal svoji ženi, ki je komaj kaj več kot tujka, ob strani proti lastni materi? proti tako rekoč ustanoviteljici stare – tvoje družine?

Se razume, da ne.

Končno ga je iz dvojnega pekla rešila materina nenadna smrt.

Za materjo je žaloval dolgo in globoko, kot žalujejo navadno ljudje, ki so zamudili pravo priložnost razveseliti žive.

Zaradi tega ni takoj opazil, da mu je pekel v hiši ostal in da so odnosi z ženo – kljub otrokom – nemalokrat sovražni.

Še mrtva je bila mati povsod pričujoča in spravljala ženo preprosto v bes. – Že skromna pripomba, da je... babica navadno napravila drugače... je sprožila plaz negodovanja.

Pa nisem ničesar opazila. Mislila sem...

Seveda. Sabi ni takih reči obešal na veliki zvon. Še Saši je prikrival tiste nerodnosti.

Ah, tako!

Navidez je pač vedno povsod in vse v najlepšem redu. Zaradi tega se pozneje navadno ljudje čudijo... Tudi v mojem primeru so se čudili, ko sem zaradi Ankice zapustil družino... še veš?

Vem, vem. Tudi vem, da sva se s Sašo menila, da nihče ne išče kruha pri sosedu, če ga ima doma dovolj.

Saj. Pa mi tudi z Ankico ni uspelo. Nekako s pravim časom sem bil vedno navzkriž. Pri prvi ženi sem se prenaplo odločil – pri Ankici pa sem predolgo okleval.

Prvič te je torej spodnesla naglica – drugič pa počasnost.

No, saj vse to zdaj nima več pravega pomena. Zašel sem pravzaprav. Kar sem hotel reči, je v resnici to, da bi se mi življenje brez Saševe energične pomoči še dosti bolj zapletlo... Saša, draga moja, Saša je res to, kar se reče prijatelj.

V čem je pravzaprav bistvo prijateljstva? prijatelja?

Bistvo? V tem, da moreš dajati tistemu, ki more sprejeti. Zakaj pomoč ni v tem, da prenašaš mrtve teže iz kota v kot. Pomoč je v tem, da pomagaš človeku razviti lastne sile, stopiti na lastne noge... razumeš?

Hm. In Saša ravna natanko tako? S teboj ravna tako? Lepo. Z menoj, vidiš, ne ravna natanko tako. V tem je tudi najina nesreča...

Pravzaprav ne Saša ne Sabi me navadno ne vključujeta v resne pogovore. Razen v prav izjemnih primerih. Zdaj se prav čudim, da pogovor teče in teče, ne da bi Sabi zamahnil z roko – češ, o tem pa se ne bova več pogovarjala.

Čeprav se Sabi – nemara – vendarle zaveda, da bi tudi sama mogla potrebovati tako prijateljsko podporo. Kako?

Nemara res. A ve ženske... za vas bi človek potreboval dosti več sil... moral bi imeti večje zaloge zanesljive pomoči, če bi vas hotel spraviti zares na noge... sama veš, da je tako.

No, in kaj potem?

Nič.

Zdaj pa Sabi zares zamahne z roko – češ – pa drugič spet o tem problemu. Za danes dovolj.

Ne silim vanj, ker tudi sama nisem povsem gotova, da bi večina žensk res želela tako pomoč. Zdi se mi celo, da je še vedno večina žensk takih, ki jim je toplo, zaščiteno gnezdece ljubše, četudi za ceno podrejenosti in odvisnosti.

In takih žensk so moški bolj vajeni. Po njih merijo pač vse. Tudi Saša, čeprav je bister, napreden in tako dalje, ni prav nič drugačen od vseh drugih.

Ni res. Sabi glasno protestira. On Sašo dobro pozna. Sicer je res, da ga poznam po drugi plati, to drži. Po moški. Prijateljski. In spet ga hvali.

Saša – umetnik.

Nikar, prosim te! Misliš, da mi bo s Sašo odslej lažje, če bom imela tvoje navodilo za uporabo – ali kako?

Saša. Oster opazovalec in neusmiljen kritik svojega časa.

Prižigam si novo cigareto in sklenem pri sebi, da v kratkem preneham kaditi – in da zdajle ne bom poslušala Sabijeve tirade, da me ne bo spravil v jezo.

Pa vseeno slišim...

Misliš, da Saša malo tvega? Misliš, da je mnogo pogumnih nasploh in umetnikov posebej?

No, vidiš. Ni jih. In Saša je res izjema. Eden redkih je, ki je vedno pripravljen na borbo za dobro, za napredek, za boj proti laži, dvoličnosti in...

Boš kmalu gotov? se ne morem več premagati.

Pa misliš, da se šalim? Mene Saša resnično navdušuje. Občudujem ga!

Boš kmalu izpel slavospev ali naj ti prinesem kozarec vode?

Kako si krivična! Čeprav bi morala sama vedeti, da si mu kot žena sploh preblizu. Vštric z njim hodiš in iz tiste bližine imaš nujno popačeno sliko.

Kako? Katero sliko?

Vse. O njem in njegovih dejanjih. Na primer, Tebi se zdi njegovo popivanje kot naglavni greh in stalno omizje – bedasto igračkanje in izgubljanje časa. Ti registriraš samo puhle fraze in neslane šale. Duhovite prebliske, globoke, politično napredne diskusije, borbe za naprednejše umetniške smeri – vse to, vidiš, vse to pa podzavestno načrtno preslišiš. Prespiš preprosto, bi rekel.

Ah, tako! Torej mu delam krivico? Prav. Jaz njemu. On meni. Zakaj zanj velja isto, če stopava vštric, ni res? Lahko pa bi stopala vštric kakor ti in on – zakaj pa ne? Vštric kot dobra prijateljja. Mogla bi sodelovati in ne tekmovati. Mogla bi...

Saj Saša si ničesar bolj ne želi kot prav to.

Kje pa! Saj ga ne poznaš s te strani! Saša si želi odvisno in podrejeno pomoč. Potrebuje mater za otroka, gospodinjsko pomočnico za oba, vajenca in administratorja zase, pestunjo spet za oba...

Kakšna zloba!

Saj ste vsi enaki. Kaj ti hočeš ženo – prijateljja? Saj ni res! Tudi sam hočeš le žensko, odvisno in podrejeno. Zaradi tega nam ne pomagate, da bi se mogle razviti. Zaradi tega nam vteplate v glavo svoje nazore, svoje poglede – ni tako? Morali pa bi...

Kaj bi vse človek moral, pa ne more...

In to je narobe, vidiš. Največkrat človek česa ne stori, da bi se drugim ne zameril...

Gotova obzirnost do drugih...

Ni res! Sicer je kaj lahko ugajati, če nikogar ne motiš – bi rekla, kajne?

Če človek nikogar ne napada...

Kaj boš napadal, če ničesar ne braniš? Če se vnaprej izogiblješ problemom?

Ta tvoj način govorjenja – ničesar ne braniš, ničesar ne storiš, in tako dalje, mi gre že pošteno na živce. Nikoli nisem popolnoma gotov, ali nemara ne misliš le mene osebno.

Načelno mislim.

Hm.

Predvsem intelektualce. Take, ki se nikoli ne odločajo ne za sem in ne za tja.

Intelektualcem je danes pravzaprav dobro. Brezskrbno živijo, ker so brez vsake moči.

In brez pomena.

Tudi tu je Saša izjema, bi rekel. Čeprav je prepirljiv in – do neke mere – celo nemogoč – je le od glave do pete živ. Resnično živ.

Hm.

Pri tem izvrsten kritik družbe in časa, v katerem živimo.

Te je navsezadnje le Saša poslal sem, ali kako?

Oh, prosim te! Pa ti bom zdajle vseeno – če hočeš ali nočeš – povedal do konca svoje mnenje o Saši.

No, pa začni. Prosim? Saša kot ljubezniv humorist – še kaj?

Ne norčuj se!

Sem pa tja – intimen in liričen – še kaj?

Tudi čist in jasen v svojih risbah. Umetnik, ki gleda z odprtimi očmi v svet. Umetnik, ki je svet spregledal. Ti to kaj pove? Človek takih kakovosti bi pravzaprav res zaslužil...

...boljšo ženo, vem. Morala bi mu žrtvovati svoje življenje. Je to vse? Imaš še kaj povedati?

Po mojem mnenju bi bilo tvoje življenje popolnoma izpolnjeno, če bi ga posvetila samo njemu. Tako mislim zares.

Še dolgo potem ko je bil Sabi odšel in sem z neznosnim glavobolom zračila zakajeno sobo in se trudila, da bi ne mislila na bedasti pogovor, so mi ležale njegove zadnje besede kot kamen na srcu.

Torej. Kam? Kje je moje mesto pravzaprav?

Oblaki še vedno enako vznemirljivo begajo za okenskim steklom.

Pred oknom drsijo gozdovi temni in pošastno glasni v ozki, bobneči soteski.

Kakšno posiljevanje zvokal

Nasilje je neprirodno. Vsako nasilje. Tudi nasilje v imenu ljubezni.

Milan je že prišel do tega, čeprav prepozno. Umaknil se je.

Tudi gozdovi se umikajo tam daleč do obzorja.

Vlak teče mirno in spokojno, komaj opazno.

Ne bo ti več hudega, Milan, zdaj se boš dokončno oddahnil in spočil.

Življenje pa hiti mimo nas brez oddiha naprej.

Že spet drvimo glasneje. Z ostrim žvižgom mimo večjih naselij. Naselja, ki so grajena dolgočasno po zadnjih izsledkih tehnike.

Moderno grajene kasarne.

Že od zunaj prešteješ število družin. Toliko in toliko jih bo, si rečeš. Za vsako družino jedilnica in kabinet na tej strani, zadaj pa spalnica in pritikline.

Družinsko življenje omejeno v prostoru.

Kdor stanuje v takem stanovanju, spada k družini. Tudi če ni ne razumevanja in ne sloge.

Še in še. Moderne kasarne. Neonska razsvetljava. Reklame. Postaja.

Tu smo.

Kaj je bilo pravzaprav? Hemoptoe?

Nič ni bilo. Kar tako je zaspal.

Ah, kar tako!

Stojimo ob odprtem grobu in mislimo na Milana. Predvsem pa nase.

Samo še z očmi in ušesi srkam podobe in lovim neštete šume. Brez sleherne misli.

Smrt vselej vsakogar preseneti.

Viiiigred seee poovrneee...

Tam zadaj nekje pojejo Milanu v slovo. Otožno in zateglo.

Tu nekje spredaj krčevit jok Ulkine mame in šepetajoče besede njenega moža, ki jo skuša miriti: no, no, prosim te, no, no...

Levo ob odprtem grobu tuberani.

Same zgovorne – vročične oči.

Danes jaz,

jutri ti...

Same žgoče, zgovorne oči: danes ti, ti, ti!

Dore.

Tončka z mokrim robčkom v rokah.

Damjana s pordelimi očmi. Od joka? Od pijače?

Spet krčevit, pretrgan jok in mrtvaško votel zvok zemlje, ki bobni po leseni trugi.

In Ulkine temne, črno obrobljene oči. Žgoče in suhe.

In njeni prsti. Njeni prsti komaj komaj rahlo prepleteni z Igorjevimi, ki stoji tesno ob njej.

Življenje bi bilo treba zajeti skladno in v ritmu časa. Treba bi se bilo zagnati pravi čas z vetrom in valovi, šelesteti s šelestenjem zdravih gozdov – eh, življenje!

Še vedno ležiš takole na terasi v zdravilišču. Ležiš na svežem, hladnem zraku, ki je tako zelo koristen, kdo bi tega ne vedel kako! – tiščiš roke pod zadnjico, da jim ohraniš toploto in počivaš.

Počivaš pravzaprav aktivno. Zakaj prav ničesar ti ne uide. Vse zajameš v svoj zorni kot – pa tudi prav vse. Od ledenih sveč, ki visijo z žleba in v katere se noro lovijo jutranji žarki, od v snežne tančice ovitih gozdov do letečega vrabčka, ki seda ves premražen in naježen na mrzlo ograjo in se jezno čeperi, odhrkava in odkašlja.

Kakor star tuberan, se nasmehneš sam pri sebi. Nemara pa tudi živali nalezejo jetiko. Ga vidiš? se obrneš iz navade k Milanovem zdaj praznemu ležalniku – in utihneš.

Vsak s svojimi mislimi. Do nosu zaviti v tople odeje.

Čez vrt hiti častita sestra s frfotajočim krilom.

Na spodnjem koncu terase postajajo glasni.

Bodoča družba naj bi bila urejena tako, da bi vsem enako omogočila uresničenje človeka, razumeš? Za to gre v resnici, ne pa za vlogo družine.

Kakor da družina ni del družbe!

Zaenkrat ni več kot ekonomska enota – podpreš somišljenika. Že pri vzgoji otrok navadno odpove.

Vpliv družine na otroka? Eh, romane so že pisali o tem! Tu ni debate! Zakaj vzgoja otrok v rokah staršev...

– čista biologija brez znanstvene podlage!

– a brez srca tudi, veš...

– srce brez razuma ni možno ničesar uresničiti. Razen tega smo starši preveč osebni, preveč čustveni –

Pravilno! Starši navadno obsojamo lastne napake in hvalimo lastne vrline, ko se igramo vzgojo otrok.

Samo ne začnite spet s kolektivno vzgojo – zavodi vendar vzgajajo same barabe! Vzgoja otrok spada v roke matere – tako je!

Ha, ha! Saj nas odrivate od študijev, od politike – od vsakega umskega razvoja – kaj ni morda res?

Ampak...

Za vzgojo otrok pa naj bi bile – po tvojem – kar uporabne – kakšna ironija!

Na Milanov ležalnik se je preselila Tončka. Moja stara znanka iz študentovskih let. Črnolaska iz prvega semestra – kje je že to!

Takoj je opazila, da sem hotela nekaj reči. Tudi sama je uganila, da sem se zmotila.

Kaj ne, da si pozabila, da Milana ni več?

Res je. Čudno, kajne?

Še bolj smo vklenjeni v samogibne navade kakor sicer. Kar nekam krivično se mi zdi, da Milana ni več. Njega in njegovih vročičnih oči in razmišljujočih možganov.

Kakor da nas je opeharil za nekaj, pravim Tončki, ki se samo blede nasmehne.

In čez čas – bolje, da se še name tako ne privadiš, pravi, sicer boš kmalu spet opeharjena.

Daj no, Tončka, le kako moreš sploh tako bedasto govoriti! Krizo si že prestala, le meni verjemi. Izvlekla si se, kar nič ne skrbi!

Pri sebi in zase pa ne mislim čisto tako. Pri naši bolezni res nikdar ne veš, kako in kaj.

To je zahrbtna reč, se spet oglasi Tončka in si potegne odejo prav do brade.

Optimizem pomaga, rečem na glas in se sama čudim, da zares verjamem.

Zanimivo, da svoje bolezni ne jemljem nikoli kot nekaj, česar ne bi mogla uspešno obvladati, če bi se le malce potrudila.

Vse pa res ne zavisi od naše volje, oporeka Tončka odločno. Mnogo več, kot se nam vidi.

Sama bi se na tvojem mestu živa snedla od skrbi. Predvsem zaradi Vanje. Občudujem te, da si tako malo beliš glavo zaradi doma, še doda pikro.

Z očmi vpijam vase ledeno lepoto prirode in prisluškujem v sebi. Me res ne skrbita moja dva? Vanja? Saša?

Bi me naj bilo strah?

Strah.

Seveda. Tisto, kar že od nekdaj in nasploh zastruplja človeku življenje.

Že vse od ranih let nas spremlja in skozi vse dni. Že z materinim mlekom ga srkamo tako rekoč in če jaz kaj vem.

Zakaj mamico je navadno že strah, da nima dovolj mleka, da ni nemara otrok bolan, da ni dovolj negovan...

...strah jo je, da bi ne obolel in strah pred strahom.

Potem otrok dorašča. In strah se večja. Pazi, da ne boš...

Ne skači, da si kaj... Ne pij mrzle vode, da se ne...

In tako naprej.

Načelno. Strah pred boleznijo, pred padci, prepahi, pred hudobnimi ljudmi, pred zamujanjem vlakov, pred lastno nespособnostjo in pred jutrišnjim dnevom.

Strah pred strahom. In pred samim živim življenjem, ki se počasi spreminja v živi strah.

Zakaj me torej ni strah? Me res ne skrbita moja dva? Vanja? Saša?

Manj kot doma, si priznam. Rekla bi celo, da mi kanček jetike prav pride. Takole, daleč od tistih domačih tegob, si jih morem vse bolj mirno ogledati. Bolj objektivno in resnično. Bolje je tako. Vsaj za nekaj časa daleč od vseh drobnih, vsakdanjih skrbi, ki te doma zajamejo in preganjajo iz kota v kot, da celote nikoli ne pregledaš.

Poglej, pravim Tončki in se nehote nagnem čez ležalnik, kot sem to delala poprej, kadarkoli sva se pogovarjala z Milanom; ko sem bila zadnjič doma, tistih nekaj dni, sem verjela, da bom

ne vem kaj vse uredila in opravila, razumeš? Pa misliš, da sem res?

Tončka samo vzdihne.

Misliš, da sem sploh kaj uredila? No, vidiš. Prav ničesar nisem uredila. Še z Vanjo in s Sašo sem se komaj kaj več pogovarjala.

Zarila sem se v pospravljanje predalov in slučajno naletela na Vanjeve stare risbe. Gladila sem jih, gledala in obujala spomine...

risba letala

Komaj nekaj okornih čačk.

Tiste risbe se je Vanja lotil takrat, ko je še nerodno stopical skozi svet in govoril komaj kako besedo.

Besede je jemal iz svoje skromne zakladnice počasi in jih nespretno zlagal drugo ob drugo. Kot bi rožice nabiral.

Lej, hou hou – je rekel in še s prstom kazal na veliko dogo.

Razumeli smo ga, da misli, da je doga sicer lep pes, da pa ni posebno privlačen, ker je prevelik.

Če je drugič prav tako rekel za majhnega psa – lej, hou hou – je tudi takoj stekel k njemu, ga božal in se z njim igral. S tem je povedal jasno, da je kuža prijazen in pripraven za igro.

Letalo pa je videl prvič takrat, ko sva zašla v park pred sodnijo.

Na sprehod bova šla, sem si rekla, pa me bo živčnost minila. Obema bo dobro delo.

Saše že tretji dan ni bilo od nikoder in čeprav sem se pre-magovala, me je vseeno hudo skrbelo.

Iz Tavčarjeve ulice sva zavila v park. Tam je lepo. Tam je mirno. Otrok sicer navadno ni. Zidovi so preblizu. Po rjavo ple-skanih klopeh posedajo stari ljudje in brezposelni.

Stari ljudje. Ti ne hodijo daleč. Zeleni otoček med sivimi bloki hiš, med štirimi cestami, jim zadostuje. V senci dreves je prijetno in košček neba, če ga gledaš skoz okenca prepletenih

vej, je resnično lep. Stari ljudje vedo ceno vsaki še tako majceni stvari – mravlja na zeleni bilki, igra sonca skozi listje dreves. Da. Ko človek odhaja, mu tudi najdrobnejše življenje vzburka čustva.

Brezposelni. Njim je pač vseeno. Sediš tu ali tam, reka dere mimo. Težko je zapluti spet vanjo, če te je že naplavilo na prod.

Otroci pa le poredko zahajajo sem.

Gledala sem Vanjo, ki je oživiljal ves park. Skakljal je sem in tja, čeblljal po svoje, grebel po pesku in se podil za vrabci.

Nedaleč je sedel na klopi človek. Umazan klobuk si je potisnil globoko na oči in nepremično strmel v tla.

Neobrit, z osivelimi brki, v raztrgani, povaljani obleki, z zevajočimi čevlji na bosih nogah, roke krčevito prekrizane v naročju. Sedel je mrk in nepremičen – živa slika nesrečneža!

Vanja se je podil za vrabcem, ki se mu je umaknil na vejo. Obstal je pred mrkim razcapancem in ga ogovoril. Tic! Tiča! je rekel. Očitno je iskal pomoči pri lovu na vrabca.

Tic! Tiča! je ponovil in stopil korak bliže.

Skočite vendar ponj, sta me nagovarjali razburjeni starki, ki sta sedeli ob meni na klopi, ta Judež mu lahko še kaj naredi! Odkimala sem. Ne.

Mali je stal pred neznancem, ki ni niti dvignil očesa, in mu še enkrat smehljaje rekel – T-i-i-c!

Neznanec je sklonil glavo še niže in še krepkeje stisnil pesti pod pazduhami.

Vanja ga je veselo zagrabil za koleno. Hop, tic, hop!
Zaman.

Pa tudi Vanja ni odnehal. Sklonil se je na klop, pobrcal z nožicami – hop – in že je bil pri neznancu na klopi. Ta se je še bolj zakrknil vase in molčal. Drobiž ga je gledal, počepnil, smehljaj se mu je v obraz in čeblljal dalje.

V zraku je zabrnelo. Mali se je sunkoma vzravnal in stresel neznanca za rame. Plan – tic – plan!

Res. Veliko srebrno letalo je plulo proti jugu. Mali ga je ugledal in zdaj je z obema drobnima ročicama zagrabil neznanca za ščetinasto brado in mu obrnil glavo proti nebu: Lej, lej, plana!

Napeto sem gledala to čudno dvojico na klopi. Videla sem, kako so se zdrzile mišice na temnem obrazu moža, kako so mu trepetala kolena in kako je na silo stiskal pesti pod pazduhami. Videla sem, kako je potihoma nekaj šepetal mojemu malemu plavolaščku. Ta ga je božal po licu in po povaljani suknji. Moj tic, moj, moj!

Gledala sem svojega fantiča in sama ne vem, zakaj so mi silile solze v oči. Debeli starki poleg mene sta se zgražali.

Kmalu nato sem Vanjo odpeljala.

Da.

Otroci le poredko zaidejo sem. Moj pa se je obotavljal in z ročico mahal svojemu novemu znancu v slovo: adijo, tic!

Razčapani nesrečnež se je še bolj sključil na klopi. Zdaj je stiskal roki med kolena in se malemu blede nasmehnil.

Čudno.

Zakaj je stiskal pesti pod pazduhami? Kaj so storile te temne, žilave roke? Kaj so storili tem ubogim, žilavim rokam?

Ko sva se vrnila domov, je bil Saša že doma. Sedel je za risalno mizo in nekaj čečkal po papirju.

Ko naju je slišal vstopiti, se je zasukal s stolom proti vratom.

Tako torej, je začel in s prsti bobnal po mizi, tako! Šest bo ura, vidva pa še vedno zunaj!

Vedela sem, da je v zadregi in da napada zavoljo lastne obrambe.

Morala bi se bila nasmejati tisti njegovi otročji zvijači – v resnici pa so me posilile solze od nenadno sproščene nape-tosti, da sem se na mestu obrnila in stekla iz sobe.

Saša je prišel takoj za menoj. Tako rekoč vstric z mojim brezupnim ihtenjem.

Potem se je scena razvijala, odvijala in splahnela kakor že tolikokrat poprej.

Z rdečimi očmi in plehkim okusom v ustih sem dajala Vanjo spat in sem se komaj ubranila, da mi ni šel s prstki v pordele oči – mamica, buba? buba? – je pravil in me gledal od spodaj navzgor.

V levi roki je držal papir z risbo letala. Viš, plana? je spraševal in držal list papirja daleč proč od sebe, kakor je bil videl tolikokrat Sašo. Viš?

Na risbi je bilo z okornimi črtami narisano nekaj, kar sva s Sašo navsezadnje le spoznala, da bi moglo biti letalo.

Ko tiste nesrečne scene ne bi bilo, bi bila Vanjevo risbo prav zagotovo zmečkala in vrgla stran.

Tako pa sem jo skrbno pogladila na kolenih in spravila v mapo. Celo z datumom sem si jo zaznamovala.

risba krave

Risbo krave je Vanja naredil pozneje, ko je bil že malo večji.

Tiste čase je zelo rad risal. Najraje tik preden bi bil moral v posteljo.

Vanja, spat! sem ga klicala, čas bo!

Ne še, mamica, še malo bi risal – čisto malo, lahko?

Kakšni so pravilni vzgojni prijemi, prosim, kakšni? Naj bi Vanjo nemara surovo odtrgala od vroče želje po risanju v pozni uri? ob nepravem času? Naj bi ga nasilno zvelkla v kopalnico – zakaj pri priči bi se začel dreti in brcati in se mi upirati – mu primazala eno gorko in ga potem napol umitega, napol uma-zanega in do kraja nesrečnega dala spat? To naj bi storila?

In kaj bi otrok potem sanjal? se sprašujem. Same grozote – to je jasno.

Ali pa.

Dajmo zlepa. No, Vanjči, bodi priden. Pridni otroci so že vsi v postelji ob tej pozni uri. Vsi že spančkajo. Saj je jutri še en dan. Ves dan boš lahko risal po mili volji. No, priden bodi. Pojdi zdaj lepo v kopalnico, da te umijem. Saj si že velik fantek – velik in razumen.

Vanji pa ni posebno mnogo do tega, da bi bil priden in razumen. On bi zdajle rad risal. Tudi atek riše zvečer in on nedoločno sluti, da bo tudi njegova risba lepša zvečer. Bolj zaresna.

Saj bom kmalu, pravi, počakaj še malo. In riše naprej.

Prosim te, Vanja, ubogaj že enkrat!

Ob takem čakanju in milem prepričevanju bi torej čas tekel in oba bi postajala od hipa do hipa manj strpna in bolj živčna.

Kako naj živčno razdražen otrok spi zdravo in sproščeno – to se sprašujem, kako?

Vsakdo ve, kako.

Potemtakem sem ravnala pravilno, da sem mu popustila brez besede?

Še danes tega dobro ne vem.

Takrat je pač Vanja zmagal.

Prijel je svinčnik z levo roko in z vso silo pritisnil na papir, da je konica odletela.

Pa je rresssk šla, si videl? je rekel Saši in ga milo pogledal.

Saša mu je godrnjaje, ker ga je motil, svinčnik spet ošillil.

Zdaj pa sam pazi, mu je rekel, drugič ti ga ne bom več! Če hočeš postati risar, moraš sam paziti na svoje stvari, je še dodal in ga rahlo odrinil od sebe.

Ne bom risar, je Vanja resno izjavil, kipar bom. In iz česa da se delajo kipi, je še hotel vedeti.

Iz gline, je odgovoril Saša mehanično, še kaj?

Še.

Potem je pogovor naglo stekel, kot bi se po gladkem parketu odvijal klobčič svile.

Iz kakšne gline? Kaj je glina? Kaj pa je tisto blato v tvoji skrinji, atek? Tisto gladko blato, veš? Ah! Mi boš posodil nekaj kiparske gline, da bom naredil kip?

Prav.

Saša mu bo dal vse, da ga le Vanja ta hip – za božjo voljo vendar, daj že otroka spat! – pusti pri miru.

Takrat je Vanja dokončno zmagal in narisal kravo z rogovi in čopom na repu. Narisal je tudi ograjo okrog nje, da mu ne bi ponoči kam ušla.

Zdaj pa dovolj.

Trikrat sem ga poklicala, naj pride t a k o j v kopalnico, da se mi voda ne ohladi – potem sem šla sama ponj.

Nesla sem ga v naročju, vsega nemirnega, živahnega, vročega in razposajenega. Komaj sem ga dobro slekla, je že čofal po vodi.

Čisti užitek.

Za oba, seveda.

Potem temeljito umivanje.

Ne, maca, ne! Ti me vedno tako močno po ušesih, veš! To boli! Pusti me, bom sam!

Otroku sem morala popustiti, ker bi sicer kričal. Pozno je. Saša dela in ne smeva ga motiti. Tudi sama imam že vsega precej čez glavo. Moram pohiteti. Torej tako.

A kakšni bi bili pravilni vzgojni prijemi, se zdajle spet vprašam. Bi ga bila morala na silo umiti tudi za ušesi in povsod? Natančno in skrbno zaradi tega, ker je umivanje pač potrebno in ne le gola formalnost?

Vanja bi se seveda drl, Saša bi priletel iz sobe in zarohnel, da človek res nima miru ves božji dan... in kako bi naj ubogi otrok mirno spal po taki sceni?

Popustila sem Vanji in imeli smo vsi trije mir.

Naglo sem ga dvignila iz kopalne kadi in ga nesla toplega, dišečega, mojega, čisto in samo mojega, v posteljico. Poravnala sem mu odejo, da se ne prehladi, in začela pripovedovati povestico.

risba šotora

ki jo je prinesel domov takrat, ko je prvič šel na skavtsko taborjenje.

Otrok je še premajhen za taborjenje – je godrnjala teta Minca. Midva s Sašo pa, da ne.

Naj gre, sva rekla, se bo utrdil.

Komaj sem dočakala nedelje, da sem ga lahko obiskala. Nekje pri Novem mestu so taborili ob vodi, v prelepem romantičnem okolju.

Vanja je bil od vseh najmlajši in se je trudil, kot bi bil odrasel.

Le sem pa tja ga je nekaj zaneslo – posebno ob vodi, ki mu je od vsega najbolj ugajala.

Tam sem ga tudi našla tiste nedelje opoldne.

Ritko je namakal v vodi in hranil ribice. Iz menažke je z žlico zajemal vsebino in tlesk v vodo: žlico sem, žlico tja.

Kako je bil takrat še ves otročji, prav zares!

Kako neskončno dolgo se pravzaprav valijo človeška piščeta, preden se izvalijo, kajne?

Takrat je bil še vedno pravcati mamin otročiček.

portret čriče

Čriča. Najstarejša hčerkica sestrične Marje – magnet našega Vanje.

Risba je zamazana in natrgana, ker mu ni šla.

Je podobna? Je kaj podobna? je rinil v Anico, ki se mu je smejala. Kje pa! ga je dražila – kot punca iz cunj je, ne pa Čriča.

Pa ne bom več, se je razhudil. Grem lahko k Čriči?

Kavo popij! Najprej popij kavo, da ne bo mrzla! je odločila Anica.

Na vrtu je še malo pokukal k Azorju v pesjak, čisto majčkeno: joj, Azor, ti moj moj Azor, Azorček, ti! Pridkan bodi, veš? k Čriči grem, adijo! Ne, Azor, fuj! Ne smeš z menoj, boš? Boš priden? Vidiš, da gleda Anica skoz okno, ko tako grdo lajaš, vidiš? Zdaj pa imaš! Fuj, Azor, kaj pa lajaš, ti mrha ti!

No, saj nima smisla! Kaj bi ga spremljala v mislih naprej! Vanja pač gre, kakor zvečine hodijo otroci. S široko odprtimi očmi, z napetimi ušesi, z drgetajočimi nosnicami – kot mlade živali večno na preži.

Da ulovijo vsako najmanjšo zanimivost, da prestrežejo vsako nevarnost – živi sredi živega življenja.

In tako tja grede srečuje...

sosedovega Markca in že ga vleče s seboj,
sosedovo mačko, ki jo nažene nazaj v vežo,
in neznanega martinčka.

Martinček zbeži v luknjo in Vanja postavi prednjo kamen. Takole, mu pravi, da me boš lepo počakal.

Potem se spomni, da ga Čriča čaka, in se spusti v neprekinjen dir do samih vrtnih vrat. Čriča, oh, Čriča! Martinčka sem videl – že grem! že grem!

risba vrtca

Vsa pomečkana. Na belem papirju nalepljeni pisani trakovi. Nemški vrtec je zanič, je rekel Vanja in grdo gledal.

Vedela sem, da se upira in noče tja. Zdaj sem ga hotela pomiriti in sem ga nežno pritisnila nase.

Pusti me, kaj me stiskaš! Moške se ne poljubujel!

Kakšen moški, ko še v šolo nočeš! Vsi otroci hodijo pridno v vrtec in se učijo nemščine, ti pa trmoglaviš kot pravi dojenček!

Tista šola je zanič, da veš.

Ničvredna šola. Tista gospa péstuje zdaj tega, zdaj spet onega – kar Vanja tolmači po svoje. Same neumnosti počenjal!

On tiste šole na mara. Pa tudi listke ne bo lepil po nemško. On že ne!

Takrat je zmečkal umetnino in jo zagnal po tleh.

Risbo sem pobrala in spravila. V vrtec pa res ni šel več.

Bi ga bila morala prisiliti? se sprašujem. Kateri vzgojni prijemi so sploh pravilni?

Kaj pa, če je Vanja le pogrešal milovanje, ki sem mu ga odtegovala v večnem strahu, da se ne okuži?

To pa ne, me je tolažil Saša, otrok ne pogreša tovrstnega mečkanja...

Pa vendar –

...goli živalski užitek nas staršev –

Pa vendar –

Otrokom lahko tudi drugače izkazujemo ljubezen, jim nudimo zavetje in nežnost...

Kdo bi vedel!

Tudi Dore spravlja Markove risbe, pravi Tončka, in vidim, kako Doretu še vedno zavida otroka, ki ni njen.

Vem, kratko presekam pogovor, brž ko zagledam Doreta, ki prihaja na večerno vizito.

Opazujem ga, kako se zaganja od ležalnika do ležalnika, snema bolniške kartone, jih ogleduje – ves temen in nasršen – sega po rokah, da otipa puls, in vedno z isto priučeno kretnjo upogiba levo roko, da razbere kazalca na uri.

Kakšen neverjeten dolgin, se spet čudim pri sebi. Kakor živa suha južina opleta z okončinami zajet med dvema ležalnikoma. Nevede si sega z živčno kretnjo v zmršene lase. Ves nesrečen.

Že nekaj časa sem se lomi med Markom in Tončko. Med otrokom, ki naj bi bil prirodno nadaljevanje njegovega življenja, in med njo, ki naj bi bila njegovo uresničenje.

Kakor tolikokrat v življenju sta se tudi onadva srečala nepravi čas. Prepozno pač.

Od prvega trenutka sem sva si bila kakor dober sprejemnik in oddajnik, mi je rekel Dore ob neki priložnosti, kakšna škoda, kajne?

Takrat je bil prišel po Markca, ki se je še igral z Vanjo. Je Marko še tukaj? je vprašal in poškilil v Vanjevo sobo.

Še malo, stric Dore, se je oglasil Vanja. Naj bo Marko še malo pri meni, lahko?

Takrat sva se prvič pogovarjala odkrito o Tončki.

Dore je hodil po sobi. Od vrat do okna in nazaj in vsakič je obstal ob oknu in buljil v temo.

Kakšna škoda! Da sem jo srečal pravi čas, bi mogel zaživeti zares polno, človeka vredno življenje. Tako pa...

Vedela sem, da premišljuje o svojem ponesrečenem zakonu, kaj bi ne vedela! Bili smo sosedje in marsikaj tega, kar je bilo del njihovega življenja, se je skozi na stežaj odprta okna zahtevalo k nam.

Zaradi tega mi je bilo znano, da tiste ženske, ki mu je rodila sina, ni mogel docela predramiti, če se je še tako trudil.

Stala je trdno in odločno na tistih svojih poličkah s cunjo v rokah in uživala.

Plapolanje ličnih zaves v jutranji sapi. Bleščeči krom štedilnika. Zlikana tla.

Marko, ne hodi mi s čevlji v sobo, prosim te! so prihajale njene besede z dišečim pomladnim zrakom vred. Zakaj se ne preoblečeš, če prideš z vrta?

Vzorna gospodinja.

Obstala je na isti nizki ravni, ki si jo je načrtala že v dekliških letih.

Kaj pa boš, ko dorasteš?

Poročila se bom. Imela bom moža, otroke in lepo urejeno stanovanje.

Zdaj je urejala stanovanje in komaj opazila, da ne živi. Životarla je in stopicala na istem mestu. V temi.

Marko je bil izrezan oče. Živ in živahen in radoveden. Življenja žejen.

Če ga prepustim njej, je pravil Dore, mi ga bo na silo tlačila v tiste svoje kalupe, da bo že ob prvem naporu klonil.

Seveda.

Po drugi strani je bil Marko del njenih sanj. Otrok pripada materi, kajne? Otrok je vendarle njen. Kako bi mogla dovoliti možu, da ga vlačí k oni drugi?

Besede. Živčne in glasne posebno takrat, če je Dore zvrnil šilce preveč.

Anestezija obupa.

Izgovor.

Marko pa se lomil med njima in se nagibal zdaj na materino stran – po hladnem, razumskem preudarku – zdaj na očetovo – iz strastne ljubezni in sovraštva.

Vse bom pustil in šel po svoje, je pravil kasneje Vanji. Temno se je zavedal, da je vsem v napoto.

Kako je kaj? se zdaj obrača Dore k nama. Še vedno s Tončkinim pulsom pod prsti seda k njej na ležalnik in se zasanja vanjo.

Kako je kaj? sprašuje, ne da bi me pogledal.

Dobro. Hvala.

Že vesta, da je Damjana spet v zdravilišču?

Res? se začudim in tudi že izkoristim priložnost. Kje pa leži? Smem trenutek k njej?

Damjano so namestili v zgornji stavbi in ko pridem tja, še vedno šari okrog po sobi.

Mala soba, svetla, čedna in brezosebna.

No, ji rečem veselo in si jo natanko ogledujem, no, kako ti gre?

Dobro, hvala. Saj mi ni nič hudega.

Čeprav Damjana nemara slutí, da je ne sprašujem o stanju njene bolezni, pač pa o onem drugem...

Zakaj že takrat, ko sta se z materjo preselili k sosedu, kjer je njena mati dobila mesto hišnice, že takrat sem vedela o njej vse. Torej še preden se je začel Dore zanimati za njen primer.

Vso njeno grozno povest.

Četudi v odlomkih – zdaj s poudarkom na njenem nezakonskem otroku...

Pri šestnajstih letih jo je zapeljal, baraba!

Damjanina mati je vselej nehala pometati, če je oživljala spomine. Naslanjala se je na metlo in bliskala z drobnimi očmi na vse strani hkrati. Takšna sramota, si lahko mislite! Malo da me ni kap, po pravici povem!

Pri tem, kolikor sem sama vedela od Damjane – jo mati vse do poroda ni prenehala pretepati. Da bi ji odvzela smrtni greh ali kaj. Kaj takega! Takšna sramota!

Kasneje sem zvedela več in več.

In približno leto dni po porodu je Damjana nenadoma izginila. Nič več ni švrkala okrog hiše in si polglasno požvižgavala nove popevke. Samo njena mati je mrko pometala pred Doretovo hišo.

Kaj ni Damjane doma? Ni je, v bolnici leži – sem ujela čez vrt vprašanje in odgovor.

Tako se je začelo.

Pravzaprav se je začelo s tistim strahotnim slučajnim odkritjem, da se oče njenega nezakonskega otroka perverzno izživlja z lastno materjo, bog nas varuj! – je kasneje razlagala Damjanina mama in prenehala vihteti metlo.

Takrat se je zares začelo Damjanino resnično propadanje.

Navzdol.

Ves čas samo navzdol.

Po tistem šoku se je nekaj časa zdravila v bolnišnici in shirala od vsega hudega do samih kosti.

Ko se je vrnila domov, je hodila okrog samo še kot senca in s črno obrobljenimi očmi temno strmela predse.

Kaj je s teboj? sem jo spraševala, čeprav sem vedela, da je vsako tako vprašanje neskončno bedasto.

Nič. Že gre, se mi je revno nasmihala in čedalje huje po-kašljevala, saj gre. Le spati ne morem več.

Se razume.

Tista prekleta podoba – podoba belih, tolstih beder njegove matere ob njegovih zagorelih nogah – jo je morala žgati in preganjati, da ni čuda, če se je končno zatekla k pijači.

Pa še to!

Ko se je prvič privlekla domov pijana, jo je mati obdelala do nezavesti.

Ne smela bi je tako, se razume. To nikakor ne gre.

Da ni vedela, se je pozneje izgovarjala, ni opazila, da je nezavestna, menila je le, da je toliko pijana.

Navzdol.

Končno ji je Dore priskrbel mesto v zdravilišču. Takrat je že imela odprto kaverno in bruhala kri.

A tudi v zdravilišču ni mogla spati.

In se ji je navsezadnje le posrečilo uteči nadzorstvu in priti do žganja.

Ne smeš tako, Damjana, je vztrajal Dore pri prevzgoji, saj si še mlada! Ni vseh dni konec! Pozdravili te bomo in spet bo vse dobro.

Ni treba. Umreti mi dajte. Kaj ne morete razumeti, da imam že vsega dovolj? Samo žganje mi manjka, je dodala tiše.

Pazi se! Če te ponovno zalotim, ji je zagrozil, boš letela iz zdravilišča, pazi!

Ni važno.

In je, seveda, letela iz zdravilišča.

Le kje najde denar? sem se čudila, lahko si mislim, da njena mama...

Materi jemlje in zapravlja. Dore je slišal celo, da je večkrat po več dni ni od nikoder.

In otrok?

Menda pri znancih, na kmetih.

Navzdol torej.

Čez poldrugo leto je bila ponovno sprejeta v zdravilišče. Pogojno, če...

In takrat je Damjana spoznala svojega Mitjo.

Mitja, študent z juga.

Mitja, ki o Damjani ni vedel še ničesar slabega.

Ki jo je vroče vzljubil in katerega je vroče vzljubila.

La, la, la, la – je kmalu glasno prepevala po terasi, čeprav ji pnevmotoraks ni dosti pomagal in je kaverna ostala odprta.

Nič za to.

In čez nekaj mesecev se ji je začelo stanje vse hitreje popravljati.

Pravi čudež, so pravili zdravniki in si srečno mežikali čez rentgenske posnetke, kajne?

Neverjetno kaj vse ljubezen stri...

Odpustili so jo na jesen na njeno vztrajno moledovanje. Niso je mogli zadržati, potem ko je bil Mitja odšel v mesto na študije.

Le glej, da boš redno hodila po zrak, so ji strogo zabičevali, si razumela?

Razumela je.

In dokler je bil Mitja ob njej, je tudi res bilo vse kolikor toliko v redu.

Mitja ji je dajal moč, da je prenašala breme preteklosti in krivice materine podzavestne ljubosumnosti.

Mitja ji je dajal moč, da se je uspešno upirala starim pivskim družbam, ki so jo zavajale na kriva pota.

Mitja...

A Mitja je lepega dne moral k vojakom in z Damjano je nekaj časa šlo spet krepko navzdol.

To je bilo tudi zadnje, kar sem o njej vedela. Zdaj se je torej vrnila.

Kako je z Mitjo? Ti piše?

Da. Mitja v redu piše in bo kmalu nazaj. Gleda me malce nezaupljivo, kakor zbegana žival. Čaka, da sama začnem. Daj, zaslišuj!

In pijača?

Oh, nikar!

Vem. Saj vem. Tudi alkoholizem je bolezen.

Da si ne morem misliti, kako jo mati muči zaradi Mitje. Kako neznosno ji je, ko mati noče razumeti, da ji Mitja pomeni vse na svetu. Na vse načine da se spravlja nadnjo – oh, saj ve, da bi morala vseeno potrpeti, da bi se morala vzdržati, ve...

Gledam njene izmučene poteze, njene oči, ki begajo od predmeta do predmeta, in jo v duhu vidim, kako si zatiska ušesa,

da bi ne slišala materinih psov, da bi se ubranila njenih ostrih besed in kako končno zbeži pred vsem in tava po cestah. In zapada prejšnjemu obupu, starim družbam in alkoholu...

Vem torej.

Počasi se vračam na teraso.

Dore je še vedno pri Tončki. Moj prihod pretrga njun polglasni pogovor. Greš z nama na sprehod? reče Tončka in vstane.

Z belim, drobnim peskom posute stezice, ki se medlo svetijo v nastajajočem mraku in se za nami zgubljujejo v temo.

Hodimo zlagoma in se grede pogovarjamo. O Damjani, O alkoholikih, ki so v bistvu tudi bolniki. Družbeni problem. Družba bi jim morala pomagati, čeprav še ni družbe na svetu, ki bi to zmogla.

Kapitalizem sploh ni kos temu problemu. Privatna lastnina, proizvodnja za dobiček...

Pa tudi socializem še ne...

... prodaja alkohola kot dobičkonosna gospodarska panoga – eh, kje smo šel!

Moj osebni problem, navsezadnje. In preden tisto noč zaspim – zaplavam s polnimi jadrji v davne spomine na stare krokarske čase...

Prekleti alkohol, saj res! Tako ne bo šlo nikamor, sem si rekla vsakič po prekrokani noči.

Četudi mi je bilo prej, ko sem še ostajala doma zaradi Vanje, dosti težje.

Saša je otroka oboževal, seveda pa ni mislil na to, da bi mu žrtvoval svoje navade.

On se je vračal k domu, a ni bil nanj priklenjen. Vsakdanje domače življenje mu ni dajalo pravega zadoščanja. Predvsem ni bilo tako razgibano kot svet domišljije, v katerem ga je ovijala njegova ustvarjalna sila –

Za delo potrebujem svoje okolje, je pravil in se mrščil, razumeš?

Ne. Nisem razumela. So nemara ponočevanja bistveni del tvojega dela? sem rinila vanj, četudi sem odgovor že vnaprej poznala.

Priprava na delo in to. In, prosim te, ne načenjaj teh večnih pogovorov, ki ne vodijo nikamor!

Do odločitve bi naju le mogli privedi, sem vztrajala. Če te dom ne veže...

Pri tem sem slutila, da se bo Saša vselej zatekel k umetno prirejenem neredu, ker hoče občutiti bistvo stvari, da bi se približal tistemu ustvarjalnemu vzdušju, v katerem šele prav zares zaživi.

Zakaj se ne morem več vživljati v te ponočnjaške družbe, sem se spraševala, ko sem jih vendar nekoč kar dobro prenašala!

Zakaj moram naenkrat terorizirati vse, samo zaradi tega, ker mi njihov način zabave preseda?

Zasliševanje same sebe.

In kako to, da mi preseda? Zakaj se ne znam sprostiti kot včasih? Zakaj se moram takoj naježiti v živčni pripravljenosti odpora, protesta, zakaj?

Kaj pa, če je vse le podzavestni manever maščevanja? Zelja, da bi Sašo uklenila med svoje štiri stene? ga ovila v duhamorečo domačnost, udobnost in toploto?

Tako ne bo šlo nikamor.

Pri sebi začni, poskusi, je rekel Saša in me spet zajel med steno in omaro, da se mu nisem mogla upreti. Pri sebi začni, boš? Novo življenje. Obljubi! Postani spet takšna, kakršna si bila, ko sva se spoznala. Boš?

Ko sva se spoznala, sem bila svobodna, vpisana na univerzo in zaposlena.

To še vse pride. Zdaj pa se zaposli pri naših. Ulki pomagaj pri organizaciji umetniškega plesa. Časa imaš na pretek!

Umetniški ples torej.

Ulka meni, da bi morali najeti veliko dvorano kazine, kjer navadno prirejajo odličniki svoje prireditve, kajne?

Seveda. Ulki se ni moč upreti. Ulka je rojena poveljnik. Vsako oviro sproti podira in doseže vse, kar si vtepe v glavo.

Zdaj hoče umetniški gala ples.

Kje bomo pa vzeli sredstva? se ji skraja še rahlo upiramo, kje?

Saj ni važno.

Ulka od nekdanj zmore vse. Nikomur ne pade na misel možnost, da bi Ulka kdajkoli dvomila, se obotavljala, ali bila celo obupana in izgubljena.

Tudi svoje težave meče med nas samo kot posrečeno šalo. Ste slišali, da bom kmalu na cesti? Še ne?

Nismo. Slišali smo sicer, da so časi hudi za vse, da je mnogo ljudi – celo mnogo poznanih – na cesti, to smo slišali. Zanj pa še ne.

S komolci smo se suvali v rebra, tako smo živeli na tesnem – v bistvu pa smo se komaj kaj več poznali.

Ko je tisti umetniški ples zlezel iz začrtanega okvira, ob uri, ko se človeku narahlo vrti v glavi in v želodcu in ga sili k iskrenosti, mi je Ulka priznala, da je utrujena.

Tako sem že naveličana te svoje bedaste vloge, da si misliti ne moreš.

Strmela sem vanjo kakor v pravo čudo in se do kraja prebudila in streznila.

Popolnoma sem pozabila, da ni Ulka tudi v resnici najbolj energično, uravnovešeno, premočrtno bitje, kar jih poznam. Ulka, ki ve, kaj hoče, ki si napravi plan in ga tudi izpolni.

In ne odneha.

Čeprav še malo ni lahko proizvajati in trošiti uporabno energijo za dva.

Sveda. Milan. Ljubosumen, nasilen, nemogoč. Saj bi morala vedeti, kako je z njima...

No, pa takrat sem imela druge skrbi. Kot rečeno torej, večerne obleke.

Tako.

Naj naše vesoljno mestece gleda in občuduje umetniški ples. Prav nič po domače.

Če več zahtevaš, tudi več dobiš.

In več zapraviš.

Tokrat pa, dragi moji, nič bedarij! Tokrat zares pametno! Brez skrbi! Tokrat smo ženske prevzele komando. Izkupiček bomo zapravili skupno, če že...

Ne bomo sploh zapravljali! V Pariz bomo šli.

Skupno potovanje kluba v Pariz.

Prostovoljne prispevke za umetniški ples sva pobirali z Ulko.

Ona pozna pol mesta in vse najvplivnejše ljudi. Hčerka bivšega veletrgovca iz Binj. Lepa, vitka, visoka.

Glej, mi je rekla in naravnala ovratnik, ki se mi je bil zavihal, glej, da se lepo napraviš. To je zelo važno za plitke družbeno pomembne ljudi. Najprej bova šli tja, potem bova obrali še ostale.

Vsa akcija je bila od sile preprosta. Najprej sva hodili k znanim. Denimo k veleindustrijcu Miletu. Ulka ga je dobro poznala, ker je prihajal v Binje še po očetovi smrti. Tja sva torej šli tako rekoč na obisk.

Dober dan, sva rekli.

Dober dan.

Ste doma? Smeva? – Prosim, prosim!

No, saj ne utegneva dolgo. Prazaprav sva vaju prišli vabit na ples. Ste že slišali? Prvi umetniški ples – v izvedbi kluba trinajstih. Da. Čez tri tedne v veliki dvorani kazine. Gala, se razume. In brez vas in vaše gospe soproge, sami veste... Ne, res ne bi želeli... Lepo prosiva torej, če bi utegnili ta večer rezervirati... Seveda, povsem slučajno ste prosti ta večer, seveda. Saj zaradi tega tudi prihajava pravi čas, kajne? Prosim, tu sta vstopnici, izvolite. Gratis, se razume. Samo v čast si štejemo!

Kako prosim? Kaj imava tukaj? Ah, saj res! To je nabiralna pola za študijsko potovanje naših umetnikov v Pariz.

Mladi, nadobudni umetniški klub trinajstih. Saj, saj. Zadnja razstava. Poznate, kajne? Lepo. Saj zavoljo tega prirejamo ples z umetniškimi točkami, z licitacijo izvrstnih umetnin – zelo originalno. No, saj boste sami ocenili.

Kako, prosim? Koliko naj bi prispevali? Ah, ah! Čimveč, čimveč prosim! Sami vidite, namen je resen. Sicer pa – prvi prispevek že imava – tu je. Še kar lepo, ni res? Naj vpiševa še za vas isto vsoto? Prosim lepo! Prisrčna vam hvala! Seveda, seveda, ti naši meceni – brez njih...

Preprosto, kajne? Prvo ime in vsota sta seveda izmišljena. V življenju noče nihče prvi tvegati. Treba je ljudem pomagati.

Tako torej, sva poročali zvečer. Akcija je dobro stekla. Kaj pa vi? Imate večerne obleke? Dajte, dajte, da ne bo prepozno!

Kako naj oblečem Dolfetov frak, se je jezil Saša, ko mi je čez trebuh za celo pest pretesen! Pri tem se je nerodno vrtel pred ogledalom in mrko buljil vase.

Saj ne bomo tebe licitirali! Daj no, Saša, suktno pusti odpeto, takole, vidiš! Še bolj lahkoten si videti – nonšalanten, kaj ni res?

Saša še ni bil docela prepričan. Vrtel se je pred ogledalom, kritično nategoval pretesen suknjič in se mrščil.

Zdene še manj. Rokavi izposojenega smokinga so mu bili vražje kratki in ves večer je dvigal ramena, da bi si nekako še roke skrajšal in ukrožil po suknji, ki ni bila njegova.

Tista malenkost mu je pokvarila večer vse do polnoči, ko je suktno preprosto slekel in pozabil biti uglajen.

Vsakdo si je kaj sposodil. Še sama sem si sposodila pri stricu krznarju krasno krzveno ogrinjačo.

Šele pri vhodu v dvorano mi je Ulka odtrgala ceno z ovrtnika, ki sem jo bila v naglici spregledala. Ves umetniški odbor je bil seveda zbran pri snemanju cene in se držal za trebuhe. Ha, ha, ha! Živa reklama za krzno Lady, ha, ha!

No, dajmo, dajmo, fantje, sem jih priganjala. Bilo mi je že nerodno, ker so prvi gostje prihajali.

Odbor je ob vhodu sprejemal odlične goste.

Vljudno in prijazno smo se jim klanjali in jih vodili k določenim mizam.

Izvolite, prosim! Tukaj je rezervirano za vas, prosim!

Dovolite vstopnico, prosim? Lepa hvala. V redu. Prijetna zabava!

Naslednji dve uri smo se pri vhodu menjavali.

Ljudje so še vedno prihajali, čeprav se je bila zabava že zdavnaj začela.

Na plesišču gomazi hroščev in pisanih metuljev. Opazujem vrvenje z galerije in če samo malo zožim oči – takole na primer – dobim vtis živega pisanega mozaika.

V stranski dvorani so luči zastrite, alkohol za nekaj maliganov močnejši in cene dvojne.

Bar.

Vse dekoracije v baru so Saševo delo.

Fantastične dekoracije, ki skušajo primerjati Kristusov križev pot z življenjem umetnika.

Saša jih je delal vso noč, medtem ko smo ga drugi bodrili in sem mu kuhala močan ruski čaj z rumom, da ni omagal.

Naprej in naprej je kaj spreminjal in popravljaj. Šele proti jutru je dovolil, da smo dekoracije razobesili, čeprav sam z njimi ni bil zadovoljen. Najraje bi vse znova začel, je godrnjal med brki.

Odvrnem pogled od dekoracij in med množico ljudi iščem Sašo.

Seveda ga ne najdem.

Kako, prosim? Tango? Prosim, prosim! Darf ich um den naechsten Tango bitten...

Te preklete osladne nemške melodije.

Kakšna gneča!

Oprostite, sami vidite, da ni mogoče plesati, kajne? Saj dovolite, da prenehava? Bova kasneje spet poskusila, prav? Svojega moža iščem, saj dovolite, kajne?

Sašo iščeš? Tam je pri točilni mizi, mi zakliče Zdene, ki pravkar prihaja iz bara. A zdaj se bo vsak čas začela prva točka – kar tukaj bodi!

Sredi osladne nemške melodije – oster gong: b a n g.

Glasba naenkrat utihne in dvorana za hip žarko zažari. Nato se vsi reflektorji osredotočijo v desni kot dvorane in tam osvetlijo Prešernov spomenik z muzo.

Kaj ni perfektno? se veseli Zdene ob meni in me s komolcem dregne v rebra v znak odobravanja, odlično! Nihče še opazil ni, kdaj so privlekli v dvorano vso to ropotijo, ni res? To je kar se da učinkovito!

In v desnem kotu dvorane se muza na vrhu spomenika počasi prebujata. V taktu Bravničarjeve glasbe se pozibava malo sem in malo tja, sprva rahlo kot v sanjah, kot bi se izvijala iz goste megle, premetava okrog sebe prozorne tančice – potem ji začnenja zgornje telo vse bolj valovati, medtem ko počasi sestopa s spomenika.

Reflektorji v različnih niansah pa ves čas naravnost za njo.

Zdaj muza pleše na tleh in ljudje pritiskajo naprej, da bi bolj videli. Nekateri stopajo na stole in odrivajo mize, ki so

jim v napotje. Prejšnji urejeni ropot se je umaknil drugačnemu – neurejenemu, anarhičnemu. Vsi hočejo videti čim več in čim bolje.

Z veliko težavo se prebijem nazaj v bar, ki sameva napol prazen.

Saša, rečem, plesna točka je imenitna, ne greš gledat?

Ne, zdaj pa res ne utegnem, mi odvrne, in po nosljajočem govorjenju in težkih vekah uganem, da ima premalo spanja in preveč alkohola. Vsak čas bo licitacija, še pravi, takoj po glavnem odmoru. Še druge bo treba poiskati!

Saj res! Na licitacijo bi bila skoraj pozabila. Dogovorjeno je bilo, da se bomo ob licitaciji porazgubili med publiko in umetno dvigali cene.

Za licitacijo imamo na razpolago okrog petnajst umetniških del.

Nekaj tega bo zagotovo takoj odkupljeno, smo menili že prej. Kar bo ostalo, bo pač ostalo. Saj vsi vemo, da je umetnost že od nekdaj nekurantno blago.

Ti dve sta mi posebno všeč, je rekla Ulka še včeraj in obžalovala, da jih bo nemara dobil kdo, ki ima več denarja kakor posluha za take reči.

Ne boj se, ji je odvrnil Zdene, bomo šli kar se da visoko!

Saj je prav. Za najvišje cene ali pa sploh ne – tako je treba!

Zadnji valček pred glavnim odmorom.

Tn-ta-ta, tn-ta-ta, tn-ta-ta-ta na lepi modri Donavi. Dame volijo.

Me voliš?

Te volim!

Tn-ta-ta, tn-ta-ta, tn-ta-ta-ta . . .

Vse do jutra tako.

In zjutraj, ko smo računali ekonomski uspeh in je sililo jutro skozi stranska okna v opustošeni bar – ki je bil videti ves siv in uvel in smrdljiv, polit in potačan – je bil tudi Pariz že viden na obzorju.

Krasen uspeh, fantje! Pariz je naš!

V duhu smo pravzaprav že bili tam. Tudi razpoloženje pariških bistrojev ni bilo bistveno drugačno, je rekel Saša in si kritično ogledoval prostor. Tudi tam se je jutranji svit sprehajal po politih mizah, umazanih podih in smrdečih čikih.

Pa res smrdil!

Pa pojdemo v Daj-Dam!

Dve beli noči za nami pa še Daj-Dam, počemu pa? sem hotela vedeti.

Saj si sama začela, da tu smrdi. Pa tudi zastran Pariza se bo še treba pogovoriti, dokler smo še vsi skupaj, kajne?

Fantje so torej odšli. Z Ulko sva skočili domov, da se preoblečeva. Saj ne bi smeli na cesto v večernih oblekah.

Brž ko sem stopila na svež zrak, se mi je zavrnelo v glavi. In v želodcu.

Stopi, Ulka, prosim te, če nočeš, da bo nesreča, sem ji rekla in še sama pohitela.

Tebe tudi? sem jo slišala za hrbtom.

Saj je pravzaprav res neverjetno, koliko človek prenese, ni res? je rekla Ulka in zaprla za seboj vrata kopalnice. Utrujenost, pomanjkanje spanja, neredna hrana, pa spet preveč hrane in pijače...

Navsezadnje pa je le svež zrak kriv, da pljusne čez, verjemi mi, sem ji rekla, samo svež zrak. Vse drugo spada nekam skupaj, misliš da ne? Svež zrak pa je tisto usodno tuje telo v vsej krokarski kompoziciji...

Odtod tudi slabosti v želodcu in migrena v glavi – tfej! Sicer pa mi je ljubša migrena od prekrokane noči kakor od duševnih muk...

Ulka je spet namigavala na njene neurejene odnose z Milanom. Čutila sem, da bi se rada odkrito pogovorila z menoj o zadevah, ki jih ni mogla več sama jasno presoditi.

Nepravi čas.

Ni mi bilo do tega, da bi poslušala njene tegobe. Preveč sem bila utrujena in sem ji, v zameno, ponudila aspirin. Kasneje se bova pomenili, sem ji obljubila, vzemi zdaj aspirin in pojdiva v Daj-Dam, da naju ne bodo predolgo čakali. Močna črna kava nama bo tudi pomagala, le brez skrbi!

V Daj-Damu naju ni nihče več čakal.

Blagajničarka nama je povedala, da so se preselili h Kolo-
vratu in naročili, naj prideva tja.

Pri Kolovratu je bilo temačno kakor vedno in Zdene je že spal.

S komolci se je naslanjal na mizo, si podpiral brado z rokami
in se še v spanju delal, kot bi živo spremljal vsako izrečeno
besedo.

Med ploho izrečenih besed pa komaj kaj pogovorov. O Parizu
pa zagotovo ničesar.

Na našem koncu mize nekaj o glasbi...

Ločiš Schumanna od Marija Kogojca?

...v naši hiši imamo tri gramofone in en radio – in vsi
pojejo izmenično – včasih pa tudi vsi hkrati –

Pravzaprav stojimo danes v znamenju tolkača!

Tolkača?

Tolkača. Šlagerja.

Ah – tolkača!

Tolkač, zakaj pa ne? Samo le zakaj izključno nemškega in
to slabega?

Vsak dan isto. Auh du virst mih ajnmal petrigen...

Kakšno bedasto besedilo!

Besedila vseh tolkačev so bedasta, brezzvezna, kretenska –
od vseh najhujši je prekleti gardeoficir...

Atjō, majn klajner gardeoficir, atjō, tralalala, atjō...

Razumeš? Pri tem pa vsakdo ve, da je bil ekskajzerjev garde-
oficir dolg in da je že zdavnaj dejal svoj atjō!

...pa mularija, ki se navdušeno vrti po teh zvokih, ki jih
spremlja z idiotskim besedilom hripav tenor –

Za dobro besedilo gre. In za dobro besedilo, ljubčki, je treba
imeti dobro pero. Dandanes pa ne najdeš zlahka dobrega peresa.

Smo že tam! Dobro pero, čudovito pero, s kritičnim peresom,
z ostrim peresom...

Ni pri nas kaj prida dobrih peres. Ni jih več. Nekaj manjka.
Vse kaže, da manjka nekaj bistvenega.

Pa pisalni stroji? Denimo erika! remington! adler! underwood!

Ha, ha!

Prav dobra peresa sta uporabljala Cankar in Shakespeare ...
Veš razliko? Še veš, kakšna je razlika med ...

Bedaki!

Ne velja! Tale ima že brado.

O bradi pa bom govoril sam.

Saša in Zdene med vsemi najbolj glasna. Saša s svojim pikrim sarkazmom in Zdene z dobrodušno ostrim humorjem.

Tu pa tam omagata. Utihneta. Ugašata.

Hopla! bosta zadremala ali kaj? Ne vesta, da so voditelji večno budni? povsod prisotni in pričujoči?

Nič ne bo iz te moke. Med nami ni voditeljev. Vsi smo enaki.

Brez vodstva, bratci, ne gre – prava zmeda!

Nič. O bradi bom pa vseeno še povedal, vztraja Zdene in si z roko briše zaspanec z oči.

Med brado, me razumeš, med brado in moško silo je direktna vzročna veza.

Samson in Dalila.

Cigaretni dim, ki leno kroži v gostem ozračju, ki obvisi ob svetilki na stropu in sili naravnost v oči.

Oči. Pordele. Solzave od cigaretne dima in utrujene od neprespanih noči. Bedne brlivke. Nabrekle.

Pošteno sem že zaspana – gremo?

Ulka me suva pod mizo, da bi jo podprla.

Nikar no, prosim te, ji rečem, saj vidiš, da nima smisla!

Kaj pa brada in njen vpliv na razvoj slovenskega impresio-
nizma?

Misliš na univerzo, Zdene? Se pripravljaš na disertacijo?

Teme za disertacijo. Tako je.

Bradoslovje pri Asircih in Egipčanih. Komparativna študija.
Pomen brade v križarskih vojnah.

Barbarossa.

Dobro mi je, kričim Ulki v uho, da bi me razumela v tisti
glasni zmedi – spet mi je dobro. Dokaz, da je bil le svež zrak
odveč!

Meni se še vrti, odgovarja Ulka in odločno poseže v pogovor. Dovolj, fantje, dovolj. Dajte predloge za Pariz! Dajmo, dajmo – kaj bomo spet obtičali do belega dne, ali kaj?

Do belega dne in brez spanja.

Brez spanja in brez denarja in brez Pariza. Brez vsega gre. Kje je moja žena? Žena, kje si? Ni je. Tudi brez žene gre. No, prosim, dajmo resno! Kaj se nismo sestali zavoljo Pariza? Smo se.

Predlogov in nasvetov za potovanje v Pariz mrgoli – dežuje. Bodite realni – prosim!

Prosim.

Sestanek zavlečemo spet do večera in lokal dvakrat menjamo.

Bo šlo?

Bo.

V vsakem lokalu kdo urico dve zadremlje, se osveži, se za silo spočije. Zatem poseže v pogovor z novo močjo.

Gre.

Razpoloženje se menja. Dviga se, narašča pa spet upada. Pljuska besno v stene in se zapira tajinstveno vase.

Zdaj je razpoloženje nekam elegično.

Glavnina govori o darilih. Koristna darila ali dragocena – to je zdaj važno.

O darilih bi vedel povedati lepo zgodbo, pravi nekdo, ki ga nihče ne pozna.

Kdo pa ste, pravzaprav, ga Saša naravnost napade, imate papirje pri sebi?

Nihče več ne ve, kdaj in kje se nam je pridružil.

Saša, Saša, prosim te! saj nismo policaji – pusti človeka pri miru!

Ali pa ga zabriši ven!

Ali pa naj že pove tisto svojo zgodbo...

Sčasoma je bilo vsem jasno, da denarja za Pariz primanjkuje. Kvečjemu še za izlet na Bled – je rekel Zdene, potem ko je denar preštel in ga spravil nazaj v kuverto.

Sprva Pariz – zdaj pa naenkrat iz Pariza patatrak! – na Bled?

Saj ni mogoče! Zdene, daj sem, da vidim!

No, saj nismo čisto brez denarja – še taksije lahko najamemo, če nas je volja. Zakaj pa ne?

Saj res.

Tako torej. Stara pesem! Od rok do ust brez kakršnegakoli načrta! Pa sem rekla...

Pa si rekla, pa je rekel – zdaj je skratka prepozno! Drugič bo treba pravi čas misliti in reči in storiti.

Gledam svojega pametnega moža in ne rečem nobene več. Vem, da je vse zaman.

In kaj bi sploh godrnjali – smo že kdaj uresničili svoje načrte? Nas je prvič spodneslo?

Nasanjali pa smo se le za svoj denar, ni res?

Nasanjali pa smo se. To pa. Ko pridemo v Pariz, bomo še to in ono, smo rekli, potem pa še ono in to. Tako.

Navsezadnje se je nekdo spomnil na razstavo Petra in Pavla in preden se je prevalila še ena noč v dan, je bilo zadaj v paviljonu spet vse živo.

Skupno slavje razstave Petra in Pavla. Z novimi silami.

Tu režejo kruh na rezine, tam mažejo sendviče, nakladajo salamo in sir na podstavke...

Odkod pa denar?

Ostanki Pariza in sveže subvencije Petra in Pavla. Odlična organizacija in priliv svežih sil.

Ne tako, fantje, prosim! Mizo dajte sem – na sredo, tako.

Ulka! Kave ni nikjer – Ulka!

Že ob samem pogledu na pijačo se mi spet želodec dviguje.

Še vedno nosijo stvari vkup. Slabi me, ne morem več!

Nehaj, prosim te, saj ti nič ni!

In sama gola improvizacija. Od jutra do večera, iz dneva v dan – vse življenje tako. Ena sama gola improvizacija. Brez kakršnekoli gotovosti, brez zaščite, brez zveze.

Nehaj, nehaj že enkrat! Kaj pa imajo tam v tisti skledi?

Alkimija umetnikov! Tista reč v skledi se kasneje polije še z rumom, rum prižge...

– in vse skupaj zabriše v steno!

...rum prižge, potem se luči ugasnejo...

Kakšne luči neki! Samo ena je – vidiš spet dvojno?
...in v temi gori grambambuli s svetlim plamenom, vidiš?

In zdaj se držimo za roke in plešemo. Divje okrog zelenega ognja.

Rdeči hudiči.

Kaj pa tam v kotu?

Oslarija! Le počemu počenja te bedarije!

Da ni umetnost? Kar poglej! Prebodel si je z iglo lica, pa še kapljice krvi nikjer, vidiš?

Oslarija! Že vidim, da je umetnost mrknila, če nas črna magija osvaja.

Mrknili smo.

Propad lepih umetnosti na račun črne magije.

Kakšna spretnost, kajne?

Si bil zadnjič z nami, ko nas je vso noč obdržal ob eni sami buteljki belega vina, si bil?

???

Zadnjič je znanstveno vodil uživanje alkohola.

Pretiravanje!

Zdaj pa ...

... spet malo drugam.

Še vedno smo vsi v istem prostoru, čeprav smo se porazdelili v nekaj ločenih skupin.

Tavam sem pa tja od gruče do gruče. Pri tem pa se spretno izmikam koticu, kjer je Ulka zajela svojo žrtev. In mu razklada svoje težave.

Ne. Nočem tujih problemov, dovolj imam svojih. Pa tudi Ulki ni moč pomagati. Ona je premočna za svojega Milana.

Milanu ob njej preprosto sapa pohaja ... v tem je vse.

Dalje torej.

Imate še kaj kisle vode?

Nič kislega pri nas.

Vidim. Kaj pa imate tako veselega pravzaprav?

Kaj ne boš vesel! Vesel, razigran in dobre volje, ko pa veš,
da te čakajo doma copate.

Kakšne copate neki? Ničesar ne razumem!

Copate, navadne domače copate. Dobro, toplo in ugodno
obuvalo.

Višek ugodja in mirnega žitja.

Da. Simbol družinske sreče in zadovoljstva.

Posebno, če te žena z njimi obdeluje.

Brez copat, dragi moji, bi bila še domača halja kakor telo
brez duše. Kakor roža brez cveta...

... kakor solata brez olja...

Kakšen nesmisel!

Tavam od gruče do gruče in se končno zatečem v mračen
kot. Kozarec kisle vode v desni, cigareta v levi roki.

Razigranost pljuska vame in mi stopnjuje otožnost.

Solzava pijanost.

Nesmisel.

Nazaj k copatarjem torej.

Oh, ho, ho – to je šele nesmisel! Soliden, pošten človek,
oče družine, recimo, ki prebija kratke proste urice v krogu svojih
dragih, ta naj bi bil po vašem copatar? Ta? torej bi bilo po
vaše lepše, če bi se človek takole potepal po lokalih? Iz lokala
v lokal?

Ne.

V postelji se mi šele vrti! Vse okrog in okrog v krogu. Giro,
giro tondo, smo peli otroci doma. Bolje bo, če ležim mirno,
nepremično, če se delam, kot da mi sploh nič ni.

Giro, giro tondo.

Če se delam, da mi nič ni, se nemara ne bom zlila. Preveč
je bilo vsega. Giro, giro tondo.

Zadnji pogled v strop, ki se še vedno vrti v krogu.

Zadnji okus v ustih po – tfej!

...zadnji spomin na vragolije umetnika življenja – črna magija.

Vidiš, koliko dragocenega časa sva zapravila, sem očitala Saši po tistem umetniškem plesu, čeprav sem mu na licu videla, da je bolje, če molčim.

Takrat, tiste čase je bil čas še zelo pomemben. Imel je svojo tehtno vlogo, medtem ko danes – tukaj...

t u k a j v z d r a v i l i š č u

pa so stvari docela drugačne.

Pogledaš nazaj in se samo čudiš.

Kako? si rečeš, že leto dni? Leto dni da sem že tukaj? Glej, glej! Celo leto, a zdi se, kakor da bi bila prišla šele prejšnji teden!

Poldrugo leto, pravi Dore in se mi kisko nasmehne. Trinajstega junija bo pravzaprav točno dve leti, odkar si pri nas, če že računaš!

Oh, Dore, nikar, saj res ni važno!

Kaj pa se čudiš, če ti ni važno – eh!

Dore postaja z vsakim dnem bolj neznosen. Nobene šale ne razume. Ves nestrpen je in zagrenjen.

Dore. Markov oče. Sosed Dore in tukaj, v zdravilišču, moj sobni zdravnik,

Niti se posebno ne čudim njegovi spremembi. Zakaj danes že vsi vemo, kako je pravzaprav z njim in s Tončko. Skraja ni nihče vedel za njun roman. Samo potihoma so se zgražali, da se zdravnik shaja s pacientko. Da ga Tončka lovi, čeprav ve, da je poročen.

Kasneje so govorice utihnile. Njuna tajnost je postala javna s tihim pristankom nas vseh.

Zakaj neki sta sploh skrivala? sprašuje Damjana, saj ni nič sramotnega, če se človek na koga naveže.

Damjana ne razume tujih problemov. Še na misel ji ne pride, da je materino nasprotovanje nekaj povsem drugega kakor ljubosumnost razžaljene, zapuščene žene.

Taka ženska se na mah postavi v luči reflektorjev. S trompetami razglša dogodek in postavlja zapeljivko na sramotilni oder.

Poglej jo, lisico, kriči, ki mi je speljala dobrega, zvestega nenadomestljivega moža, poglej jo!

...beštijo, ki je ubogemu, nedolžnemu otročičku odvzela najboljšega očeta...

Poglejte jo!

In družba ji pritrjuje. Družba se mora zanesti na družino. Družina naj ostane trdna, nespremenljiva, večna. Družba ne premišljuje o tem, kako slabo so pripeti nekateri člani družine, da jih more vsak vetrič odpihniti. Družba ni zato tu, da razmišlja. Družba obsoja.

Saj imaš prav, pritrjuje Damjana, pa je tudi taka ženska navsezadnje reva. Saj ni sama kriva.

Seveda je reva. Vse ženske so reve, ki imajo v rokah samo cunje... Tudi moški. No, pa pustimo te probleme.

Mislím, da sta onadva skrivala tudi zavoljo tega, da bi svojo srečo obvarovala pred umazanijo. Razumeš?

Ne. Damjana težko razume. Primerja s seboj in misli, da bi svojo srečo mogla deliti s celim svetom. Naj vedo, zakaj pa ne?

Doretovo družino sem poznala, kakor se pač sosedje poznamo med seboj. Drug drugega se dotikamo le s komolci. Sosedje zaradi tega, ker segajo veje naše češnje na njihov vrt in zaradi tega, ker se naši otroci skupaj igrajo. Nič več.

Poznala sem tudi Doreta napačno. Napačno, kakor poznavamo pacienti svoje zdravnike. Samo oni nam lahko pomagajo. Torej vedo vse in vse morejo. Torej pridejo po vrsti takoj za ljubim bogom.

V resnici si pa tudi Dore ni vedel pomagati. Zaradi otroka se je formalno spet vrnil k družini. Da pa ne bi Tončke izgubil, ji ni upal tega priznati.

Da,

Zakaj mi ni nič povedal? Kako je mogel?

Tončka, sem ji rekla takrat, ne smeš tako! Sama veš, kako zelo je Dore navezan na malega. Tudi veš, da ne bo njegova žena privolila v ločitev brez muk in borbe. Čeprav se nista nikdar razumela. Saj Dore ni kriv. Vrnil se je k njej zavoljo otroka, sama najbolje veš, da je tako. Dore je sam nesrečen. Le kako moreš biti tako krivična!

Tončka pa vsa rdeča v obraz, razburjena in nesrečna.

Da zakaj ji Dore ni priznal, da se je vrnil tja, zakaj ji je skrival – pravi razburjeno in mečka v rokah moker robček.

Zaradi tebe, ji rečem, ker se je bal, da ne boš hotela razumeti. Kakor vidim, se ni dosti motil!

Takrat so Tončki popustile vse zavore hkrati.

Zakaj bi morala razumeti? je kričala. Kaj ni bila prepričana, da je Dore popolnoma prost? Otroka še omenjal ni prve čase! Takrat ji je samo zatrjeval, da brez nje zanj ni življenja. In da bo vedno tako. Za vse življenje. Boš vedno moja? me je spraševal, pravi Tončka in se pri tem grdo pači, da bi si lajšala gorjé, boš vedno moja? Obljubi, da boš vedno moja. Za vse večne čase, boš?

Tončka, ji rečem, ne pači se!

Saj nisem nikdar vsega verjela, reče in glas se ji hoče natrgati, nikdar! Kdo bi verjel take prazne marnje! Pa četudi sem nekaj tega verjela, popravlja, sem verjela samo zaradi tega, ker vsakdo rad veruje v to, kar mu godi.

Ni se mogla več ustaviti.

Pravkar sem celo brala roman, je nadaljevala hlipajoče, kakšen čuden slučaj, kajne? O nekom, ki je bil tudi popolnoma srečen samo zaradi lastne vere. Pa je čez dolga leta zvedel, da je bila tista njegova ljubezen v resnici samo prevejana vohunka...

Nehaj, sem rekla Tončki, nehaj s tem bedastim duhovičenjem. ...in veš, da si je priznal, da je on v tisto vohunko tako trdno verjel, da mu ne bi bila mogla nuditi kaj več, četudi bi ga prav iskreno in zares ljubila. Ha, ha!

Potem je Tončka bruhnila v jok.

Naj se izjoče, sem si rekla in stopila k oknu.

Spodaj so se sprehajali pacienti v parih, v gručah in se živahno pogovarjali. Kakor da se vsem mudi, kakor da vsakemu primanjkuje časa. Nemara, da jih že jutri bolezen vzame – treba je hiteti. Vročična živčnost v vsaki gesti, v vsaki reakciji. Pomanjkanje zaupanja vase. In v druge, seveda.

Za mojim hrbtom je jok utihnil.

No, Tončka, si se malo pomirila?

Ko sem zvedela, da se je Dore vrnil tja, je spet začela, kakor da pogovora sploh ne bi prekinila, ne da bi mi bil poprej kaj omenil –

Samo zavoljo otroka! Gola formalnost!

– sem se bridko zakrohotala. Taka vera vanj, taka velika, nesmrtna ljubezen – pa še najmanjše odkritosrčnosti nel!

Tončka se ni hotela pomiriti. Morala je bruhati in psovati. Od razočaranja je bila vsa ranljiva in bolna. Od razočaranja in strastne ljubezni.

Rekla sem mu, naj ne hodi več k meni. Pusti naj me v miru. Ničesar da nočem več deliti, sem mu rekla. Ne morem. Vse ali nič.

Razumeš? se me je oklepal Dore z druge strani. Ji boš pomagala?

Razumem in ne razumem. Med dvema stoloma, navsezadnje ...

Oh, ne, prosim te! Saj se bo sčasoma vse uredilo. Ko bi le mogel Marka obdržati pri sebi – ne morem ga zapustiti.

Pa se žrtvuj otroku, če tako misliš.

Tudi Tončke ne morem zapustiti. Ne morem več brez nje.

Že čez nekaj dni sem našla Tončko v njeni sobi. Stala je pri oknu vsa temna, nemirna in žalostna. Brez psovanja.

Torej, sem začela, si ga zares napodila? Ti je zdaj odleglo?

Ne, je priznala, ni mi odleglo. Preveč sem del njega, da bi ne trpela z njim.

Vsaka stvar me spominja nanj. Tule ob oknu, ko sva zadnjič bila skupaj, – je rekla in si spet segla k solznim očem – je Dore z levico potegnil zastor čez okno in me z desnico objel. Vselej je bilo tako. Zdaj je vsega konec.

Saj si ga sama napodila! sem jo previdno spomnila. Nemara si ga celo prepričala, da ti bo brez njega življenje lažje.

Saj bi moral sam v sebi čutiti, kako mi je. Saj bi moral vedeti, da je edini človek na svetu, po katerem mi je hudo, še preden dodobra treščim vrata za njim. Neznosno mi je.

Pa pojdi malo med ljudi, le kaj tičiš ves dan v tej luknji! Kam naj grem? H komu neki?

Saj. Kakor bi sama ne vedela, kako zelo smo ljudje sami in osamljeni. Posebno še takrat, ko smo pomoči potrebni. V takih trenutkih nam nihče ne more resnično pomagati. Brez lastnih sil pač ne gre – je že tako.

In četudi kam grem, slišim spet Tončko ob sebi, bo šla moja praznina z menoj. Kje je zdaj? se bom spraševala, še misli name? Vrnila se bom med ljudi – misli pa mi bodo uhajale k njemu. Kaj, si bom rekla, če je prav zdajle na poti k meni? Kljub moji prepovedi? Saj mora vedeti, čutiti mora, kako hrepenim....

Ne jokaj, no, saj bo vse dobro!

...in potem bom stekla sem. Spet bom stala tule ob oknu in spet bo ob meni nemir. Kam pa zdaj? bom spet začela. Seveda nikamor. Le kam naj grem? Kam? Kdo naj mi sploh pomaga – če ne prav on.

Takole sta se mučila in namučila.

Pozneje sta ugotovila, da ne moreta drug brez drugega. Da sta kljub vsemu dve polovici iste celote. Da drug drugega izpopolnjujeta. Da jima zadostuje le bežen dotik, rahel nasmeh, izraz v očeh – komaj še kaj besed – da sta pač skupaj srečna. Dve srečno si prilegajoči polovički.

In spet kasneje.

Objektivne ovire so postajale neznosne in nevzdržne. Dore se je mučil razpet med otrokom in Tončko.

Doretova žena med zakonito pravico in bridko prirodno resnico.

Marko med očetom in materjo,

V navalu nanovo vzplamtele ljubezni – s prvo slutnjo novega življenja v sebi in v silni bojazni, da bi se mu morala na

zahtevo Doreta – zdravnika – odpovedati, se je Tončka dokončno odločila.

Tako ne moreva dalje. Najin odnos je vse prej kot naroden. Kakor da si me spremenil v objekt za zadovoljevanje svojih intimnih potreb...

Tončka! Vseskozi sem verjel, da sva oba srečna. Tudi ti, ljuba!

Tudi jaz. Le da si, brž ko odideš, zame izgubljen. Zaradi tega, ker ne poznam tvojega življenja, ker si me sam iz njega izključil.

Nisem te hotel mešati s tisto bedo, ki jo prenašam samo zavoljo otroka.

In če si sklenil, da se otroku žrtvuješ, zakaj se ne žrtvuješ do kraja? Zakaj ne poizkusiš nanovo s potrpljenjem, z dobro voljo...

Oh, ne, ne! Prosim te, Tončka, prizanesi mi!

Na tem sta se vedno razšla.

Tončka si še misliti ne more, da bi mogel biti Dore zajet med iste štiri stene in živeti popolnoma ločeno od žene.

Zakaj mi ne zaupaš, ljuba? Samo na otroka in nate sem navezan – vidva sta mi vse na svetu! Verjameš? Razumeš?

Ni kaj razumeti! Jaz se ti predajam vso. Živim samo zate in s teboj. Ti mi povej! Reci mi – kam naj grem z vsem svojim bogastvom, ki ga ne moreš izrabljati? ki ti je nemara odveč? ki ga ne potrebuješ? Zakaj mi odteguješ del samega sebe – ljubezen do svojega otroka, ki ga komaj poznam? Ne uvidiš, da me sam izključuješ iz svojega bistva? da mi zastiraš pogled na svoja čustva?

Nikar, nikar!

Tončka slutí, da bi mu mogla sama ponovno podariti tistega njegovega otroka. Zakaj ona bi Marka vroče vzljubila, oklenila bi se ga, kakor se je oklenila Doreta. Z vso vročo, strastno ljubeznijo. Z vsemi čustvi. S pametjo in srcem.

In Dore? Kako naj Dore odteguje otroka živi materi – le kako bi mogel!

Seveda ne.

Saj.

Vrtita se v začaranem krogu.

Zakaj resnično življenje zahteva vselej tudi ščepec drznosti.

Zakaj treba se je boriti za vse. Za vsak posamezen korak. Za ljubezen pa še prav posebno.

Kadar gre človek naprej, mora korake sproti trgati s tal, če se hoče prestopati.

Pustiti mora stare stopinje za seboj in si zasekati nove – čeprav so tla nemara trda in neizhojena. Sicer ne pride nikamor.

Življenje bi bilo treba nanovo začeti s slehernim dnem. Treba bi bilo popravljati spodrsaljke, spreminjati načrte in si načrtati nove.

Iz srca bi mu rada pomagala, pravi Tončka, če bi le mogla! Vem. Strinjam se z njo. Čeprav tudi priznam, da nima vsakdo dovolj poguma začeti nanovo.

Ljudje premalo zaupamo vase, bi rekla – se ti ne zdi?

Dokler ne morem deliti z njim vseh njegovih radosti in težav, bom vedno samo tuje telo v njegovem življenju. Dore tega ne vidi. On ne razume, da je najin odnos za oba poniževalen. Da nehote ponižuje najina svetla čustva na ravni gole telesnosti. Dore.

Premalo razmišlja, razčlenjuje in dojema. Boji se resnice in se skriva za otroka. Ne zanalašč. Nemara da zgolj podzavestno, čeprav usodno.

Tako sta se pač dokončno razšla.

To je bilo takrat, ko je že teden dni deževalo. In kadar dežuje, ga ni bolj pustega kraja na svetu, kot je zdravilišče.

Le kam naj se človek dene! Sama vlaga, kamorkoli pogledaš.

Megle se kakor umazane cunje težko vlačijo po terasah in po vrtu.

Kam? Spodaj? Spodaj v jedilnico? Ne, ne. Spodaj je norišnica in ne zdravilišče. Spodaj klepetajo, kvartajo, vključujejo in izključujejo radio – ne, spodaj že ne!

Da je toplo? da kurijo? Je že res, a kakšen zrak! Kdo bi v takem zraku dihal!

K Tončki pogledam, si rečem, a že pri vratih me Dore pre-
streže. Prime me pod roko in stopava vstric po razmočeni zemlji.
Govoriva.

Vse o njegovem zakonu. Zagrešenem slučajno in zgrešenem
od prvega trenutka.

O otroku, ki ga srčno ljubi in bi si ga rad ohranil, ga vzdajal
in pravilno usmerjal.

O ženi, na katero se še spomnil ne bi, če se vanjo ne bi na-
bodel vsakič, ko se srečata.

O sebi in Tončki – dveh srečno si prilegajočih polovičkah.
Sta torej sklenila, da se bosta žrtvovala?

Ne razume. Ne ve. Zbegan je. Zakaj bi moral biti otrok ovira
njegovi sreči, njegovemu razvoju?

Oče si in pripadaš svojemu otroku, rečem brez pravega pre-
pričanja, dolžnosti pač!

Kako naj otroku sploh kaj nudim, kako naj mu nudim žive
sokove, če se naj sam prepustim mrtvemu toku. Če se naj vdam,
še preden sem do kraja dogorel s svetlim plamenom . .

Dore ne ve.

Tudi sama ne vem. Tudi po mojem bi ne smelo biti človeka
konec z rojstvom otroka, Tudi matere ne.

K Tončki moram, se spomnim, čaka me.

V Tončkini sobi je neprijetno hladno. Ko zapiram okno, ujamem
še Doretovo sključeno postavo, ki zavija za vogalom.

Torej sta le sklenila – začnem negotovo in se delam, kot
da ne vidim njenih objokanih oči.

Pa čeprav stokrat skleneva, vidiš, meni je brez njega ne-
znosno. Saj sama vem, da ni druge rešitve. Ne morem ga trgati
– nočem ga deliti – kaj ni odpoved edina rešitev? Če bom
zmogla, vprašaj? Ne. Ne bom. Srce ima svojo pamet, ki s pa-
metjo nima nobene zveze.

Potemtakem bi najraje . . .

Da bi ga le mogla videti tu pa tam kakor doslej! V tajnosti.
Kakor že ves čas, dokler ni prišlo vse na dan . . .

Ah, tako!

Obsojaš?

Kušam razumeti. Sama vem, da ni lahko živeti istočasno intimno in ločeno. Tudi Dore trpi, veš. Muči se.

Dore se muči s stvarmi, ki so mu znane. Jaz pa se mučim še s tem, česar sploh ne poznam. Zakaj Dore nikdar ne govori o svojem življenju doma.

Kaj bi govoril, saj nima kaj! Nemara da ne pripoveduje iz golega obzira do tebe. Da bi te po nepotrebnem ne zadel...

Pri tem pozablja, da sodoživljam v sebi vsak trenutek njegovega življenja. Da moram vedeti, če naj ga v mislih spremljam... Meni Dore pomeni vse. Brez njega mi dan ugasne, utrnejo se vse svetlobe dneva naenkrat – kako naj ti povem...

Ne muči se – saj razujem.

Potem si spet prigovarjam, da je bolje nič kakor životarjenje brez kakršnihkoli perspektiv... Prepozno sva se srečala, je že tako.

Si mu že priznala, kako je s teboj? Si mu povedala?

Oh, ne! Tega ne bom storila! Kot zdravnik še pristati ne bi mogel na kaj takega. In tudi sicer ga ne bi hotela prisiliti v nepremišljene odločitve. Ničesar mu ne bom povedala, Boš molčala?

Bom, ne skrbi! Zdi se mi tudi, da boš odslej bolj pogumna, kajne?

Za naju oba. Za vse tri pravzaprav, reče in se mi skozi solze nasmehne.

Dež še vedno razbija po oknih, megle se vlačijo, kakor daleč sega oko, in v srce sili tegoba.

Kaj naj ji še rečem? Žal mi je obeh. Tako sta lepo ubrana, da bi drug drugemu mogla dajati in sprejemati in biti zares srečna.

Ljubezen.

Trajno in raznovrstno dajanje in sprejemanje. Izpopolnjevanje samega sebe.

To. Ne pa usmiljenje – dolžnost – obveznost.

Človek naj bi v ljubezni raste, se razvijal, bogatel in se širil na vse strani. Tak bi tudi res kaj več pomenil.

Sebi in drugim.

Pa tudi otrokom, seveda.

Tončka in Dore.

Dva, ki sta zares kakor ustvarjena drug za drugega. Pravila sta celo, da bi skupaj mogla zgraditi ves svet nanovo! Lepši, kot je naš. Svet za svobodne ljudi.

Škoda, da zavoljo teh bedastih okoliščin ne moreta ne skupaj in ne narazen.

Kradeta.

Sivi vsakdanjosti trgata kose žareče sreče.

Še malo ne slutita, da čez dobro leto dni...

Čez dobro leto dni Tončke ni več.

Vse, kar je še ostalo, je portret, ki ga je Saša naredil v zadnji minuti.

V zgornjem levem predalu Saševe pisalne mize leži album, vezan v rjavkasto platno.

Ne. Saša ga le malokdaj vzame v roke. In še takrat mu je pri srcu hudo. Da obrazi bližnjih in daljnih ljudi strme vanj s tistih temnih platnic kakor živa slaba vest. Tako pravi.

Ali smo to res mi? da ga barajo.

Ali je tvoja roka pravilno in dokončno izoblikovala sivo ilo?

Kaj si prepričan, da si s pravičnim očesom prodril skozi mišice in kosti do onega bistvenega, edino našega, kar daje življenje in značajno črto prav tem mišicam in kostem?

Morda si včasih pozabil na besede starega sivca iz Meudona, ki te uče, da je vsaka zunanja oblika le površina neke forme, ki korenini v notranjosti, v jedru figure? Premisli, mu pravijo, dobro premisli, ali nisi včasih le preneglo naznanil svojega samozavestnega: Tako, gotovi smo!

Kaj ni morda tako?

Da. Čudne stvari mi pripovedujejo obrazi, ki strme vame iz teh temnih platnic, in v težki uri se je zgodilo – pa saj sama dobro veš...

Vem.

Z eno samo potezo si raztrgal album na dvoje in ga treščil ob tla. In ker poznam vse tegobe in slabosti tvojih samotnih ur, sem zbrala raztrgane liste in zlepila album, ni res?

Res. Zlepila si ga bolj z ljubeznijo kakor s klejem. Prav tak je, kakor je bil prej. Tukaj nekje, vidiš, tukaj v sredini bi moral biti Tončkin portret. Njenega portreta nisem fotografiral in ga v albumu ni. Toda kadarkoli obračam temne liste, se ga spomnim in zazebe me v srce.

Mene tudi.

Vsega se spominjam. Predvsem tega, kako je prišel Dore k nama ves neroden in izgubljen.

Pa močno je dišal po vinu. Vse popoldne je prepil in obupaval. Obupaval in se glasno čudil svoji nesreči. Da zakaj umira, ko jo ima tako neskončno rad. Da zakaj odhaja in ju zapušča. Zakaj.

Portret mi naredi, je rekel Saši, da bova s fantom imela spomin. Ti boš to znal.

Saša se je le težko odločil.

Ni lahko brskati po tujih ranah.

Dore pa še vedno preseče strmi v kot in govori. Pripoveduje. Razloga. In se čudi. Zakaj. Ne more razumeti. Brez Tončke zanj ni življenja. In kaj bo z malim. Ubogi črviček.

Huda povest razdvojenega, nesrečnega človeka.

Portret napravi, Saša, da bova imela z malim spomin. Prinesel bom nekaj fotografij ,od prej', ker je bolezen Tončko zelo spremenila.

Če pa ozdravi – če ozdravi . . .

Potem smo si ogledovali tiste fotografije.

Kamorkoli smo gledali, same Tončke.

Tončka doma na verandi. Še napol otrok. Z dolgimi lasmi, spetimi vrh glave.

Tončka na verandi v zdravilišču. Vidi se, da je v zadnjem hipu zagledala kamero. Kakor da se brani – nel prosim, nikar! Zakaj roka, ki jo drži pred seboj, je rahlo premaknjena.

In Tončka na sprehodu. Nekoliko žalostna v očeh in nasmehu. In spet Tončka od prej.

Mlada, zdrava stoji ob njem in se mu naslanja na prsi. Zagorela, črnolasa se smeje z odprtimi usti, da se ji bleščijo

beli zobje. Smeje se pač tako, ker je lep dan, ker ljubi, ker je življenje samo po sebi prijetno.

In smejala bi se prav tako brezskrbno, če bi stopila prednjo črna senca in ji pošepetala: še nekaj let in – končano bo!

Smejala bi se in ne bi verjela, ker mladost ne verjame, da bi mogel priti konec, tako nagel in brezsmiseln. Mladost ne misli na konec. In če misli – ni več mladost in se več ne smeje.

Le-ta bo dobra in bo Saši lahko služila.

Potem sva šla s Sašo k njej.

Stopila sva v bolniško sobo, kjer je močno dišalo po zdravilih. Ob oknu je na belo pogrjnjeni postelji ležala Tončka. Poleg nje mizica s steklenicami.

Ko sva pristopila k postelji, je komaj za spoznanje obrnila glavo in molče prikimala, češ, že vem, po kaj sta prišla. Samo roke so zgovorne. Nemirne roke na beli rjuhi. Koščene z dolgimi, bledimi prsti. Strašno nemirne.

Kar začni, Saša, prosim te! Da bosta imela moja fanta vsaj spomin.

Dore sedi skrušen ob vzglavju in solze mu kar same po sebi lezejo v usta.

Stojim ob njeni postelji in preklinjam usodo. In mislim na malega, na potrdilo njune velike ljubezni.

Njen malček, edinec, ki so ji ga morali iztrgati, kakor hitro ga je rodila, ki ga ni smela nikoli prižeti k sebi, se ogreti ob njegovem malem, toplem telescu, ne poljubiti ga na žametno lice in mu šepetati v rožnato ušesce – ti, moje vse!

Stojim ob njeni postelji in gledam v njeno vdano, izmučeno lice.

Njeno lice, ki drhti v čudni predsmrtni lepoti. Jasno, okroglo čelo je mirno, tesno ob njem se lepijo temni lasje. Pod močnimi, usločenimi obrvmi sijejo trudne, velike kot oglje črne oči. Rdeče rože umirajo vročično na upadlih ličnicah. Komaj komaj prekrivajo tenke ustne bele zobe.

Mir. Mir.

Ves nemir samo v dolgih, belih, koščenih rokah, ki begajo po beli rjuhi.

Tako, Tončka. Vse hudo je že za tabo. Tam daleč nekje zadaj. Vse je že prestano. Kmalu bo pozabljeno. Prav kmalu. Samo še mir in konec.

Saša riše z nemirno roko na papir.

Presneto težko delam, pravi. Kar naprej se bori dvoje likov v meni, ko gnetem ilo in mu skušam dati življenje.

Kakšno življenje? se sprašujem.

Ono mlado, veselo, srečno in brezskrbno se smejoče na fotografiji 'od prej' – ali to zadnje, ugašajočo iskro v pusti bolniški sobi ob oknu na beli postelji?

Kakšno življenje?

Presneto težko delam, to drži! In dvakrat, trikrat sem že zdvomil in prenehal.

Pa sem se spet vdal in začel znova.

Pohiti Saša, pravi Tončka, zakaj jutri...

Seveda je jutri prepozno.

Dežuje.

Še pomnim ne več, kdaj je začelo deževati in še vedno vztrajno pada.

In v dežju smo vsi bolj ali manj nestrpni. Proti večeru že tako ali tako, v dežju pa še posebej.

Spomnim se, da je bilo lani ob tem času prav podobno vreme. Samo da je bila takrat Tončka še živa in sem se zatekla k njej.

Zdaj je ni več.

Le kam naj se človek dene!

Pozimi je seveda drugače. Tudi če dežuje, si človek vendarle najde kje suh, topel kotiček. Zdaj pa kurijo samo spodaj v jedilnici. Tam pa je neznosno, to vsakdo ve. Še na misel mi ne pride, da bi šla zares tja.

Samogibno se znajdem pred vrati Tončkine sobe in pritisnem na kljuko.

Pusta, hladna in brezosebna. Nikjer več sledu o Tončkini strastni ljubezni, o njenem večnem nemiru in nepoštenosti. V dno srca me zazebe.

Tudi Dore je ne more preboleti. Dela zagrizeno, besno – hodi okrog z ugaslimi očmi in se domala z nikomer več ne druži. Ves čudaški je in zagrenjen.

Kot bi si tiho očital...

Samo kadar pije, bruha iz njega kakor iz prebujenega vulkana.

Prekleta bojzljiva strahopetnost!

Nikar, Dore, zdaj je, kar je. Sicer sam najbolje veš, kako je bilo z njo, saj si zdravnik. Na malega misli – da ga spet ne boš nepopravljivo polomil, si mislim, rečem pa ne. Sama vidim, kako se muči.

Prav. Narobe. Tolažim ga pač.

In si tiho očitam, da je taka obzirna pomoč, taka bedasta, prazna tolažba, kot bi polagal suho vato na gnojno rano, ki bi jo bilo treba iztisniti do kraja.

Iztisniti, dokler se ne bi pocedila zdrava, rdeča kri.

Zakaj se nisem odselil že poprej? Zakaj nisem tega storil že takrat in vzel Tončko k sebi?

Čudežev ne bi mogel storiti, ga mirim, čeprav vem, da se čudeži delajo sami.

Tončka se je mučila zavoljo njegove neodločnosti. Zaradi tega se je zaprla vase in mu ni več zaupala. Tudi o svojem stanju mu ni ničesar omenila, dokler ni sam spregledal.

Zakaj? zakaj? bulji spet nemo vame.

Prepozno.

Kaj pa Marko? vprašam, da bi pogovor zasukala, in se komaj zavedam, da ravnam napak.

Bolje bi bilo, da bi zdajle Doretu pomagala iztiskati tisto gnojno bulo. Jaz pa – kaj pa Marko?

Ne morem si odpustiti tiste strahopetnosti, razumeš? Zdaj sem že leto dni zdoma, čeprav je za Tončko prepozno.

Saj.

Odselil se je po Tončkini smrti in živi z malim pri njeni materi.

Vsako soboto hiti, da ujame zadnji avtobus, ki ga pelje v mesto.

Je res, da nas zapuščaš?

Damjana mi moli šopek razmočenih telohov. Res že odhajaš?

Kako – že? Saj sem tu že celo večnost! Kaj ni že čas?

Seveda, seveda. Greva dol?

V jedilnico?

Da. Greš?

Formalno pristanem, čeprav sem si želela ostati sama, da bi si mogla urediti misli.

Popoldanski telefonski razgovor mi je namreč zmedel vse načrte. Še malo nisem pričakovala, da bi Saša prišel pome. Prav narobe. Hotela sem odpotovati domov sama in si vzeti čas, da bi dokončno premislila, kaj mi je storiti.

Borba za samostojno življenje ne bo lahka. Treba bo s Sašo čimprej razčistiti najine odnose in ...

Kakšen trušč, pravi Damjana ob meni in sede k prazni mizi. ... ko so faaantje proti vasi šliii ...

Kako se trudijo s temi pokvarjenimi mehovi, kaj? reče zanašač glasno, da bi jo slišali.

Te jezi, ko sama ne zmoreš več? ... lepe peeesmi so prepeevali ...

Dajva, presediva se tja v kot, hočeš? Saj je tu komaj kaj razumeti, tako so glasni!

Saša mi je telefoniral, sem ti že pravila? Rekel je, naj ga počakam, da bo sam prišel pome.

Lepo.

Kajne?

To se pravi, da boš spet začela normalno življenje? Kakšna sreča! Prav zavidam ti!

Ne vem.

Ne morem zbrati misli, čeprav se mi močno zdi, da mi ni mnogo do tega, da bi začela z življenjem tam, kjer sem nehala pred zdraviliščem. Mislim, da bi bil čas, da se tudi sama kam zganem. Da bi ne bilo prepozno ...

Za tisto pravijo, da ne bo dolgo, reče Damjana in mi pokaže pacientko, ki je komaj teden dni med nami.

Ah.

Gledam tisto – za katero pravijo, da ne bo več dolgo – ki je negotovo obstala med mizami in išče prostor zase.

Mlada, Vitka. Lepa.

Škoda, kajne?

...teernaaa! Pa kaj ne slišiš, da napovedujem terno – si gluha ali kaj? Ste gluhi? Terno imam, na – pogledjte!

...pa tudi z njiimi niseem šel...

Kakšen nemir tu doli. Kot bi ne bili v zdravilišču, pač pa v javni čakalnici.

Vrata se niti za hip ne umirijo. Kakor požrešno žrelo se odpirajo in zapirajo. Srkajo, in bruhajo ljudi. Pacienti. Stari in novi.

Vmes pa skozi servirno okence klepanje posode in steklenine, ropotanje piskrov in kastrol.

Čas večerje.

Tudi ta, ki zdaj prihaja, je nov, pravi Damjana, popoldne je prispel iz Beograda. Ni bil še na pregledu. Dovoliš? K njemu stopim, nemara pa le kaj ve.

Pojdi, pojdi, ji rečem. Damjana sprašuje po Mitji vsakogar, ki prihaja iz Beograda. Že teden dni nima nobenega sporočila. Skrbi jo. Vztrajno upa. Nemara danes ali jutri – kdo ve...

Živčni nemir se v meni stopnjuje. Ves ta direndaj mi ne da misliti. Kakšen peklenski hrup! Cvrčanje, sikanje, ropotanje, glasba, butanje s steklenimi vrati, gong, poročila...

Bom začela novo življenje ali ga ne bom? Bom našla potreben pogum? Bom zmogla pomesti z vso preteklostjo in začeti znova? Bom ali ne bom?

Žvenket krožnikov, kozarcev, vilic in nožev. Vmes smeh in pokašljevanje in kašljanje. Radio in vzkliki in...

In nemir v meni, ki se kljub vsemu veselim odhoda in povratka domov.

Domov?

Nedoločeno upanje – kaj pa če bo zdaj vendarle šlo...?

V sobi je mirno in tiho. Nič več ne dežuje. Jasni se. Jutri bo zagotovo lepo.

Ležem in sanjam z odprtimi očmi.

Torej domov.

Saša je prav gotovo pozabil na najin zadnji razgovor. Pred štirinajstimi dnevi sem začela govoriti o svojih načrtih, namig-

nila se mu, da ne bo šlo več po starem. Kdo ve, ali mi je sploh verjel?

V duhu ga vidim, kako je popoldne odložil slušalko in spet sedel k stalnemu omizju...

Še malo, fantje, in bo moje brezskrbne prostosti konec!

Daj, da ti natočim, Saša, dokler je še čas! Daj sem kozarec!

In proti večeru bo stalno omizje oživelo sredi običajnih debat, ki jih že vsi poznajo, katerih so vajeni in katerim se radi prepuščajo...

Da prehrana ne vpliva na vojno? se bo spomnil Saša ob pogledu na fižolovo solato, pa še kako! Že Napoleon je priznal, da je tako!

Lahko. Res pa je tudi, da vpliva vojna na prehrano. Treba je le pomisliti na blagopokojno svetovno vojno! Kakšne spremembe, kakšne revolucije je izzvala v prehrani!

V prehrani, dragi moji, so nastala prava odkritja. Odkritja, kakršnih bi v mirni dobi ne izumil niti najgenialnejši francoski kuhar, verjamete?

Vsi pokimajo.

Posebno centralne sile so ustvarjale prave čudeže. Povsem nova odkritja! Neznana hranila in nešteti nadomestki!

Saša in Sabi govorita navadno izmenoma, kakor da bi bila že prej vadila vlogi. Kadar se zaženeta, ju malokdo ustavi.

Na primer študentje. Študentje, vidite, so tako rekoč po namolu oblasti smukali robidno listje.

Listje, posušeno in prekuhano, so potem uživali hrabri branilci domovine. Radi. Pa še kako radi!

Radi ali neradi – to pravzaprav ni znano. Tudi ni znano, ali je to novo hranivo kaj vplivalo na konec vojne...

...oblasti so med vojno pojasnjevale v poljudnih spisih, kako sta kava in čaj strupeni mamili, peklensko orožje perfidnih Albioncev...

...in so priporočale, pa znanstveno dokazovale vse večjo vrednost želoda in patriotske mešanice hindenburškega čaja. Tudi škodljivost sladkorja je bila dokazana glede na zobe in ga je izpodrinil saharin. Iz shramb so izginile limone in nadome-

stili so jih neki kamenčki, ki pa sem jim pozabil ime. Le okusa se še spominjam, tfej!

A oblasti so dokazale...

Ššš! Počasi je v tej čistki prišla na vrsto svinjska mast. Ta manjvredni produkt manjvrednih prasat.

Izpodrinil jo je loj, produkt večvrednega goveda.

Pa riž.

Riž, katerega sta uničila ješprenj, kaša in angleška blokada.

Ha, ha! Pa danes? Je mar kaj drugače? Ob zarji novega spopada doživljamo pravi triumf prerokov novih hranil! Talenti bruhajo na dan kakor ščurki iz špranj. Izum za izumom. Nadomestek za nadomestkom.

Zadnjič so po radiu sporočili, da ni dostojno, če se človek vdaja uživanju izdatne hrane, posebno mastne ne, zakaj trebuh ni in ne more biti kras moža.

Si slišal, Sabi? Dol z debelimi trebuh!

Ha, ha – ho, ho!

Čisto natanko sem si izsanjala vse. V duhu sem videla, da teče vse po starem tiru.

Nemara res ni razloga misliti, da bi kdajkoli bilo kako drugače.

In potem?

Potem bo odšel Saša domov. Pozno. V predsobi bo postal, prižgal luč za lučjo, dvignil 'rolo', se spomnil, da me še vedno ni nazaj – a iz navade, kot vedno, oddrsal skozi mojo sobo, kjer bo spet prižgal luč.

Postal bo sredi sobe in ponovno ugotovil, da me še ni, in se nemara tudi spomnil, da bom jutri spet doma.

Dobro je to, bo rekel.

Ne, protestiram v sebi. Po tej poti ne bo šlo več naprej.

A to je, seveda, samo ena stran medalje.

Skoz odprto okno veje svež zrak in na nebu žarijo zvezde. Od tu jih vidim in prijetno mi je ob misli, da bo jutri lepo vreme. Prijetno, da grem domov.

Zakaj še ena plat medalje je, ki je prav tako živa in resnična v meni.

Končno se s Sašo izvrstno razumeva. Pameten je in prepoln zanimivosti. Pa še kako rada ga poslušam! Nemara on to komaj sluti. Nemara se premalo trudim, da bi bila prijetna ali pa sploh ne znam biti prijetna. V strahu, da bi bila smešna.

Seveda je to napak. Razume se, da ne bi nikomur nič škodilo, če bi znala biti malo bolj nežna. Čeprav sama ne vem zakaj in odkod, sem prepričana, da moški nimajo radi nežnosti ob vsakem času.

Mislím vsaj.

Še prav posebno mi je Saša pri srcu, kadar dela doma. Takrat iščem tudi vsako pretvezo, da pokukam v njegovo sobo.

Tiho, se razume. Da bi ga ne motila. Pri delu ima Saša rad mir in tišino.

Vanjo torej vselej pravi čas odstranim – otroci so vselej hrupni in živahni.

Anici posebej naročam, naj ne ropota s piskri – saj vem, da se ves božji dan muči v kuhinji, a danes naj se muči malo tiše, prosim, saj vidiš, da gospod dela.

Na vse načine skušam in se trudim poglobiti tisto tišino okrog njega, ki jo potrebuje. Da bi mi bilo potem lepše, ko me bo klical, naj pridem pogledat.

Brž ko je gotov, me Saša vselej pokliče. Potrebuje me, da nekako ulovi odjek lastne zamisli.

Prideš pogledat? reče, in že mi skoči srce do grla. Nemir zadovoljstva. Nemir, ki predvideva konec lepih delovnih dni in nov začetek snovanja, zbiranja inspiracij ali kaj.

Pa smo tam.

Spet tičim v prividih lokalov in ponočevanj.

Oh, ne! Še ne! Dajmo še malo postati pri prejšnjih ljubeznivih slikah...

Takrat, ko me je poklical in mi je srce udarilo hitreje, sem globoko vzdihnila, da se umirim, in stopila k njemu v sobo.

Saša se je bil že zasukal s stolom vred proti vratom in me gledal. Prideš? je rekel in z eno roko urejal risbe po veliki pisalni mizi. Sem poglej! No, kako se ti zdi?

Previdno sem stopila k pisalni mizi. Previdno, zakaj na tleh je največkrat vse poslano s porisanim papirjem.

Saša nikdar ne popravlja svojih risb. Še prečrtava jih ne. Potegne črto – in če ni takšna, kakršna bi morala biti – reski pa zleti papir po tleh in vzame drugega.

Včasih letijo papirji sila naglo naokrog, drugič spet pa se kmalu ustavi.

Nekoč, – некоč pa sem videla, kako je Saša že na prvi list papirja prenesel vso podobo, ki jo je nosil v sebi, ne da bi potegnil eno samo napačno črto,

Moj Saša.

Prišel je pome s starinskim avtomobilom, ki se je škripaje z zavorami ustavil pred glavnim vhodom in okrog katerega so se pacienti zgrnili kakor muhe okrog medu.

Kakšna stara krača! Model Marije Terezije...?

Šofer je spretno odbijal neslanosti z grobstjo.

Da le dobro služi! Kaj pa tebi koristi lepota, ko ti motor ne dela!

Hm.

Saša je pobral prtljago, z naglim pogledom zajel sobo, ki je bila tako dolgo moj dom, in me rahlo potisnil skozi vrata. Gremo.

S svojo roko v Saševi močni šapi in s srcem v grlu srepo opazujem skozi zadnjo šipo voza, kako se gruča šaljivih pacientov naglo oddaljuje, kako se divje mahanje rok polagoma umirja in kako izginjajo za prvim ovinkom težka, železna vhodna vrata.

Tu imaš robček, pravi Saša resno, usekni se!

po zdravilišču

Ne.

Bohemskega življenja preprosto ne prenesem več. Že pred zdraviliščem mi je presedalo, zdaj pa še vse bolj.

Dve leti zdravilišča se človeku pozna. Brez skrbi, da se!

Premišljevanja. Premišljevanja v začaranem krogu. Okrog svoje lastne osi. Kakor cirkuški konj. Dosti bo vsega!

Brž ko se vrnem domov, sem si rekla neštetokrat, bom začela zares novo življenje.

Kako novo, sem se spraševala, se bom ločila ali kaj?

Ločila se bom, Zaposlila se bom.

Kje? sem se spet spraševala.

Kjerkoli. In seveda vzamem Vanjo s seboj, se razume,

Pa tudi Anico, kakopak.

In Saša?

Samo ne začni mi spet z ločitvijo, prosim te! – pravi. Sama veš, da nisi še zdrava! Imej še malo potrpljenja, saj se bo še vse lepo uredilo. Razen tega pa... misliš, da se službe dobijo kar tako? na cesti?

Ne. Tega si res ne mislim. Kamorkoli sem doslej pogledala, je bil uspeh povsod isti.

Izobrazba?

Velika matura. Obvladam italijanščino, nemščino...

Strojepisje? Obvladate strojepisje?

Ne, pa se lahko kmalu...

Stenografija? Obvladate stenografijo?

Ne, pa...

Pa smo opravili.

In domala vsepovsod tako.

Z inštrukcijami, seveda, ne bi mogla živeti. Z inštrukcijami ne bi mogla speti koncev v mesecu.

Torej?

Moram se lotiti stenografije in strojepisja. Si-ste-ma-ti-čno.

Delam torej. Ob zori pešočim daleč ven k Muhci – k tisti, ki je morala pustiti študije zaradi tega, ker... zaradi tega, ker doma... – ki je skratka pustila jus in šla v banko. K tisti. Honorarno prepisuje igre za gledališki arhiv. Da nekaj malega postrani zasluži.

Menjaje si narekujeva. Zdaj ona meni, zdaj jaz njej.

Gre.

Vse bolje in bolje. Za zdaj res da samo z dvema prstoma, a kasneje bom pač dodajala. Saj imam še vse v rezervi!

In čisto veselje s stenografijo! Zanimiva tajna pisava, ki me močno spominja na tajno pisavo iz otroških let.

Z brati in bratovimi prijatelji smo svoje dni imeli lastno tajno društvo s skrivnostnimi kraticami LA X, C. A. R.

Zakaj, kako, odkod – vse je izpuhtelo kot luža na soncu. Samo kratice tajnega društva so mi nepozabne ostale v spominu. Društva s tajno pisavo. Črte. Krivulje.

Kakor tale stenografija. Sigle. Črte. Krivulje. Čudovito!

Rekonvalescenca po zdravilišču? Poležavanje bolehnih gospe po zofah z romanom v rokah? Polaganje pasjanse? Kratki sprehodi v naravo?

Se malo ne! Noro, trdo delo, ki spravlja Sašo domala v bes.

Po-pol-no-ma be-da-sto! Be-da-sto!

Prideš domov in povsod sami papirji. Služkinja hodi s knjigo v roki, pometa s knjigo po mizi, briše prah s knjigo – narekuje... ti pa kot obsedena laziš za njo in loviš njene besede!

Kakor bi bili obe slaboumni! Mislim, da bi si morala že najti način zabave, ki bi bil za preostali del družine manj naporen!

Res? In tvoje nočne zabave? Tvoje zabave, ko prižigaš sredi noči vse luči drugo za drugo – takole, takole, takole? Se ti ne zdi, da so tvoje zabave še vse bolj naporne za nas, preostali del družine, kot sam praviš?

Moje prižiganje, draga moja, je potreba. Predvsem potreba in ne zabava. Prideš domov in imaš potrebo po svetlem in toplem domu. To je normalno, bi rekel. Tole tvoje igračkanje pa...

Ki sploh ni igračkanje, pač pa resna priprava...

Priprava za ločitev! Lepa priprava, res lepa! Če bi se toliko in s tolikim trudom pripravljala na najino skupno življenje, na razumevanje mojih potreb, na...

Ne bom mu več odgovarjala, si rečem. Vse svoje sile potrebujem za delo. Naj godrnja, kolikor ga je volja. Nobene več ne bom rekla. Tako.

Počasi se razpravljam in zanalašč ne poslušam. Nogavice si slačim posebno previdno, da jih ne natrgam, in skušam misliti na

delo. Ne poslušam in slišim. Slišim vsako besedo, čeprav Saša v svoji sobi bolj godrnja kakor govori.

Da bo odšel pač sam s Sabijem na večerjo, če nočem z njim. Kar, izvoli!

Da bi marsikatera druga žena...

...pač nisem druga žena – sem pač ta. Pika.

...bila resnično vesela in zadovoljna, če bi imela tak prijeten domek, dobrega moža, lepega otročička in to.

Saj. Posebno ,in to' – ha, ha! Ti kar godrnjaj, jaz moram spati. Mene čaka zjutraj delo. Še pred peto uro moram vstati, tako je. Mene delo priganja, dragi moj. Resnično delo! Priprava na samostojno življenje. Nočem več, da bi mi kdo porival cunje v roke in v imenu edine svete dolžnosti... Dovolj mi je vsega.

Greš z nama na večerjo?

S kom? zanalašč vprašam, čeprav vem, da naju Sabi že pri Kolovratu čaka.

Se razume, da ne grem. Zjutraj moram na delo in ne utegnem tavati po lokalih. Kam pa bi tudi prišla, če bi ne imela dovolj spanja, kajne?

Ko Saša zaloputne vrata in odide, me vseeno stisne v grlu. Bedasto.

Moški.

Dovolj jim je, da so poročeni: prosim, moja soproga! mati mojega sina! Človeka v ženi jim je malo mar – čeprav prav za to gre. Človeka bi bilo treba podpreti in razvijati in uresničiti.

Moški tega nočejo razumeti. Tudi Saša ne. Ne uvidi, da tako priskledniško življenje ženi nujno slabi lastne sile. Moral bi razumeti, da je življenje dragoceno le takrat, ko moč daje, ko človeka dviga – ah!

Bedasto.

Kar gresta naj, kamor ju je volja, še mar mi ni zanju! Razen tega je dovolj, da takole zamežim – pa sem že v duhu spet z njima. Tako dobro poznam vse njune pogovore in duhovičenja, tako lahko si živo predstavljam vsako podobo...

Zakajen, temačen prostor z bledo, preutrujeno Micko, ki ne nosi naročenega nikdar dovolj urno na mizo in ki je zaboga ne priklieš!

Mici! Kje vendar tičite! Sem pojdite, no!

Saj nimam perutnic, da bi zletela na prvi namig!

Ne utegne.

Pri takem tempu življenja, moj dragi, vsakomur primanjkuje časa.

Saj nas res vse preganja. Tehnika, progres – ta reč se, bratci, ne bo dobro končala!

Tehnika bo človeka preprosto požrla. Človek postaja počasi civiliziran suženj!

Suženj civilizacije, ki možganov sploh več ne potrebuje! Vse je že vnaprej pripravljeno, razbobnano z reklamo in propagando. Vsako reč uporabljaš samogibno, vsaka reč ti postane potreba, ne da bi kaj več razmišljal – za razmišljanje je premalo časa. Razmišljanje terja svoj čas. Možgani so torej danes čisto odveč!

Bravo, Saša! ga pohvalim pri sebi. Dobro si povedal! Prav posebno pa so možgani odveč ob pozni uri pri stalnem omizju. Sam tega ne bi nikoli priznal!

Zdaj bo nemara gazda pesimistično zatarnal...

Človeštvo je zašlo v slepo ulico. Tako ne bo šlo več naprej. Treba bo začeti vse znova. Nazaj k naravi, torej!

Figó. Živimo naprej in ne nazaj. Naprej je treba, če mene vprašate. Le da pametno in po pravi poti.

Po kakšni neki?

Po začrtani, pravilno usmerjeni, edino pravi. Tako bo mogoče obvladati tudi tehniko in jo prisiliti, to prasico, da bo služila ljudem kakor se spodobi. To je tisto.

Pravljice za otroke!

Tako? Pa ni morda tudi oktobrska revolucija nekaj povedala? Ni mar že jasno, kje vzhaja sonce? Kje nastaja nov svet?

Oh, ti pa tvoja rdeča propaganda! Saj tam komajda sami vlačijo svojo vprego! Misliš, da se tam cedita med in mleko ali kaj? Bedarija! Pasove so si tam, pa še kako krepko, zategnili, in sam bog ve, kako je ljudem taka tlaka všeč!

Za nedoraslo pamet so vzgojne metode n u j n e.

Vzgojne metode? Nasilje, če jaz kaj vem!

Ko bodo ljudje enkrat kot celota dorasli svojim nalogam, se bodo pač posluževali milejših metod.

Le kakšnih neki!

Razumnih! Z razumom človek lahko prebrodi marsikatero težavo. In kaj naj bi svoboda sploh bila kaj drugega kakor spoznava nujnosti!

Nasilja se vsakdo brani. Tvoji Rusjaki pa... Kdo sme sploh trditi, da imajo prav? Kaj so bog oče ali kaj, da si jemljejo pravico omejevanja osebnih svobod – bog oče, vprašam?

Nasprotuješ kot navaden cepec. Cepec vulgaris. Le zakaj ne bi mogel pameten človek pritrditi razsodni metodi? Zakaj ne?

Saša ima v družbi vedno bolj prav kot vsi drugi skupaj. Le da doma ravna drugače.

Doma noče sprejeti razsodnih metod.

Rdečim nasedaš, prijatelj!

Njihova metoda je znanstvena in progresivna, to bi lahko vedel! Dandanes bi bila celo dolžnost vsakogar, da se malo bolj zanima, kaj se po svetu dogaja. Zakaj kapitalizem, dragi moji, je na tleh! Kapitalizmu je odklenkalo. Bim-bom! In to, kar nanovo nastaja, bi morali podpreti vsi. Predvsem intelektualci, ki naj bi svojo pamet tudi kdaj uporabljali in ne le prodajali.

Živimo pa le tukaj, prijateljček. In tukaj, pri nas, kapitalizmu še zdaleč ni odklenkalo bim-bom, kakor praviš! In če se nočeš potikati po ječah kot podgana in odgovarjati za rdečo propagando, eh, je že tako! Poznaš Šimna? No, torej! Tako je s to rečjo! S tako rdečo filozofijo ne prideš daleč! Eh, življenje je vse drugače zamotano in prav nič črno-belo. Še malo ne!

Šolski primer meščanskega oportunistizma.

Torej trdiš, da sem oportunist? Jaaaz?

Samo po sebi se razume, da bo Sabi s svojo priznano diplomatsko spretnostjo pomiril duhove.

Še malo ne, bo rekel, življenje pa res ni samo črno-belo, to pa ne! Komplicirano, tisto pa! Pa še kako, aa-ha!

In bo razlagal o neki svoji zadevi, ki jo je bil že uredil pri višjih, pa ki je odjadrala po uradni poti spet do nižjih, prebredla šest inštanc, se spet dvignila do višjih, obtičala tam kakih šestdeset uradnih ur, prejela končno svečan krst, podpis in tako dalje, dalje...

No, čakaj! Recimo, da se rodi nekje zamorček... Ne. Drugače. Recimo, da se rodi v civilizirani deželi človeček...

S komplikacijami?

Dva zdravnika, babica, krst. Zapišejo ga v matrice, oskrbijo ga z imenom in priimkom...

In če se oče ni sam razkrinkal, ga določijo po uradni poti. Dopisi, zapiski, kolki, tožba, takse, denar. Usodne komplikacije že ob golem rojstvu. Pa kaj šele pride! Tisoč praznih rubrik zija z belimi očmi na novo žrtev.

Kakšne bedarije!

Bedarije? pravi Saša. Prosim, imam konkreten primer. Predložim na primer račun za svoje delo. Račun, ki znaša tisoč dinarjev. Uradnik – plačan – ga prinese predstojniku – plačan. Ta ga vzame na znanje, podpiše in odda po slugi – plačan – v nadaljnjo obdelavo. Nadaljnje poslovanje – pet do šest plačanih uradnikov – in tako dalje.

Seštejemo: papir, črnilo, kolek, ustrezni promile uradnikove plače, promile slugove plače in plač za vse nadaljnje poslovanje. Črnilo, papir, črnilo, promile šefove plače... izgubljen čas, obraba podplatov, odvečne cigarete, ki sem jih pokadil zaradi upravičene nervoze in dolgega čakanja, četrtinke, ki sem jih popil iz upravičene jeze zaradi neupravičenega odbitka pri blagajni – no?

Katastrofa zaradi komplikacij.

Zatem se bo Saša spomnil domačih komplikacij in bo prišel domov.

In še preden bo vtaknil ključ v ključavnico, se bom zagotovo zbudila in vnaprej vedela, da bo prižgal vse luči in...

Ne. Nočem. Ura je tri in zdaj me ne boš začel moriti.

Vem. Razumem. Gospa imajo jutri delo. Teško, odgovorno delo. Učenje. Vaje za bodoče samostojno življenje. Tako. Tako gospa. Gospod pa bodo poležavali do enajstih. Tako pa gospod.

Uboga, bolna gospa bodo vstali ob zori in pohiteli na delo, medtem ko bodo zdravi, zavaljeni gospod poležavali – ho, ho! – se tako rekoč valjali v brezdelju! Tako je ta reč. Vem. Razumem.

Buljim v temo in se silim misliti na tisoč drobnih reči, da bi se sama sebi ne smilila in me solze ne bi premagale.

Še tega se mi manjka.

Naslednjega dne pri kosilu. Tišina.

Vanja naju opazuje izpod čela. Ko nese kroznike v kuhinjo, reče Anici: Hitro, Anica, obrni se, da ne bo kaj narobe! Tihi teden!

S Sašo se nehote spogledava. Obema gre na smeh.

Prebedasto!

Potem zazvoni pri vratih.

Saj res, pravi Saša kar se da ljubeznivo in me nedolžno pogleda, Sabija sem sinoči povabil na kavo. Imaš kaj proti?

Sabi je redek gost v naši hiši. Navadno se srečujemo zunaj kje v lokalih. Sicer naju vselej poišče, kadarkoli se mudi v mestu.

Da je danes sprejel povabilo, prav gotovo nekaj pomeni. Da ni že kaj slišal o moji odločitvi? In je zdaj prišel, da si ogleda položaj od blizu?

Tako bo.

In zdaj se mi za debelimi stekli posmehuje. Čeprav ne reče nič takega.

Govorimo.

Sem pa tja pa se mi le dozdeva, kot bi se mi hotel ironično nasmehnuti. Nemara si le svoje misli . . . kako pa zdaj? si misli. Smo se naveličali igrati gospo soprogo? Bomo malo delali, kako? No, no, če bi bila takrat, pred leti, moja obveljala . . .

Ne.

S Sašo sem zanalašč posebno ljubezniva. Da bi si Sabi ne drznil misliti . . .

Saša pravilno odbija. Takoj je razumel, za kaj gre.

Samo Vanja se debelo čudi nagli spremembi.

Tja, tja, tja – brunda nekaj časa sam zase, potem pa izgine brez pozdrava.

Saša je srečen. Kakor tiste davne dni, ko sva vselej bila tiha zaveznika proti zunanjemu svetu.

Lep popoldan.

Prijetno mi je, da sem premagala samo sebe in podprla Sašo proti Sabijevim morebitnim namigovanjem.

Sabi je nehal vrtati vame s svojimi debelimi stekli. Zdaj pripoveduje o bitki na Ceru. Kako so se umikali pred premočjo korak za korakom in mendlali koruzo.

Med tisto koruzo da si je neki avstrijski projektil, pravi in si polni kozarec, izvolil poiskati pot skozi njegovo stegno. Tako nekako tudi skozi žilo. To je bilo dokaj neprijetno.

Sem lahko malo tukaj, maca? sprašuje Vanja in zapira tiho vrata za seboj. Sede, ne da bi čakal odgovor, in se že prilepi z očmi na Sabijevo pripoved, da ne bi česa zamudil.

Malo nas je bilo, nadaljuje Sabi. Zadnja straža. Pomagali so mi. Naložili so me na šotorsko krilo in odnesli v dolino. Sprehod v gugalnici – da!

Vanja z vsem obrazom – ha, ha!

Tam so me pustili, da jih ne bi oviral pri kritju umika. In pa na hrib so mi pokazali, češ da so tam naši. Potem so odšli. Nekdo mi je še našel kol, takole drevo, da sem si pomagal naprej.

In potem?

Počasi sva šepala z drevesom v hrib. Včasih sem se plazil naprej po vseh štirih, ker so padale granate s slabimi nameni – vsenaokrog. In vročina. In žeja – ogromna!

Izvoli, stric Sabi, se Vanja hudomušno nasmiha in mu moli poln kozarec.

Sabi v dušku izpije.

Nu, tako sem se priplazil na pobočje. Ob nekem gabru je slonel vojak. Umazan, krvav. Takrat sem zagledal ob njem čutaro. Bila je mokra. Takoj sem sklenil, da bom pil. Namreč, takisto, odločil sem se, da bom pil za vsako ceno. Še tisti trenutek, vse, celo čutaro, in naj bo, kar hoče, da!

Priplazil sem se do njega. Daj mi vode!

Takrat se je vojak obrnil z obrazom proti meni. Z obrazom, namreč, tisto ne! Ker obraza ni imel, da – to je – takisto – kepa rdečega mesa. Ta kepa ni imela ne oči ne nosa – in ni imela luknje. Iz kepe je nekaj grgralo, da, in roka je kazala na čutaro, češ – pij!

In potem je iz kepe spet nekaj zagrgalo, roka je nekaj kazala, tako da sem razbral – tudi sam bi pil, pa ne morem, ker nimam luknje! – torej pij!

Kepa ni imela ust!

Zgrabil sem čutaro in pil, pil, pil. Do dna.

Potem sem se obrnil h kepi. Hvala ti! Jaz bom zdaj plezal z drevesom do naših, ki so na hribu, če prej ne izkrvavim. Povem jim, kje si, da pridejo pote! Iz kepe je grgralo, grgralo... Roke so se sklenile, prosim!

Plazil sem se dalje v hrib in posrečilo se mi je. No, potem sem našim povedal o možu ob gabru. Povedal sem jim. Takisto.

Pa so ga rešili? Vanja ne more strpeti srečnega konca.

Počasi. Počasi.

Sabi se ozira naokrog po vžigalicah.

Pojdi v kuhinjo po vžigalice, pravim Vanji.

Vanja je v hipu nazaj. Že grede prižiga in spet sede. In potem? vpraša.

Šest mesecev kasneje sem ti že šepal ob berglji po Čelekuli v Nišu. Si mislite? In nasproti mi je prišel vojak, ranjenec. Ves obraz je imel pošit. Kar dobro zakrpan.

Dolgo me je gledal, nato pa skočil proti meni in me krepko objel. Ti si, brate, moj rešitelj! Še veš? Jaz sem tisti tam ob gabru. Prišli so pome...

Sabi strastno potegne in spusti dim glasno skozi nos.

Takisto, da. Kepa je torej videla. Skozi kri, bi dejal, skozi krvave naočnike. Takisto.

Dolgo govorimo in modrujemo.

Vanja – spat!

Tja, tja – me Vanja spet svetlo pogleda, ko prečka zaka-jeno sobo.

Lahko noč vsem skupaj! vrže čez rame in me ošine s pogledom, kot bi hotel reči – pa tvoji načrti? eh?

Seveda smo bili prepozni. In ni bilo vredno, se razume, da ne.

Čeprav se danes tehtnica že močno nagiba na Saševo stran. Delo mi kar ne gre od rok.

Sama grem na trg, se odločim, čeprav me Anica nezaupljivo ogleduje skozi naočnike. Po cvetlice moram.

Ne bova delali? me strogo vpraša.

Delam se, kot da ni nič, čeprav vem, da sem drugačna od včeraj. Manj odločna. Nekaj točk v korist Saši in življenju po starem...

Taka puščoba! Moram prinesti nekaj cvetic za stanovanje, rečem Anici kakor v opravičilo. Pri tem se zavedam, da Anica tega nikakor ne odobrava. Anica srčno podpira moje želje po osamosvojitvi. Ona je že večkrat dejala, da me bo podpirala in mi bo stala ob strani. To pa.

Anica ne mara moških. Tudi Saši postori samo tisto malo, kar pač mora. Čeprav se mu ne upira očito in je z njim še kar vljudna – vselej pozablja na njegove stvari.

Anica, kje so čevlji?

Tam, kjer ste jih sinoči pustili, gospod!

Potrebujete pismeno dovoljenje, da se jih lotite, ali kako?

Anica, rečem, očisti gospodu čevlje! Čaka!

Nalije še vročega mleka v Vanjevo skodelico, postavi skodelico na mizo in gre klicat fanta, ki je obtičal v kopalnici,

Anica, rečem, očistu gospodu čevlje! Čaka!

Otrok mora v šolo. Brez zajtrka ne bo!

Naj se obračam kakorkoli, vselej koga prizadenem, me prešine. Sašo, ki se upira mojim načrtom za samostojno življenje. Anico, ki jih podpira.

Kakor občutljiva tehtnica sem, ki jo vsako zrnce meče zdaj sem, zdaj tja.

Takrat smo odšli vsi trije hkrati. Vanja v šolo. Saša na delo in jaz na trg.

Vse dopoldne sem svoje delo zanemarjala. Prinesla sem si domov cvetlice in zdaj mi povsod sledijo Aničini očitajoči pogledi.

Opoldne se stanovanje bliska in se samo sebi smeje.

Saše pa od nikoder. Kakor po navadi.

V praznično urejenem stanovanju z Vanjo tiho pokosiva in moj osebni barometer naglo pada.

Kakšna lahkoverna trapa! se potihoma jezim nase. Da sem le mogla verjeti, da bo kaj drugače! Vse dopoldne sem zapravila in še zdaj nimam prave volje, čeprav dobro slišim Anico v kuhinji...

Daj mir, Vanja, kaj nagajaš! Ne vidiš, da se mi mudi s posodo? Mama čaka, da bova delali – pusti me zdaj pri miru!

Tudi Vanja se že od sinoči otepa nerazumljivih ugank. Tja, tja, tja – je rekel sinoči, preden je šel spat. Danes, ko je prišel iz šole, se je molče čudil cveticam in pričakoval Sašo.

Nagli padec mojega osebnega barometra ga nehote zajame, da še sam daje duška svoji tesnobi z izbruhom.

Ti sploh kaj hočem? se grdo zadere na Anico. Saj res. Tudi on da je že vsega sit, naj si Anica to dobro zapomni! On da bi sploh najraje videl, da bi bil popolna sirota. Tako. Da ga nihče ne bi podpiral in komandiral. Sam bi se rad spoprijel z življenjem...

Misliš, da bi te čakali levi pred vrtnimi vrati? mu odvrne Anica mirno. Na, tu imaš cunjo, pa pomivaj umazano posodo. Kar precej pokaži, če se znaš boriti z življenjem.

Tišina.

Bržkone ima Vanja usta odprta od presenečenja.

Čas mineva.

Tehtnica se nagiba zdaj levo, zdaj desno. Barometer se dviga in pada.

Odločnost in brezkompromisnost. Ločitev. Samostojno življenje.

In neskončna razmišljanja na samem. In neskončni pogovori z Ulko.

Razumem, pravi in si prižiga cigareto s čikom. In meniš, da je bila moja odločitev kaj lažja?

Ne mislim.

Dosti težja je bila. Tvoj Saša je vsaj zdrav in ti nihče ne bo očital, da ga porivaš v smrt.

Vem.

Poslušam, pogled pa mi božajoče drsa po znanih predmetih. Vem, da jih bom pogrešala, kaj jih ne bi!

Zakon, draga moja, je v dobršni meri tudi koš vsakdanjih navad. Ni lahko rezati meso z lastnega telesa.

Se razume.

Navade skupnega življenja, tesnega sožitja. Misli, skrbi, ki se vrtijo okrog istih ljudi. Mojih. Tvojih. Vsaka stvar ima svoj pomen.

Besede, pogledi, prepiri, užitki, žalosti, veselja.

Kakor bi vse živelo z nami, večno lebdelo v prostoru, se lepilo na predmete, se vrtelo s kolobarji cigaretnega dima – pravim in glasno puham predse.

Seveda.

Hm. Anica, prosim, bi skuhala dve močni kavi?

Ko Ulka končno odide, je pozen večer.

Odpiram okno na stežaj in gledam, kako se topli, gosto zakajeni sobni zrak kosa s hladno, megleno gmoto, ki pritiska od zunaj.

Prav.

Jutri začnem zares. In prav nič več me ne bo premotilo. Četudi vem, da me zmore prav vse premotiti. Zakaj vse je del mene. In vse me vleče nazaj.

Le zakaj smo tako pripravljeni zaupati in verjeti. In pozabiti preteklost. Nemara da zaradi tega, ker bi vsakdo rad bil srečen. Navsezadnje pa vse neprijetnosti le spuhtijo same po sebi v zrak – kar ostane, so navadno le prijetni spomini.

Spet enkrat nedelja dopoldne. Sinoči je bil Saša ves večer doma. Delal je dolgo v noč in luč iz njegove sobe je lezla izpod vrat kakor tanka svetla progga. In skozi slabo zaprta vrata je silil k meni duh po črni kavi in cigaretah.

Sem pa tja sem slišala, kako je Saša vstajal, da se malo pretegne ali da si pristavi novo džezvo na električni kuhalnik.

Tako sem vpletala resničnost v sanje vse do jutra. Sploh ne vem, kdaj in kako sem zaspala. Vse, kar vem, je to, da se zdajle prebujam z živo zavestjo, da je pri meni doma vse v najlepšem redu. Poležavam in uživam. Belim si glavo, ob katerih sanjskih slikah sem zdrknila v trden sen, in vem, da se tega ne bom domislila.

Čutim tudi, da se je Saša že prebudil. Pravzaprav ga že slišim prihajati iz kopalnice.

Vrata v kopalnico še vedno grdo škripljejo. Morala jih bom namazati sama, če bom hotela, da bodo enkrat zares namazana.

Vrata v Saševo sobo so ostala še od sinoči priprta. In skozi tista vrata naenkrat prijetno zadiši po cigaretnem dimu in dobri kavi.

Polglasno govorjenje.

Saša odgovarja Vanji, medtem ko se oblači. Ne razumem besede in v grlu me stiska od ginjenosti. Kdo ve, zakaj. Od sreče, da je spet enkrat vse v redu. Od obupa, da bom vse to zapustila.

V solzavi sentimentalnosti zadremļjem.

Popolna tišina me predrami.

Kaj sta oba že odšla? Ne da bi sploh pogledala k meni? Nisva te hotela motiti, maca, veš, se bosta potem opravičevala.

Ah-ah!

Če se človek naveže na žive ljudi, vedno trpi. Človek naj bi se navezal na delo. Samo tako more ostati docela svoboden.

Vanjaaa! zakličem, brž ko zaslišim, da se vežna vrata odpirajo, Vanjaaa!

Ni me slišal. Ali pa je zanalašč preslišal.

Zdaj sta torej zares odšla. Ne da bi sploh vprašala, ali morda kaj želim.

Saj sva Anici naročila, se bosta pozneje izgovarjala.

V resnici ju je strah. Tudi Vanja se podzavestno boji, da bi se spet ne začelo.

Zakaj začenja se vedno na zelo preprost in nedolžen način. Kam pa greš? Boš kmalu nazaj? Glej, da ne boš spet pozen!

Dobro, dobro. Že prav. V redu – zagodrnja navadno Saša v odgovor. Kako naj ve, ali bo zgoden ali pozen? Človek hodi naokrog in naleti pač na to in ono. Kdo bi vedel, kaj ga za vogalom čaka, ni res?

Zadnjič na primer jo je primahal izza vogala Čuk iz redakcije. Hej, ti, je rekel Saši, imaš kaj časa?

Imam in nimam. Kakor se vzame.

Saši ni nikdar prijetno, če se mora na mah odločiti. Imam in nimam, je torej vztrajal pri svojem odgovoru.

No, je rekel Čuk, pojdi z menoj! V Šiško se peljem. Fotografiral bom našega novega ,tiča'. Daj, k meni sedi na motor! Mi boš vsaj pomagal držati fotografski aparat.

In sta se odpeljala.

Saša si je kasneje ,očeladil' glavo, se privezal na sedež in motor letala je zabrnal.

Ko mi je Saša pripovedoval dogodek, je pripovedoval živo, kakor bi se vse prakvar dogajalo.

Si predstavljaš? je pravil in modre oči so mu gorele čisto po deško, si predstavljaš?

Motor je zabrnal.

Zdrsli smo polagoma po letališču, poiskali smer. Polni plin. ,Lojze' je zdrknil čez polja, in ko sem se prvič ozrl, smo že leteli nad slepo progjo.

Tako, sem si rekel. Zdaj pa se ugodno namestimo in opazujmo.

V elegantnem loku čez šišenske hiše.

Kako lepe so te male škatlice s pisanimi vrtilci, če jih gledaš od zgoraj.

Že obrača proti Ježici. Brzinomer kaže silno hitrost sto štiridesetih kilometrov! In tudi veter levo in desno pripoveduje, kako nagel je naš ,Lojze'.

Spodaj se vrste nove hišice. Čisti obraz našega malega meščana. Lične in čiste, izraz zadovoljstva vseh tistih, ki so jih zgradili in ki srečni govore: to je moje!

Četverkotniki njiv in polj, živo pisani v svoji jesenski barvitosti.

Poet modernega časa, si mislim, bi se moral dvigniti v zrak, da bi mogel najti novih izrazov in novih občutij, če bi hotel opevati naša lepa polja.

Tu gori, dvesto metrov nad zemljo, med šumenjem vetra in silno pesmijo motorja, se nenadoma domislim francoskega slikarja, čudaka Cezanna in njegovih tihožitij. On je prvi zvišal očičke nad objekt, ki ga je slikal. Kaj ni to simbolično?

Le kam sem zašla! No prav.

Začne se torej vselej nedolžno. Kam greš? Kdaj se vrneš? Konča pa se navadno drugače.

Zaradi tega je Vanji že sam nedolžni začetek sumljiv. On se najraje potuhne in izmuzne k Marku.

Še dobro – bo rekel prijatelju – da sem se nekako izmuznil.

Marko ga že nestrpno čaka. Bal sem se že, da te ne bo – mu očitajoče namigne.

Z atkom sva se pogovarjala. Nisem mogel.

No, greva na lipo?

Greva.

Hoo-ruuuk! Roko mi daj, da te potegnem na vejo!

Pusti no, saj ni treba! Bom že sam!

Potem čepita v vejah svojega kraljestva.

Ogromna, dišeča, vegasta lipa ju sprejema vase že vsa leta sem. Še ko sta bila oba prav majčkena, jima je ponujala spodnje veje, da sta se vadila v plezanju po drevesih.

Priroda je drzna.

Medve z Markovo mamico pa sva ju gledali. Ona s strahom v srcu, jaz ponosna, da si naša dva toliko upata!

Kaj ni čudno, da sta oba tako samostojna in pogumna, čeprav sta edinca?

Čudno, odgovarjam Markovi mami, da bi le taka ostala vkljub nam, mamicam.

Skozi vejevje se vse tako čudno vidi, ni res? razmišlja Vanja glasno. Vse lepše, po mojem. Meni se zdi še naše dvorišče dosti lepše, če ga takole gledam od zgoraj navzdol, pa tebi?

Marko je manj umetniško zasanjan, a rad pristane. Seveda je lepše, pravi, jasno! Pa imava tudi s te višine pregled čez vse. Daleč naokrog!

Pregled čez bojišče, kajne? Skozi vrtna vrata na primer ne bi nihče mogel neopazno. Vidiš tudi čez zid? V sosedov vrt?

To pa ne. Moral bi zlesti za nekaj vej višje, pa se mi ne zdijo dovolj močne. Naj vseeno?

Ne, ni treba! Poglej, tvoj oče prihaja, ga vidiš?

Vidim.

Pri tem se Markov obraz zmrači. Vse od malega sem je že sit domačih komedij. Mamine solzave nepopustljivosti, dokler je bil še čas in bi mogla pristati na ločitev. Bi vsaj imeli mir, si je mislil tiste čase.

In po Tončkini smrti očetovega obupa, ki ga je utapljal v alkoholu.

Zdaj prihaja bolj poredkoma, razlaga Vanji. Zaradi mene pride, ker me mama ne pusti tja.

Marko še Vanji ne zaupa, da skrivoma le hodi k očetu in k malemu polbratu. Vanja je vendarle nekaj let mlajši in – taka furija! Lahko bi kje kaj izklepetal. Potem bi bil pa spet z mamo križ!

Tak cirkus imamo včasih doma, je tudi pri tebi tako?

Vanji je nerodno. Rad bi pritrdil prijatelju, a ve, da ni čisto tako. Skuša tudi razložiti, da njegov atek sicer pripelje svojo družbo domov, in da je takrat ponavadi cirkus, če že govorita o cirkusu. Sami umetniki in to. Ponavadi dolgo sedijo in se pogovarjajo. On da zmeraj prej zaspi, preden odidejo. Drug dan pa doma mačka pestujemo, reče in se namuzne.

Nemalokrat mi je nerodno zavoljo Vanje. Saša je zjutraj že tako in tako bolj pust, če pa je neprespan, je docela neznosen.

Tudi z menoj ni dosti bolje, seveda.

Taka jutra frčijo očitki sem in tja kar sami od sebe.

Vanji je vse skupaj od sile mučno. Če potegne z menoj, se Saši zameri, če potegne z njim...

Pri tem se obadva dobro zavedava, da delava narobe. Sam egoizem naju je tisti hip. Brezrazsodni egoizem.

In napake ponavlja. Iz leta v leto. Že vse odkar je bil Vanja še čisto majhen in ga je Saša zanalašč dajal na kahlico. Zanalašč, da si uteši potrebo po pogovoru, ki sem mu ga odtegovala.

Narobe. Popolnoma napačno!

In čeprav že od nekdaj vem, da ni otrok privatna igračka staršev, ki bi z njim smeli počenjati, kar se jim zljubi, čeprav mi je vse to jasno – tudi sama počenjam isto. Tudi jaz – ne-

verjetno kam človek zaide! – že od nekdaj, že takrat, ko je bil Vanja majčken in sem se dolgočasila ob praznem čakanju na Sašo... Vidiš, sem mu pravila in ga milo božala po laseh, pritiskala nase in milovala, vidiš, sinko, tvoj očka naju ne mara. Rekel je, da pride zagotovo, pa ga še vedno ni.

In še pozneje, ko je otrok doraščal in razvijal svojo osebnost na svojstven način – Vanja! Prosim te, Vanja, takoj ubogaj! Saj si popolnoma nemogoč! Le pojdi po očetovih stopinjah, le! Daleč boš prišel!

Saša pa nič manj strastno – Da mi takoj nehaš trmoglaviti! Trma ti, trmasta! Misliš, da boš daleč prišel s tako trmo? Cela mati, saj res!

Seveda je pri Marku dosti huje. Zakaj Dore je živel s Tončko dolgo preden je Markova mama sploh zvedela za vso reč. Nemara je kaj slutila, ni pa tudi verjela, da je stvar tako zapletena.

Potem je sledila njena dolgotrajna poza mater dolorosae. Bila je prepričana, da ima vse pravice zavoljo otroka.

Kakšna beda! Kaj vse ne tlačimo v pravice in dolžnosti do družine, kadar gre v resnici za nas same.

Markova mama se je prav z užitkom znašala nad otrokom. Na lep, mil, materinski način, se razume. Prikrito in zvito.

Zapustil naju je najin očka, veš? Tista kača, tista zlobna kača ga je speljala in uničila. Ah, ah.

Mamice in vzgoja.

Brž ko jo v življenju malo spodnese – brumf! – se ti zvali z vso težo ljubezni na ljube otroke.

Saj. Mamice in vzgoja!

Vse življenje prečepimo na tej edini nalogi, ne da bi jo zares zadovoljivo rešile.

Misliš, da bova prečepela vse dopoldne tu gori? Fant, mene že vse boli. Greva dol?

Še malo počakaj! Zdaj gre Čriča k nam, jo vidiš? Naj jo pokličem?

Ne, pusti jo! Rajše po ptičje zazvižgaj, saj znaš!

Fiiijjuuu...

Sijajno! Glej jo, glej, kako se obrača na vse strani – ha, ha!
Tiho bodi. Nikar se ne izdajaj. No, saj je že šla v hišo. Kar
pusti jo!

Potem se še pogovarjata o znamkah, starih in novih. In o al-
bumih, mojih in tvojih. In končno še o zadnjem filmu o divjem
zapadu, ki ga je Marko gledal v Matici.

In ko takole čepita v vejah košate lipe – najino kraljestvo,
najin brlog rokovnjačev, prima prima skrivališče! – in možujeta,
kakor tvoj ata in moj atek – jima čas mineva polno in po-
membno.

Potem je tudi sestop normalen zaradi tega, ker ni nikjer
nikogar, ki bi v ubranost opoldanskega početja lučal nepotrebne
opazke... Pazita, fanta, si bosta hlače natrgala! Marko, pazi,
da ne padeš! Vanja, pazi...

Kakšna sreča, da sta sama! Da vsi kuhajo in so zaposleni
z nedeljskim obedom. Kakšna sreča, da ni nikjer nikogar, ki bi
sitnaril.

Brez kakršnekoli hvaležnosti torej za materino skrb?

Brez.

In koliko žrtvujemo starši za otroke – posebno me, matere!
In si v imenu žrtvovanja jemljemo pravico, da jim priskutimo
veselje do življenja. Omejujemo jim pot k samostojnosti.

Ulka je ogorčena. Ne prenese nobene hinavščine in Markovo
mamo napada naravnost.

Kakšne žrtve neki, še nadaljuje, otroci ne terjajo od nas no-
benih žrtev!

Markova mama me samo pomembno pogleda, češ kaj bo
ona govorila, ko pa ni mati, kajne? Samo strokovnjak za vzgojo
je... to pa je vse kaj drugega kot mati. Kar na smeh ji gre...

Ulka ne odneha.

Največkrat sploh ne gre za žrtve, pač pa za samovoljne od-
povedi – v pomanjkanju poguma ali kaj, še doda nedvoumno
za vse.

Oprostita, na večerjo moram popaziti, Marko bo vsak čas
doma, oprostita...

Ulka se za njen odhod sploh ne meni... in vsaka odpoved gre z roko v roki s tiransko voljo po gospodovanju...

...in vsaka taka mater dolorosa napravi iz svojega trpljenja orožje. Nekak bridki meč,

ki ga z užitkom uporablja.

Materinstvo.

Vzvišena naloga.

Saj imaš prav.

Starši nemalokrat ljubimo v otroku le svoje poglede in svoja pričakovanja.

Otrokova hotenja pa nemalokrat podrejamo svojim ustaljenim navadam, utrjenim običajem in komodnosti...

Kaj, če bi kar tukajle v kuhinji, kaj Anica? Bi šlo?

Vanji se takrat še sanjalo ni, da bo naletel že pri Anici na prvo resno oviro za njegovo ustvarjalno kiparsko delo.

Tukaj že ne boš pacal. Anica ni videti huda, a odločna je. In po sobah tudi ne, še pristavi. Le kdo bo večno čistil za teboj?

Kam pa naj grem delat po tvoje, kam? Na lipo?

Kamor te je volja. Tukaj ne boš.

Kaj pa vsestranski razvoj otroka v družini? Nel seno della famiglia?

Ne, ne! Pustimo te reči!

Ni prostora.

Škoda bi bilo, če bi fant ponesnažil lepo, privatno stanovanje – zaradi tega, ker pride popoldne teta Minca na obisk.

Nikjer torej kotička za kiparjenje?

Je že tako.

Nikjer najmanjšega kotička, kjer bi lahko...

Maaarkooo!!! Dool priiidiii! Nekaj ti moram povedati!

No?

No? Ti nisem rekel, da mi ne bodo dovolili?

Kaj ti oče ne dovoli?

Kaj oče! Do njega še prišel nisem! Že pri Anici se je ustavilo!

Kaj pa pri teti Minci?

Pri teti Minci na podstrešju...? Faaant!

Prostorno.

Veliko in udobno.

Ti, Marko, tukaj pa bi bilo zares izvrstno! Samo poglej, kakšen prostor! Prima! Ni res? Tukaj bi mogla oba imeti svoje delavnice. Kaj ni imenitno?

Jaz bom delal svoje modelčke, ti pa bi kiparil.

Čudovito! Najprej morava vse počistiti.

Pa tile stari stoli tu? In tale miza?

Popravila bova, ne skrbi! Vse bova popravila. Kar sama bova, saj ne bo težko, boš videl!

Nekaj dni sta fanta takole sanjarila in si polagoma izsanjala iz temačnega podstrešja tete Mince – čudovito svetlo delavnico. Avio delavnico, pravzaprav.

Ne. Še bolje – avioateljje. Marko bo izdeloval svoje letalske modelčke, Vanja pa bo ustvarjal kipe.

Ha, ha!

Še vedno sta bredla po kupih smeti in stare šare, čeprav sta v duhu že uživala ob bodočem avioateljeju, prekritem s sicer malo staro, a vendarle še dosti čedno preprogo, ki jo bo Vanja zagotovo enkrat 'fliknil' teti Minci.

Odrivala sta napol podrte stare stole – v duhu pa predstavljala lepo popravljeno in prepleskano bodoče pohištvo. Navsezadnje sta namestila udoben foteljček tako, da je nanj padala pravnjuna svetloba. Vanja je v duhu celo gledal, kako nanj seda prvi model...

Pa kaj bodo tvoji modeli vsi sedeli? se naenkrat začudi Marko, ki se za sedeče modele ne more posebno navdušiti.

Saj to ni važno! Tale foteljček, dragi moj, bo že prav prišel tako ali drugače.

Potem se zazreta v stranske stene zaprašenega podstrešja in jih v duhu preoblačita, jih prelepljata z umetniško porisanim papirjem... in ko zagledata brlivo odprtino, ki naj bi bilo podstrešno okno, se šele domislita. Svetloba!

Brez svetlobe, pravi Vanja, sploh ni ateljeja, to je enkrat ena!

Za svetlobo ne skrbi, ga miri Marko. Marko ve, da ni nič lažjega kot izpuliti iz strehe nekaj opek in jih nadomestiti s steklom. Pa boš imel severno svetlobo, je tako ali ni tako?

Tako je.

Pot od originalne zamisli do uresničitve pa je dolga in polna muk.

Tudi fantova vizija buta levo in desno v različne ovire, se stiska v kot, včasih obupava – in končno – vsaj za nekaj časa – povsem usahne.

Saša ni posebno navdušen za tisto Vanjevo zamisel.

Kaj še! mu oporeka, le kaj vama ne pride na misel! Podstrešje ni za take reči. Kakopak! Vse mogoče se lahko zgodi. Le kdo bo na vaju pazil tam v tuji hiši. To da bi rad vedel. In sploh.

Tudi ne vidi nobene potrebe za kaj podobnega. Kaj ni bil sam vse življenje brez ateljeja in vendarle dela? Ustvarja v majhni, zanikrni kuhinji, odkoder mu še starega, majavega štedilnika niso odstranili. Torej?

In boš sam na slabšem, če bo imel Vanja boljše delovne pogoje? si mislim, ne da bi kaj rekla zavoljo Vanje, ki stoji ves teman ob meni.

Eh, saj! Delovni pogoji pa taki! Sam veš, koliko prostora imam v svojem ateljeju – toliko kot nič, ni res?

Seveda je res. Saša res nima nikakršnih delovnih pogojev, to res nima. In če bi torej bilo mogoče spreminjati tuja podstrešja v ateljeje – bi, jasno, bolj kazalo urediti nekaj primernega za Sašo. Kaj ni tako?

Zaradi tega sem molčala. Sama nisem rekla ne da, ne ne. Pač pa je Saša fantu marsikatero nadrobil.

Če res hočeš delati, ljubi moj, ni ti treba posebnih priprav. Dovolj bo, da veš, kaj sploh hočeš. Da veš, ali imaš kaj povedati in ali znaš stvar povedati. V tem, vidiš, je vse.

So ti dovolili? sprašuje Marko in že po Vanjevem pogledu razume, da sta propadla.

Jasno. Saj sem ti že vnaprej povedal, da mi ne bodo dovolili.

Ne? In zakaj pa ne?

Da se lahko ne vem kaj zgodi, da bo hišni gospodar proti, da še ata nima svojega ateljeja... Skratka – ne!

Ti pa ne odnehaj, ga bodri Marko, ki ima svoje preizkušene metode. Spet in spet rini vanj. Ko se te bo naveličal, bo zagotovo popustil.

Ne. Vanja tega ne bo storil. Če noče, pa nič, zaključil glasno in se z globokim vzdihom poslovil od kratkotrajnih, lepih sanj. Ne bom ga več prosil, še doda, in debelo požira slino, ki se mu je nabrala v ustih.

Sašo razumem. Razumem pa tudi Vanjo in se mu ne čudim, da hodi ves nasršen okrog po hiši.

Razžaljen in nerazumljen.

Vanja še sam ne ve, na koga bi se bolj jezil. Tudi on razume. Oče misli, da se samo igračkam, si prizna, zaradi tega ne dovoli. Moral bi mu dokazati, da mislim resno.

Moral bi vseeno delati. Toda kje? Kje najti primeren prostor, da ne bom v napoto ne očetu, ne mami, ne Anici, ne temu in ne onemu. Kdo in kaj je meni v napoto, to seveda nikogar ne briga! Komu kaj mar!

Vanja je razočaran. In deli krivico levo in desno, kot to delamo vsi, ko zaidemo v škripce.

Samo Marko je izjema. Zakaj Marko ga zares razume in mu tudi želi pomagati. Marko celo meni, da je njihova klet dovolj velika, dovolj svetla...

Smešno! Nehaj, Marko, prosim te, nehaj! Kdo je že videl pravega kiparja čepeti v temni kleti? Kiparja? Umetnika? Le kdo? te vprašam! Bedarija! Umetniki, prijatelj, so vsi v ateljejih visoko pod streho! Najbližje soncu! Da, gospod moj, tako je ta reč, bi ti rekel moj ata.

Vanja je močno zagrenjen. Vsak kamen grede obrca, pa čeprav mu jih bo spet Anica napela zaradi čevljev – briga ga!

Pa je tudi tvoj ata rekel, da je glavno, da začne človek z delom, še več? Marko ne popusti. Njemu se zdi, da bo klet le boljša kot nič.

Ti pa tvoja klet, eh!

Pa vsaj dol stopiva, da si ogledava prostor – kaj pa naju stane?

Ne. Saj nima nobenega pomena! Le kaj me vlačiš dol v te katakombe! Nima pomena, če ti rečem! Saj se tu ničesar ne vidi – saj je tema kakor v rogu! Kakšna svetloba neki! Kako? Čriča? – ah, kje pa! Ta bi nama očistila okna, pa še kaj! Nikar, prosim te, da se ne smejem – ha, ha! Ta pa ta! Pa ne vidiš, koliko je premoga? In drva? Kam pa s tem? Midva? Midva da bi sama premetala vso to ropotijo tja k zadnji steni? Toliko prekletega težaškega dela.

Boš videl no, kaj se kujaš, primi že enkrat!

Saša se mehča.

Ta poba, pravi in si zavezuje kravato pred okensko šipo, ta poba je že zdaj trmast kakor sto kraških mul. Le kaj še bo!

Hm.

Da si je uredil delovni prostor v sosedovi kleti in naj mu dam nekaj gline. Prosim!

In ti mu jo daj, ga zavrnem. Kakor da ne bi vedela, kako zelo ti godi, da hodi fant po tvojih stopinjah.

V Saševem ateljeju – v Saševi zanikrni kuhinji sedita fanta ob lesenem zaboju, obitem s pločevino, in gneteta glino.

No, pravi Vanja Marku zadovoljno, zdaj sem skoraj na konju. Če pregneteva to glino do večera, jo bom nekaj dobil zase, pa lahko začnem z delom. Razumeš? – Kako? Še vedno ti ne gre od rok? Takole daj, vidiš, takole ti bo laže šlo!

Ta glina je presneto trda, pravi Marko. Roke me že pošteno bolijo!

Ta glina je pravzaprav trda kot kamen, prizna tudi Vanja. To pa drži. Pa se boš privadil, boš videl! Jaz sem atku že gnetel, veš! Že parkrat se mu zgnetel to reč, pa vem, kako je treba!

Še nisem vajen – pa bo že šlo!

Saj gre, ni res? Včasih sem mislil, da delajo kiparji z blatom. Blata še gnesti ne bi bilo treba, kajne? No, pa saj ti že kar dobro gre, vidiš! Kako? Kako praviš? Kam da se glina nanaša? Na ogrodje.

In Vanja skoči pokonci in razkazuje Marku ogrodje. Med prsti obrača okoren križ, ga uravnava in nanaša nanj glino. Samo malo, toliko, da pokaže prijatelju, kako se tej stvari streže.

Vidiš, mu reče, vidiš Marko? Razumeš? In ko imaš enkrat glino takole lepo naloženo... ti cela kepa mastne gline z ogrođjem vred – bruumff – zgrmi na tla, ha, ha! Si videl? Če pa glina ni dobro obdelana in voljna, se strdi kot kamen, kot najtrši kamen in sploh ni za nobeno rabo.

No, in?

Ne, ne, samo šalim se! Sem poglej, kako je treba napraviti. Poglej! Ko prenehaš z delom, moraš glino takole zaviti v mokre krpe, pa se ti zemlja ne osuši. Si videl?

Vanja sede nazaj k delu. Pozno je že in kmalu bo ata nazaj. Če malo pohitiva, reče Marku, bova kmalu gotova.

Potem govorita o ateljeju, ki sploh ni atelje. To vsakdo vidi. Tudi Marku ni všeč. Taka majhna luknja, pravi, in se ozira po prostoru. In zakaj da ni nobenih kipov, bi še rad vedel. Jaz bi imel tu stalno razstavo – vse kipe bi pustil v ateljeju, če bi bil moj.

Kje bi pa delal? Kaj ne vidiš, da je komaj kaj prostora? Moj ata kip naredi – odlije ga in resk – stran. Še isti dan ga kam odnese, da si tukaj napravi mesto za novo delo.

Le kako, da ne more priti do pravega ateljeja, se čudi Marko.

Moj ata bi imel že lahko odličen atelje, če bi se le drugim malo več klanjal in malo manj zafrkaval. Pa noče, veš. Tudi sam se ne bom nobenemu klanjal, to že ne!

Boš pa delal v kleti, saj je vseeno!

Atelje bi že rad, prizna Vanja. Če bi ga zdajle imel, reče in se zasanja nekam skoz okno in čez strehe, če bi ga imel, bi nemara koj začel Cankarja. Cankar je težek! Še vem ne, če mi bo zares kdaj uspel...

Zdaj sta končala. In brž ko sta gotova, postajata nemirna.

Ti, se muza Marko, tvoj ata pa naju je pustil na cedilu...

A to ne drži. Saša ta čas čaka v bifeju, kamor je odšel na brizganec, da mu zavijejo obložene kruhke, ki jih bo nesel poboma.

Kmalu bom nazaj, naroča pri točilni mizi, fanta moram še nahraniti – že vse popoldne mi pomagata v ateljeju!

V ateljeju se Saša glasno čudi, da sta fanta vse postorila, nato sede k njima in čaka, da pomlatita malico.

Fanta obožujeta tako moževanje v troje. Ni pod soncem lepšega kakor takale urica pristnega moževanja. Škoda, da tako naglo mine.

Domov bo treba, pravi Saša in odločno vstane, pozno je!

Potem naložijo na cizo zabojček gline in vse do vogala gre Saša z njima. Mamici pa reci, naroča Vanji, da se bom vrnil pozno. Naj me ne čaka z večerjo!

Pa smo spet tam! se obrne Vanja k Marku. Krokat gre – jasno! Rečem ti, da mi oba že pošteno presedata, zares da mi! Pa mamici povej... oponaša zdaj očeta. Oh, ta reva! Sam naj bi ji povedal, kaj bi tisto! Zdaj pa se bo spet usulo... Kako praviš? Da je bilo pri tvojih še huje? No, vidiš, sam cirkus! – Sem stopi, primi zaboj, da ne bo zdrknil s cize. Ne, ne, spodaj ga primi – takole, nooo? Držiš? Prav. Pa stopiva zdaj malo hitreje!

Otroci.

Zares, hvala bogu, se otrešajo vseh težav kakor kužki vode. brk, brk, brk – pa je.

Zdaj sta oba fanta že pri svojih skrbih. Treba je sestaviti ogrodje. Potem nanesti glino. Glavno vprašanje je, ali naj ogrodje zvezeta ali zbijeta.

Naj Vanja le vpraša očeta?

Naj ogrodje zvezem ali zbijem. Kaj meniš, atek?

Zavis od tega, kaj hočeš delati. Pridi k meni v atelje in boš videl, kako bom začel delati Gubca.

Saša si prižiga cigareto in ne opazi, kako Vanji ves obraz zažari. Kaj res? Gubca boš delal?

In se ga tudi veselim. Zakaj vseh tistih zeljnatih glav sem že do grla sit!

Pri tem se Saša zazre skoz okno in vem, da že vnaprej uživa. Že večkrat sem ga opazovala pri delu in vselej sem imela občutek, da z delom živi. Da se z njim muči in hkrati uživa.

Opazovala sem njegove široke lopate – kakor je sam pravil svojim rokam – in se čudila, kako so mu nežno in rahlo drsele po mrtvi glini in jo ljubeče oživljale.

Kot čudež, ki se je vselej nanovo porajal pred mojimi očmi.

Rahel dotik Saševih rok in prenos življenja v mrtvo snov.

Oh, Saša, kako ti zavidam! – sem polglasno vzdihnila.

Takrat je Saša z delom prenehal, me srečno pogledal in brez besede objel in stisnil k sebi...

Ti bom smel pomagati, atek? sili Vanja vanj. Ti bom lahko nametal glino?

Še nisem tako daleč. Zaenkrat še rišem.

Zdaj si Saša natika suknjič in še vedno ne vidi občudovanja v Vanjevih očeh.

Ogromno dela je, prijatelj, preden se lotiš samega kipa!

Saša zanalašč govori tako. Menila sva se o tem, da naj bi na fanta vplival. Ni prav, da bi kiparstvo jemal prelahko.

Vanja seveda ve, kako da ne! On se še dobro spominja, kako je Saša lani privlekel domov celo goro knjig. Saj veš kdaj, kajne? Ko si mislil, da boš delal tisti spomenik, še veš? sprašuje ves v ognju.

Vem, vem, kima Saša. Temeljito znanje je sploh najboljša podlaga za vsako delo. Kiparjenje ni kar tako. V kipu se mora odraziti osebnost, značaj – vse.

Vanja to ve. Vanja to dobro razume. Vanja se še spominja tiste znamenite slike... Čakaj, atek, pravi, prinesem knjigo, boš videl!

In že leti.

In prinese knjigo.

Tole sliko poglej, tukajle, vidiš? Michelangelov Mojzes. Ves besen. Jezen in vražji... Zakaj se že jezi? se ne more takoj domisliti. Ne, ne... Kako že si ga je Michelangelo zamislil?

Zamislil si ga je ob tistem trenutku, ko je od boga sprejel deset zapovedi. In tisti čas se je narod izraelski spet predal poganstvu.

No, zdaj pa poglej tale kip. Dobro ga poglej! Kakor da hoče z mogočnim vzgibom ramen pravkar vstati in odvreči težki plošči z desetimi zapovedmi, vidiš?

Vanja gleda, vidi in občuduje. Vanja se je prisel na Saševo pripoved. Le kaj bo s tem otrokom!

Ko ga gledaš, nadaljuje Saša že sam ves v ognju, ko ga gledaš, misliš, da bo zdaj zdaj zagrmel njegov prodorni glas... kajne?

In ko je mojster delo dokončal, je pogledal na mogočno postavo, zalučal dleto vanjo in rekel: Parla, Mosé!

Po tistem pogovoru se je človek vsepovsod zaletaval v Vanjo s knjigo v roki. Vanja je od jutra do večera prebiral Cankarja in vse o Cankarju. Vse po dolgem in počez.

Da je Cankar nerazumljiv? se je tiste čase prepiral z Markom, Cankar nerazumljiv? težak? res? Mene, vidiš, prevzame. Kakor, da bi slutil samoto in veličino, poezijo, umetniško doživljanje življenja...

Kje pa si to prebral? Kdo to pravi? ga je Marko razkrinkaval.

Vanja pa je tičal do vratu v svojem zaletu. Jaz to pravim, je vztrajal, in ti tudi povem, da mene Cankar prevzema. Tako s svetlobo kakor z mračnostjo. Z vsem me prevzema. In imam ga rad.

Malo kasneje je Vanja izginil. Nikjer več ga ni bilo na spregled.

Dela, se je muzala Anica, saj mu bom kosilo pozneje pogrela.

Čepel je v svoji kleti in se zares trudil. Stokrat je nanovo začel. Obupaval je, podiral in spet in spet poskušal. Trdil je, da natanko ve, kaj hoče.

Če bi mi bilo dano, je rekel, upodobiti to, kar nosim v sebi – pa prav točno to in samo to – bi morala nastati zares prava umetnina. Verjameš?

Hm. Marko ne verjame. Za take reči je treba, po mojem, kajne? predvsem več znanja.

Saj. Znanja pač nimam. Sam vem, da ne. In tudi z očetom ne bom o tem govoril, ker mi je nerodno.

Zakaj pa ne? se čudi Marko. On te reči dobro pozna in ti prav lahko pomaga. Zakaj pa ne?

Pa če se mi bo začel na vsem lepem v obraz režati? Fant, to bi mi vse pokvarilo! Ne, ne! Bom že sam!

In še pozneje.

No, pravi Marko, ki ima dostop v najsvetejše, pokaži, kako si že daleč!

Poglej! Sem pridi – ne tam, tukaj. Tukaj je luč boljša – takole. No? Kako se ti zdi? Bodo proporci pravi?

Proporci? se čudi Marko. Ne vem, Vanja. Na to se jaz ne razumem. Glava bo že – glava, to vidim. Podobno pa še ni!

In da bi popravil vtis in Vanjo opogumil – pa brki? Kaj ni imel Cankar brkov?

Ah, to ni važno za zdaj! Vanja je že ves mračen v svojem obupu, ni važno! Zdaj še lovim proporce in ni lahko, veš! Pa bom že. Zelo počasi mi gre. Naprej in naprej podiram. Pa tudi svetloba ni dobra. Sam vidiš, da ni!

Vsako je lahko videl, da klet ni in ne more biti svetla delavnica, pa kaj storiti, ko tako otrokovo pacanje tako ali tako ne sodi v stanovanje... kakšno bi bilo šele stanovanje, če bi tam delal, ni res?

No, saj.

Vanja se tudi ne strinja z Markovim predlogom, naj bi očeta vprašal zavoljo tistih proporcev. On bo že sam dokazal sebi in drugim, da ve, kaj hoče.

Približno že vem, kaj hočem, pravi Marku, samo kako, tega še ne vem. Poskušam pač. Bom že počasi prišel do tega, ne boj se! Bom pa spet podrl, če ne bo dobro, briga me!

Ne.

Vanja ne odneha in ne odneha. Kaj bi odnehal. Bo že.

In zdaj mogoče bo.

Seveda v grobem. Zelo v grobem. A drži.

Marko gleda in strmi.

Sem stopi, pravi Vanja Marku. Tukaj, s te strani ga poglej, kjer je luč boljša.

Marko gleda in dobesedno strmi. Prima, reče, zdaj pa je! Prima! In še doda, da Cankarja lahko zdaj pa zares že vsak otrok spozna. Pri priči da ga, tako mu je podoben. Tudi svetuje, naj bi Vanja pustil kip kar tako, kot je, zakaj prav tak je prima. Prima, ti rečem!

Seveda ne, kje pa! Saj je Vanja kip le v grobem nanesel. Ha, ha! Zdaj bo šele začel obdelovati, zdaj bo pravzaprav šele začel!

Meni pa, pravi spet Marko, meni je zelo všeč že tak, kot je. Prav nič ga ne bi popravljaj.

Tak kot je? ponavlja Vanja, ker ga Markova pripomba res spravlja v smeh, tak kot je?

Potem sem sama na vrsti.

Sedim v temačni kleti in gledam prvo delo svojega sina. Najprej komaj kaj vidim in čakam, da Vanja kip primerno namesti v odnosu do pičle svetlobe, ki prihaja skoz edino okno. Presedam se in skušam premagovati ganjenost, ki mi stiska grlo.

Če bi bolje znal, pravi Vanja, tehnično mislim, bi res lahko naredil kaj lepega. Tako pa, reče, in vidim, da mi skuša razbrati z obraza, ali sem ali nisem zadovoljna. Zakaj zanj je moja sodba izredno važna. Mora poznati moje mnenje, še preden pokaže kip očetu. No, se spet oglasi, kako se ti zdi?

Prav izvrsten je, pravim in se trudim govoriti vsakdanje, četudi me davi v grlu.

Moj fantek, si mislim, moj mali – umetnik. Deležen vseh resničnih užitkov ustvarjanja. Vseh užitkov, ki so v teh pogojih sploh dosegljivi. Čudovito!

Po drugi strani pa – življenje umetnika? Najmanj ubrana sestava blaženosti in bridkih muk! Moj otrok – umetnik? Srečen, nesrečen, nereden, bohem – tak in tak? Ne, ne! oh, ne! Ne? Da. Seveda. Čudovito!

Ne vem.

Za začetek že gre, rečem glasno. Če pa še nisi zadovoljen, zakaj ne nadaljuješ z delom? Kam se ti pravzaprav mudi?

Vanja me pogleda očitajoče, češ, saj veš, da bi ga rad pokazal očetu. Zame je ta reč zelo važna.

Prav, pristanem na tiho prošnjo, saj če ga gledam takole, s te strani, kjer je luč bolj primerna, je res dober. Kar dober je. Greš po očeta?

Vanja me je presenetil. Na to reč nisem bila prav pripravljena in odkritje njegovega daru me spravlja bolj v zadrego

kakor samo delo. Prav radovedna sem, kaj bo Saša rekel. Ti pob, ti, me prešine, le kje se je vzel!

Saša se je godrnjaje pretolkel v temačen brlog in zdaj stoji na pragu. Brez besede.

Tudi njega je presenetil, si rečem in ga molče in napeto opazujem.

Hm, hm – brunda v brke. Pristopi h kipu in obrača glavo sem in tja. Zdaj se spet oddaljuje in ga gleda z napol priprtimi očmi – hm, hm.

Vidim, da je še kar zadovoljen, čeprav vem, da tega ne bo fantu priznal. Ah, že začenja!

Sem poglej, Vanja –

Saša graja napake resno in brez kakršnegakoli obzira. Kakor da kipa ni naredil komaj dorasel otrok, pač pa izkušen strokovnjak. Sem poglej, vidiš? Kje je tu kost? Kam si speljal tole mišico? No?

Vanja je v obraz rdeč in strašno razburjen. Ah, pravi, tole tukaj? Seveda, seveda... kakor bi tudi res vse razumel.

Le zakaj ga muči, se sprašujem, ko pa vem, da je zadovoljen. Saj mu vse igra v očeh – in ustnice mu pod brki trepetajo. Oh, Saša!

Potem pa, ko je že kazalo, da sta se oče in sin ujela in dogovorila o vsem bistvenem – tisti nesrečni podpis!

Zakaj pa tole? pravi Saša resno in kaže na tisti nesrečni podpis, misliš, da je to zares nujno potrebno? Saj je podpis večji kot vsa glava! Ti si pa zrel!

Trressk!

Vanja je treščil vrata za seboj. Komaj, da je zamrmral, da se takoj vrne.

Nerodno mu je bilo, čeprav je bil neskončno srečen.

Marku ni mogel pojasniti, kaj mu je oče pravzaprav rekel. Razumel je le, da ga oče resno jemlje, da mu je nemara glava bila celo všeč – kljub vsem napakam, seveda.

Da sem pozabil na tisti nesrečni podpis, fiks Lavdon, se glasno jezi sam nase. Saj sem sam vedel, da je narobe, a ni se mi zdelo posebno važno, da bi ga zabilisal. Prava reč, sem si mislil!

Tudi Marko meni – prava reč! in da podpis ni važen.

Zdaj pa se bom zares lotil anatomije, boš videl! Ne smem več delati takole na pamet.

Zdaj bi tudi spet poskusil pri očetu zaradi tistega podstrešja, ga spomni Marko, misliš da ne?

Atelje na podstrešju tete Mince?

Bo. Zdaj pa bo šlo.

Saša je popustil in fanta sta se lotila dela. Čistila sta podstrešje tete Mince, pospravljala stare stole in mizo, krpala staro preprogo, pulila opeke iz strehe in vstavljala stekla, ki sta jih dobila pri stricu Alešu, ki je delal v trgovini s steklom – naložila na cizo zaboj in odšla k Saši v atelje po svežo glino. Dela na pretek!

Prav nazadnje sta si kupila žabico z dvema ključema. Tako. Zdaj sta neodvisna, sta odločila.

Ključ najinega kraljestva, kajne Marko?

Poprej lipa, še več? Zdaj pa prava delavnica.

Avioatelje. Ni bomba?

Bomba.

Ulka.

Ulka, ki jo je čas pomiril in Igor osrečil. Ulka, ki jo delo zaposluje in izpopolnjuje.

Že dlje časa vodi mladinski zavod brez trmoglavljenja in ihte. Mirno in uspešno. Igor vodi likovno vzgojo na istem zavodu in ob skupnem, enakovrednem delu sta drug drugemu v oporo in spodbudo. Skladno se razvijata v vse smeri.

Kako sta res lepo ubrana, ji rečem. In nepremišljeno dodam – škoda, da nimata otrok!

Res nepremišljeno. Kakor da sama ne bi vedela, da je bedasto misliti, da bi otroci kakorkoli mogli prispevati, dodati k pravi, trajni sreči odraslih. Še malo ne!

Trajno, pravo srečo nosijo ljudje v sebi, pravi Ulka, in je brez pomena, da se obešajo na druge – tudi na otroke ne – na katerih navsezadnje obvisijo kakor mrtva teža.

Vem. Pa otroci le...

Saj. Otrok ni težko ljubiti. Otroci, ti kupčki žive sreče, so vir novih in spet novih življenjskih dogodkov. Kadar so odrasli taki, se tudi sami spremene v živ magnet, ki privlačuje k sebi vse živo. Kaj ni morda tako?

Seveda. Vendar pa prav tako dobro vem, da zame življenje brez Vanje ne bi imelo posebnega pomena. A tega Ulki nočem priznati, ker bi ji samo dokazala, da še vedno ne stojim na svojih nogah, in da ima torej prav.

Tudi sama se rahlo obešaš Vanji okrog vratu, pravi Ulka, kot bi mi bila misli brala, čeprav se tega komaj zavedaš!

Potem, da zaobrnem pogovor, ji pripovedujem o aviodelavnici.

Res? se iskreno razveseli Ulka, Vanja ima svoj atelje? Čudovito! Kako? S ključi, praviš? Ha, ha! Privatna lastnina? Individualizem že od malega...

Saj sva si sama postavila atelje, se brani Vanja, ki je neslišno vstopil in brskal po omari, kaj se smeješ!

Ulka se mora smejati.

Že kdaj je bila mnenja, da imajo otroci samo v zavodih – ki naj bi bili po možnosti odlični, se razume – enake možnosti individualnega razvoja. Kako naj se človek sploh pravilno individualno razvija, če nima objektivno enakih pogojev, ni res?

Saj, priznam Ulki, se razume.

Kadarkoli se spusti Ulka v razpravljanje o vzgoji otrok in prevzgoji staršev, je ni moč ustaviti.

Poznam snov. Zanimiva. Privlačna.

Se strinjaš?

Seveda se strinjam. Le da sem rahlo živčna in ne poslušam zbrano. Saša bi moral biti vsak čas tu. Rekel je, da pride zagotovo. Zaradi tega ji ne sledim popolnoma. Le sem pa tja me ta ali ona Ulkina izjava preseneti z novo močjo...

...nemalokrat se otrok v družini odpoveduje svoji originalnosti, in veš zakaj?

?

Da bi mamica ne bila žalostna, zaradi atka, vrag si ga vedi zakaj vse!

Res je.

...topli, ljubeči objem družine, ki te iz gole, nepremišljene, egoistične ljubezni...

davi, omejuje, tiranizira...

Malce pretiravaš, se mi zdi...

tiranizira, ti pravim! in vse v imenu

svete družinske ljubezni.

Kakšna muka!

Mamici tudi ni dovolj, da otroka kaznuje. Ne. Ona mora še izvajati moralni pritisk. Vidiš, kakšen si? sprašuje. Vidiš?

...zaradi tega, ker so starši nekaj tako svetega, dobrega, plemenitega in vzvišenega, da te sramote zares niso in niso zaslužili. Te ni sram?

Seveda ga je.

Ne.

Starši, vidiš, smo vse preveč. Preveč sentimentalni, premehki, premalo objektivni in konsekvantni, premalo...

In otroci so tudi vse preveč. Predvsem pa – predragocena snov, da bi smeli ostati v privatni lasti.

Originalno! pravi Saša, ki ga sploh nisem slišala vstopiti, res originalno!

Servus, Saša! vrže Ulka čez ramo, ne da bi se dala motiti.

Razumeš? se spet obrne k meni, ti je jasno? Saj so otroci vendar bodoče človeštvo, ni res? Človeštvo, ki je zgodovinska bodočnost nas vseh...

Nič novega, pristane tudi Saša in sede k nama. Vzgoja otrok je stvar družbe, se razume. Vendar pa...

Še vedno sedimo zaviti v oblake cigaretnega dima in razpravljamo.

Navadno se mi Saša izvije iz klešč, Ulki se ne more.

Sicer pa se Saša vselej teoretično strinja z vsako napredno mislijo, to se samo po sebi razume.

Praktično pa ste moški vendarle ohranili svoje privilegije domala neokrnjene, da ne?

Kako to? – se čudi Saša, ki ne sledi preskoku.

Moški, razumeš, ste zaprli ženske v bolj ali manj udobne ječe pravzaprav...

Glej, glej! Dom – ječa?

Dom – ječa! vztraja Ulka, če že hočeš! Omejena obzorja pač. Pri tem pa očitata ženskam, da vas tudi same skušajo prikleniti na ista omejena obzorja, je tako?

Pravilno.

Oprosti, dragi moj, nič pravilnega ni v tem – prav narobe! Kako naj bi bilo tako okolje zdravo za vzgojo nove družbe?

Nepravilno torej!

Nikar ne duhoviči, prosim te, se jezim na Sašo, ki spet močno noslja. Prenaglo je spil tistih nekaj kozarcev in ničesar prej pojedel. Stara pesem. Ni nama do tvojih šal, saj vidiš, da govorimo resno!

Torej – resno. Je ali ni možnost pomiritve med NJO in NJIM – v tem je vprašanje!

Ni je, odseka Ulka kakor iz topa. Ne. Dokler hoče moška svoboda nadvladati žensko svobodo, dokler se obe strani ne pripoznata – prostovoljno in svobodno...

Ulko odločno podprem in nadaljujem. In Saša poslušaj. Priznam, da me redkokdaj tako dolgo poslušaj. Navadno me že dosti prej prekine.

Tokrat me ne prekine, pač pa prelisiči...

Poglejta, pravi, ne bi hotel prekinjati pogovora – a moram h Kolovratu. Sabiju sem zagotovo obljubil, da pridem. Kaj bi ne bilo lepo, da gremo skupaj? Tam bomo nadaljevali in še Sabija bosta kaj naučili... se zlobno namuzne.

Oh, ne – zakaj?

Zakaj pa ne? Ulka je za to. Pa pojdimo, pravi, Igorju že kako sporočim, naj pride tja pome!

Popustim torej in grem.

Pri Kolovratu je kot vedno. Temačno, zakajeno in kaj kmalu domače.

Vedno bolj domače, pravzaprav. Naenkrat govorimo vsi vprek. Stalno omizje je na mestu, se razume. Sabi je bil le pretveza.

Dolgo nisem bila z njimi, si rečem in prav nič se ni spremenilo. Kar se mene tiče, imam že vsega dovolj. Kar šla bi.

Le da nihče ne misli na odhod. Tudi Ulka še živahno vztraja. Sabi in Saša pa – kot vselej – vodita.

Prazno duhovičenje, nič posebnega. Nikakor nič takega kakor prej doma. Zaradi tega tudi pravim, da me je Saša prelisičil.

Prejšnji zanimivi pogovor smo prekinili, še preden smo sedli za mizo. In zdaj, kolikor se sploh še spoznam, vozimo povsem po drugih tirih...

Saša trdi, da stoji naš čas predvsem v znamenju modre kuverte.

Kaj hočeš s tem? Saj stoji vsak čas, vsaka doba stoji v tem ali onem znamenju, kaj ni tako?

Čeprav. Naš čas pa stoji predvsem v znamenju krize in modre kuverte. Tako je. Najcenejše, najneuglednejše, najbolj nedolžne...

Znamenja so vsa nedolžna. Pa granata? Kaj ni na prvi pogled prav tako nedolžna? Kaj ne spominja po obliki celo na odvaljalno svečko? No. Pa le vsebuje smrt!

In vsebina modre kuverte, dragi moji, je neizprosno ena in ista – kakor vsebina Hitlerjevih govorov...

No, no!

...glasom izpisa... dolgujete... pozivam vas... da položite... v moje roke do... v nasprotnem primeru sem primoran...

Je sploh kdo varen pred njimi? Dandanes dežujejo te modre kuverte kar na debelo!

Evropa na primer je poplavljena z modrimi kuvertami, ki nosijo žig USA.

Res je. Triumf modrih kuvert je popoln in krut kakor Timur Lenkov. Zdi se, da je vsak odpor zaman.

Pa Nemci?

Nemci, znani trmoglavci, so se uprli tako, da so složno oblekli rjave srajce in se oborožili s kljukastimi križi. Pravijo, da bo to zaleglo. Bomo videli!

Ne, ne! Zoper to reč ni in ga ni sredstva! Ste sploh kdaj slišali kaj o anti-kuvertizmu? Nič? Je morda v prodaji razdolgon? Tudi nič?

Saši sem nekajkrat namignila, da bi bil čas... da je pozno. Zanalasč se je delal, da ne razume in živahno nadaljeval tisto besedichenje o problemu modrih kuvert. Treba je imeti osebni odnos do te reči, je rekel in mi še pomižiknil, češ, zdaj poslušaj!

Moj lastni osebni odnos do modre kuverte je na primer tak, da se jih ne ustrašim. Omislil sem si veliko, trpežno rjavo kuvert, jo opremil s črkama N in P...

Neplačano?

Ne plačam.

In v to rjavo malho spravljam usodne modre kuverte. Potem pač skrbim, da se kup ne poveča.

Je to vse?

Ne. Sklenil sem tudi, da bom kupoval srečke. Sklenil sem...

Že na poti domov sem Sašo napadla.

Dobro si videl, da se komaj držim pokonci – ti pa, kot bi bil na stol prilepljen! Izgubili smo spanje in prav ničesar pridobili. Res ne razumem zakaj...

Kako zakaj? se je čudil Saša in se trudil, da bi ne govoril skozi nos, kako zakaj? Preprosto zaradi tega, ker je vse, kar počenjamo, del življenja. Vse je lepo, prijetno in pestro.

Še nisi sam, sem pikro pripomnila. V skupnem življenju pa da je lepo samo to, kar drugega ne moti.

Mene na primer, se je zdaj obrnil Saša naravnost k meni, mene motijo tvoje večne opazke post festum. Dovoli, prosim! Tako je! Najprej pristaneš in greš z menoj, prijetno se zabavaš – doma pa modruješ in zbadaš! Pametneje bi bilo, če bi se v življenju lepo znašla.

Spet je strahotno nosljal in mi načenjal živce.

Ti se lepo znajdi, draga moja! Lepo se znajdi v tem prozaičnem življenju, ki ima sicer svoje senčne strani, pa tudi svoje čare in lepote. Je tako?

Ni. Lahko greva tudi narazen in uživava lepote vsak po svoji pameti.

Ga slišiš? sem govorila kasneje svoji temi. Ga slišiš? sem klicala to svojo temo za pričo, naj uživam to bučno praznino, ki ima svoje čare in lepote, mi pravi! Torej le noče razumeti in

ne bo nikdar razumel. Da želim več, ven iz tega, navzgor – on pa me vztrajno peha po klancu navzdol. Zakaj navzdol, sévé, gre vse lažje. In kako, sem spet in spet spraševala svojo temo, kako naj človek sploh raste brez prave vsebine? brez resničnega človeškega boja?

Noče razumeti in me ne podpira, sem zaključila. Ob njem samo tratim svoje sile.

Težko sem zaspala, ker me je začejala boleti glava.

Sanje. Začetek dejanj. Tako rekoč zamisel.

Že prav – a človeka merimo po dejanjih.

Moški obožujejo sanje – nedosežene vrednosti. In če jih zlahka ne dobijo, se jim zlahka odpovedo...

Še vedno me glava hudo boli. Nisem več vajena ponočevanja in sinoči smo ostali predolgo zunaj.

Sicer pa sem odločna. Ločiti se moram – to je jasno. Pri tem sem celo prepričana, da se bomo vsi trije bolje razumeli.

Ločitev torej. Čeprav je ločitev vražje zamotana zadeva. Vsakdanje navade držijo človeka trdo v kleščah in niso samo črne, pač pa tudi bele in prijetne. In človek jih dobro pozna, Pozna jih, kakor pozna svoje stare prijatelje. Z vsemi vrlinami in napakami. In take ima rad.

Novo življenje pa je tisto nepoznano. Rahlo grozljivo.

Naj torej še premišlujem in razčlenjujem? Zaradi poznanih starih navad, ki me mamijo in hromijo? Zaradi njih? In novo življenje?

Tudi.

Tudi novo življenje me mika. Mika me, vabi in privlačuje. Nepoznano in tuje in včasih zagonetno.

Tako je.

Danes torej, čeprav me glava še vedno boli, zaradi tega, ker nisem več vajena ponočevanja, se počutim močno in odločno. Moj privatni barometer kaže na 'odločno in brezkompromisno'.

Oberoč sežem po delu in kmalu je papir okrog mene na gosto popisan s hieroglifi.

In med delom – prebliski.

Prvi korak na poti k samostojnosti. Sama bom služila, sama odgovarjala za svoje početje, sama bom stala sredi družbenega dogajanja, sama se spoprijela z življenjem.

Sašev glas v meni pa po svoje – motiš se! pravi. Premočrtna in odločna si lahko samo ob meni, v moji senci! Samo pod mojo zaščito, da se razumemo...

Z mojega stališča vseeno korak naprej. Posebno še, če doma ne morem biti več kakor tvoj privesek. Poklic? Gospodinja.

Dovolj tega.

Moram se osredotočiti na delo, si rečem, sicer ne bom zmožla vsega.

Pišem. Anica narekuje. Razvozlavam hieroglife. Pretipkavam. Do enajstih zvečer z nujnimi prekinitvami.

Zdaj sem gotova.

Se vedno z rahlim glavobolom, a še vse bolj odločna kakor zjutraj.

Na Sašo ves dan še pomislila nisem. Šele zdaj, ko sem upihnila luč in prisluhnila tja v fantovo sobo njegovemu rahlemu, enakomernemu dihanju, se spomnim, da Saše ves dan nisem videla.

Kakšen napredek, se tolažim. Niti me ni skrbelo, niti me zdajle ne skrbi, kod hodi. Zdaj zagotovo vem, da sem se odločila prav.

Izbrati, si načrtati svojo pot in stopati naravnost po njej. Samo tako kam prideš in kaj dosežeš. Samo tako bo tudi Saša končno vendarle razumel, da mislim resno. Vse dosedanje prepričevanje in oklevanje naju samo bega. Predvsem mene. Pa tudi njega.

Zdaj pa me ne bega prav nič več.

Šele okrog druge ure zjutraj me zbudi telefon. Prebudi, a prav nič ne vznemiri. Saj zagotovo vem, da je Saša. Saša s svojo družbo. Sredi noči na črno kavo, kakopak!

Kako? Tudi Sabi? Prav, prav – v redu! rečem in odložim slušalko. V sebi sem še vedno mirna in trdna.

Oblečem se v naglici, prepričana, da bom odločna, bojevita in jasna.

Pristavim kavo, pripravim skodelice – v redu.

Le za hipec, ko jih zagledam v predsobi – vse težke od pijače, nerodne in uboge – Saša s šopkom cvetlic – nemara spet kakšna obletnica – me hoče malo zanesti. Pa se takoj ujamem, se razume. Smešno, da bi popustila zavoljo tistega uvellega, usmrajenega šopka, ki se je valjal že po vseh beznicah! Prav smešno!

Potem vdrejo k meni v kuhinjo. Saša se še mota v predsobi. Glasni. Razigrani.

No, reče Sabi... Sabiju se ponočevanje sploh ne pozna. Od nekdanj že nočni ptič! Ima pa tudi pri pijači svojo zlato mero, ki je navadno ne prekorači.

No, začne torej Sabi in upira svoja svetla, debela stekla naravnost vame – moraš priznati, da je Saša zares vzoren in pozoren soprog, kajne? Je že kdaj pozabil na vajino obletnico, kako?

Ne vezi otrobov, Sabi! Če je bila obletnica, je že mimo – saj gre na tretjo uro, vidiš? Včeraj pa Saše še videla nisem, kolikor vem.

Ne znaš biti bolj prijazna?

Bi, če bi sam poskusil biti manj hinavski. Sicer pa je v moških nasploh precej hinavščine. Hinavščine in dvojnosti!

No, no, le ne tako naglo! Tole boš pa že morala malo bolj podpreti.

Podpreti z dokazi? Ha, ha!

Zakaj se smejem, si rečem, ko vem, da mi smeh zveni narajeno. Pa se še silim. Ha, ha! Prosim! Pa kaj bi iskala dokazov! Saj je ves odnos moških do žensk hinavski. Po eni strani nam priznavate enakovrednost, po drugi pa nas hočete imeti za igračke.

Bedarija!

Kaj ne ustvarjate prav moški v nas neskladnost in razdvojenost? Kaj...

Slišiš? Slišiš?... Mi smo torej tisti, ki... razumeš?

Vi, da! Saj svet, ki nas obkroža, je moški svet. Vi, moški, ste ga naredili in oblikovali, sami ste si ga izmislili!

Ženske torej nič! Manjvredna, odvisna bitja!

Usoda žensk je torej ubogljivost, spoštovanje, pokornost – klanjanje...

Da bi le bilo tako! Dajte nam dokazov – ženske!

Saj tako je. Je in je. Vse ste si izmislili moški, prav vse! Tudi prostitucijo, če vas zanima! Vse je vaša iznajdba!

Bedarija! Saša gleda v steno in vse bolj in bolj mu je nerodno. Ni se še povsem znašel in ne more se načuditi moji ihti.

Meni pa je vseeno. Pa dajmo, razčistimo vse, če je treba! Časa na pretek! Tudi prostitucijo, vztrajam dalje. Zakaj kjer ni povpraševanja, tudi ponudbe ni.

Dovolj. Zdaj se je Saša le odločil. Na te probleme, pravi mrko, je treba predvsem gledati z ekonomskega vidika...

Ne boš me – mu spet sežem v besedo. Z ekonomskega vidika je seksualen akt usluga tako za poročeno žensko kakor za prostitutko. Tu ni velikih razlik! Ena ima več naročnikov, ki jo sproti plačujejo, druga pa je najeta od enega moškega za vse življenje. Tako je s to stvarjo!

Kako? kako? Seksualni akt ni usluga ženski? Samo moškemu? Ha, ha! Ta je pa lepa!

Nič ha, ha! V ekonomskem smislu se pojavlja usluga samo na osnovi povpraševanja. In povpraševanje po tem blagu ustvarjajo moški, ne pa ženske. To so, ljubčki moji, moški privilegiji! Tfej! Literatura sufražetk! Sveže izpod peresa...

Čez čas govorimo samo še drug čez drugega, drug mimo drugega in drug proti drugemu.

Da kažem preuranjene misli, ki jih bo propagirala Simone de Beauvoir nemara šele čez deset let! mi očitajo.

Da za literaturo niso bile ženske nikdar kaj prida!

Da ženskih genijev sploh ni...

In kdo je tega kriv? Kaj niste moški ustvarili take razmere, v katerih se ženske ne moremo razviti?

Genialnost, draga moja, je norost v talentu.

...ženska ni za to. Najdeš sicer nekaj talentiranih žensk...

...in mnogo norih...

... nobene pa, ki bi imela pravo norost v talentu ...

Ha, ha – ho, ho!

Vztrajam.

Pogoje življenja je treba spremeniti v temeljih, da bi se mogli ljudje osvoboditi.

Misliš za ženske, se razume, saj za nas, moške ...

Vi moški se pač manj zavedate, da hlapčujete, če ...

Hlapčujemo?

... v podrejenosti, v spoštovanju do javnega mnenja za vsako ceno ...

Govoriš resno?

... že vsak družbeni uspeh zamenjujete z izvirnim ustvarjanjem ...

Dovoli, misliš resno?

Resno. Moški ste največkrat obsojeni, da iščete na zemlji le nedoločeno ugodje. In taki moški, zmagoslavno pribijem, niste nič na boljšem od žensk.

Pri tem, se razume, ste ženske še na slabšem!

Na žalost.

Dovolj, dovolj je tega! V ženski glavi ni drugega kakor kaos. Ni stvar ženske, da bi videla jasno. Saj je ženska že od pamtiveka priučena sprejemati moško avtoriteto ...

Na žalost.

Saj prava ženska sploh noče sama odločati, proučevati, presoјati. Prava ženska noče ...

Ha, ha! da ne počim od smeha!

... prava ženska te reči odklanja. Ona prepušča te probleme moškim – prava ženska, namreč, da se razumemo!

Torej je po tvojem prava ženska samo ta, ki se krčevito oklepa temne preteklosti. Jaz pa trdim, da ...

Dooovoolj! Dovolj modrovanja. Pika. Zdaj predvsem trdim, da je treba močne črne kave. Ste vsi za to? Moški in ženske? Spreeejeetooo!!!

Od takrat naprej je vse steklo – gledano iz določene razdalje – kakor po maslu. Gledano iz boleče bližine pa na najbolj različne načine.

Predvsem se je moja trdna odločitev motala po hiši, da jo je bilo moč povsod otipati. Brez scen in glasnih besedi je bilo domače ozračje tako neprijetno, da se je Saša še raje zatekal k stalnemu omizju in Vanja k Marku v atelje.

Nisem se obežala na svojega fanta kakor Markova mama, ki ga je utrujala in preganjala s svojimi težavami in strahovi. To ne. Še dobro, da se ima kam zateči, sem si rekla, bolje zanj.

Tako sta tiste čase fanta prečepela v svojem brlogu domala ves prosti čas.

Avioatelje.

Brrr – leta trimotornik nizko nad hišami. Ob strahotnem brnenju motorjev sta fanta brž ob linah.

Vojaški, kaj? ugiba Vanja.

Ne, ni. Marko je strokovnjak in vse ve. Torej ni. Da mi nimamo trimotornih bombnikov, pravi Marko. Da imamo samo dvomotornike – amerikance! Ta da je bil nemara špartak, se zdaj domisli. Redna proga za Sušak.

Si videl včeraj berguete? Fant! Devet jih je bilo v vojni formaciji! Sami francoski tipi, si videl?

Ne, pravi Vanja in mu je žal, da jih ni videl.

S takimi je vrag, veš! Lahko ti pridejo takile bergueti, se podelajo nate, pa imaš golaž! V vojni ni šale, bratec! Moja mama se zelo boji vojne. Da smrdi, pravi.

Ha, ha, da smrdi, kaj? Tudi pri nas doma se menijo o teh rečeh.

Pred dnevi, pravi Vanja, sem celo ujel pogovor...

In kdo je postavil Nemčijo na noge? Kdo, če ne kapitalizem? Prosim, prosim! Zdaj pa spet dviga glavo, ni res?

Res. In kako danes pišejo, ti kujoni! Da kar je bilo nemško, mora spet postati nemško! Tako pišejo ti kujoni in pri tem cikajo na izgubljeni del Zgornje Šlezije...

...in zahtevajo likvidacijo Gdanskega hodnika.

To pa še ni vse! Kaj pa podvojitve vojnih izdatkov iz leta v leto? Pri tem ne bi smela imeti Nemčija več kot sto tisoč vojakov!

Kaj pa črni Reichswehr? Ilegalna milijonska nemška vojska?
Kaj pa s tem?

Javna tajnost! Pri tem vzgaja državna vojska tako ali tako same komandante...

...za super vojno izobrazbo pa skrbi Jekleni šlem!

In šturmovci?

Pa nisem dosti razumel, pravi Vanja, sem tudi prej zaspal.

Mene politika zanima, pravi Marko resno. Tudi me ni strah vojske. Brž grem v aviacijo, da me le vzamejo! Samo zaradi mame bi mi bilo nerodno, pristavi tiše.

Seveda.

Zaradi mame. Zaradi mame, ki ga obremenjuje s svojimi težavami, da v šoli že komaj zdeluje.

Ni dolgo tega, kar me je Markova mama naravnost napadla. Da kako morem misliti na ločitev, je rekla, ko mi nič ne manjka.

Pri tem je strmela vame žalostno in motno, vsak hip pripravljena na jok.

Kaj ni Saša dober mož in vzoren oče? Je kdaj sploh pomislil na kakšno drugo?

Kaj naj odgovorim ženski, ki teh reči noče razumeti?

Ona pa: Markca mojega poglej, pravi, siroto ubogo brez očeta! Ti ni hudo ob pogledu nanj? Zakaj hočeš Vanji odvzeti očeta, ga brez potrebe osiroteti?

In še in še.

Gledam jo, mislim na Doreta in se mu čudim, da je ni zapustil, še preden jo je sploh vzell!

Kakšna prekleta beda!

Kot klop se je prisesala nanj in na otroka in ne da jima dihati.

Samo za njiju živim, pravi, in pričakuje pohvale.

Zase živi, za božjo voljo! ji v mislih svetujem, in daj še drugim živetil!

Marku še na misel ne pride, da bi bil z njo iskren. Prizanaša ji s tem, da ji prikriva resnico, ki jo bo že jutri težko prizadela. Zakaj ona še sluti ne, da zahaja Marko redno k očetu in mamelemu polbratu.

Tončkin sinko Marka obožuje.

Otroci imajo pač svojo pamet. Navadno se ne ozirajo na formalno zakonite sorodstvene vezi in so po svoje bolj modri, živi in resnični od kopice nespametnih odraslih.

Mali Tončkin sinko je v resnici pripomogel, da sta se Dore in Marko spet zblížala, čeprav je uboga, nespametna Markova mati nehote storila vse, da bi ga zares osirotela.

Nočem ji razlagati stvari, ki jih tako ali tako ne razume.

Taka je pač! pravi Ulka, ki me je pazljivo poslušala. Tudi nisi mogla pričakovati, da bi te razumela. Prilepila se je...

Ne, lepljiva mati že ne bom, to pa ne! Stokrat bolje, da svojo osamljenost polnim s prisilnim delom, če ne gre drugače.

In zakaj bi ne šlo drugače?

Sem pa tja, razumeš, imam le občutek, da sem doslej svoje življenje zaigrala. Da sem pač porabila toliko in toliko sil za prazen nič. In tistih izgubljenih energij, vidiš, mi je potihoma resnično žal.

Bi torej že spet poskušala – če bi se dalo – barkico rešiti? Ah, ti!

Ulka ne trpi kompromisov. Če si se odločila, če si si napravila načrt – potem načrt tudi izvedi. Le kaj oklevaš!

Saj ne. Praktična izvedba pa ni preprosta, ji ugovarjam. Navsezadnje moraš priznati, da živimo sredi družbe in da javno mnenje, čeprav...

Ha, ha! Kot bi slišala tvojega Sašo! Saj že ves čas govori o istem! In tudi zares ne živimo na Luni in družba se kaj rada vtika v privatne zadeve...

Ste slišali??? bodo rekli in stikali glave, ločujeta se! Pustil jo bo. Pustil? – najprej z začudenjem. Potem pa odločno: pustil.

In kdo bi naj sploh živel s takšno frfro? Prosim vas! Pravijo, da še pojma ni imela o gospodinjstvu – še pojma ne! Če bi bila kaj vredna, bi ne imela služkinje, ni res? Za tako družinico je to velika potrata! Lahko si mislimo, kam to pelje! In to dandanes, ko človek ne ve, kje vzeti pri tej draginji!

Pa otročiček? Ubogi, nedolžni – saj, saj, saj! Saj rečem, če se take mlade poročijo – ko pojma nimajo o družini, vzgoji...

Ona? Saj je otroka vedno pošiljala k sosedom! Saj je bil Vanja vsak dan pri nas! Vedno pri tujih ljudeh – ubožček! Saj saj...

No, se smeje Ulka, tega se bojiš? No, priznaj, če si upaš.

Rekla sem ‚smešno‘, a nisem bila povsem prepričana, da mi bo ta del križevega pota zares prijeten.

A vseeno mislim, da mi je v glavnem zares najbolj žal izgubljenih sil, in bi...

... če bi se dalo – skušala še kaj rešiti?

Oh, Ulka! Neznosna si! Dobro, sem se zadnjič odločila. Dobro. Šla bom torej svojo pot. Sicer pa bo zdaj tako ali tako najbolje biti sam. Danes niso več časi intimne privatne sreče – z vojno pred vrati.

...nemara da se bo iz gospodarske krize res še skotila vojna...

Tiste čase je bil Saša do vratu v tekočih dogodkih. Zaplenili so mu tudi ilustracije za knjigo z levičarsko usmerjenim tekstom.

Zakaj pa? se je čudil Vanja.

Prejasno razkrinkavanje dejanskega stanja je pri nas strogo prepovedano, je rekel Saša, čudni časi prihajajo!

Tudi v svoji družbi je bil Saša popolnoma nedvoumen. To, dragi moji, kar se danes v svetu dogaja, je stvar nas vseh, da se razumemo! Vsi smo za to odgovorni! Vsak posameznik posebej!

Le proti meni je vodil svojo politiko zaščite. In kje si hodila včeraj popoldne, ko sem te trikrat iskal po telefonu? Kakor bi ne vedel, da so bile v mestu demonstracije.

Pusti že enkrat v miru to prekleto politiko, pa se brigaj za dom in otroka! Saj vidiš, kakšni so časi!

Kot otroka me varuje, sem si rekla. Ne jemlje me resno. Sicer pa tudi nima nobenega razloga, sem si priznala. Doslej sem le govorila – naredila pa prav nič.

Tudi zaradi tega sem se nemara končno le odločila.

In brž ko me je tistega lepega jutra Saševo smrčanje prebudilo – znamenje, da se bo tudi sam kmalu prebudil – sem stekla k njegovi pisalni mizi in brskala po starih papirjih.

Nič.

Potem sem stekla k svoji omari in brskala po predalih.

Nič.

Potem sem stekla ... in brskala ... brskala in brskala.

In navsezadnje sem jo našla.

Tu je. Stara pogodba, ki smo jo sestavili tik pred najino registracijo ...

Odvetnik Aleš je bil koj za to.

Mislím, je rekel, da bi moral vsak mlad parček, ki neguje naklepe zoper osebno svobodo – pardon! izjeme so pač izjeme! – nujno podpisati tako pogodbo v zavarovanje osebnih pravic in dostojnosti.

Torej.

Potem smo vsi trije med smehom in šalami sestavili pogodbo, ki je obema ustrezala.

Se pravi, je rekel Saša in me ljubeče pogledal, da, če ne boš pridna in ubogljiva – bom preprosto vzel kovček in jo popihal. Prav?

Se strinjam, pa ti?

In zaradi tega, ker si obe prizadeti stranki teh možnosti zavedata – je modro dodal odvetnik Aleš – mením, da bo ta vajina preizkusna doba prekoračila postavljene meje.

Pravzaprav je taka zamisel v jedru zdrava, smo sklenili vsi trije in si naročili še vsak po eno pivo.

Potem sta Saša in Aleš sestavljala popolnoma sodobno besedilo zakona o zakonski zvezi bodoče družbe. Se razume, da bodoče, zakaj sedanja je tako ali tako presklerotična in povsem neuporabna za drzne misli.

Po tistem besedilu naj bi zakonci ,in spe' še pred registracijo, obvezno za dobo dveh let, živeli v skupnem gospodinjstvu. Na poskušnjo.

Z grožnjo naglega umika, prijatelj, bi vsakdo prirodno popazil tudi na koristi svojega partnerja. To pa to!

In otroci?

Nič otrok v dobi preizkušnje. Za to bo poskrbela kemija bodočnosti!

Zakaj pa ne? sem se uprla. Otroke – pred preizkušnjo ali po njej, ni važno! – naj prevzame v skrb vajina bodoča družba, če je že tako!

Sprejeto.

Najino pogodbo, ki smo jo sicer po nemarnosti polili s črnim vinom, smo vseeno slovesno podpisali. In kasneje založili.

Zdaj je tu...

Da sem jo le našla, čeprav je vsa taka in zmečkana,

Brž sem jo na kolenih pogladila in pokazala Saši, ki se je pravkar prebujal...

???

Seveda ni mogel takoj razumeti, za kaj gre. Tudi on je na pogodbo, ki sva jo skupaj podpisala tik pred registracijo, že zdavnaj pozabil.

Kje si jo pa našla? se je začudil.

Potem sva skupno pridno hodila na poskusne sprave. V nedogled.

Našla sva se kjerkoli v mestu in šla pod roko na sodišče.

Uradni pomirjevalec je silil v naju. Poglejta, je pravil, in naju škilasto opazoval, saj se lepo ujemata! Tak lep par. In otroka imata, kajne? Pa ne bi vendarle še malo potrpele? Ne bi vseeno še poizkusila?

Ne, sva odgovarjala in se mu milo smehljala, ne bi. Res ne bi, zaenkrat, lepa hvala!

Že dolgo nisva bila tako prizanesljiva in ljubezniva drug z drugim kakor prav tisti čas, ko sva v mislih že držala kljuko v rokah.

Po vsakem poskusu sprave sva šla na malo pivo in prigrizek. Sama.

In se pogovarjala o vseh mogočih rečeh.

Sama, kakor prve čase – sem si mislila.

Nekje globoko v sebi pa sem vedela, da brž ko popustim, bodo spet stare navade oživele.

Je že bolj tako. Imela sem tudi občutek, da sem naenkrat še Saši spet bolj zanimiva taka – sama zase; bolj, kot če sem nanj čvrsto pripeta. Vsaj tako sem si mislila, ne vem zagotovo.

Sicer pa Saša tako ni verjel, da se zares ločujeva.

Naj se malo poigra, je ob neki priložnosti pravil Ulki, saj tisti papirji niso važni! Sicer pa da se midva odlično ujemava, Prosim.

Ulka je mislila drugače, čeprav mu ni oporekala.

Vidi se, kot bi Saša vse zadeve ne jemal preresno, me je samo opozorila.

Uradni pomirjevalec pa je še na zadnjem poskusu sprave zanesljivo menil, da sva s Sašo kot rojena drug za drugega. Ne bi vendarle...? je spet začel. Ne. Ne bi. Res hvala lepa.

Sitna reč, tale vajina ločitev, vesta? je navsezadnje priznal. Saj še poročena nista bila – v pravem, cerkvenem smislu.

Še manj ovir, sem si mislila, bo pač laže šlo!

In potem je sledila doba neprijetnih skrbi. Iskanje stanovanja in iskanje službe.

Strojepisje in stenografija?

Še kar. Lahko rečem, da obvladam. Zdaj pa.

Le da je prostih mest vse manj in manj. Brez stričkov bo težko šlo.

Saša pa ves ta čas, kakor da mu formalne ločitve še malo ni mar. Kakor bi ves čas namigaval... si se želela ločiti? No, prosim! Zdaj si ločena, še kaj? Bo zdaj vse v redu? Ah, še zaposlitev, saj res! No, izvoli, kar najdi si jo! Seveda, ne bo lahko! Pa saj sem te opozoril, da boš imela s tem težave!

Prav. Bo zdaj torej že mir? Je vse v redu?

Kakor da je vse skupaj le šala. Srečno ponesrečena šala.

Še vedno je prihajal domov pozno, vodil v hišo skupne znanice in se skratka vedel tako kakor prej.

Sploh iščeš sobo zase? sem ga spraševala, ker ni nikoli ničesar govoril, kdaj se bo odselil.

Ne, je rekel, zakaj? Saj sem lahko podnajemnik, je kaj narobe?

Seveda.

A navsezadnje pa sva se le morala obadva na vrat na nos odločiti. Zakaj stanovanje je bilo oddano in morala sva ga takoj izprazniti.

Še ko sva si na stopnicah segla v roko in se ločila zares, se je Saša delal, kakor bi bila stvar le začasna.

Nič ne skrbi, me je trepljal po rami, se bova že še o vsem natančno pomenila, kajne?

Ko sem pozneje pripovedovala Ulki, kako smo se dogovarjali zastran tega in onega zdaj s teto, kamor naj bi se Vanja začasno preselil, zdaj spet s Sašo in Vanjo – se Ulka sploh ni mogla načuditi.

Ne, je rekla in me nejeverno gledala, je to sploh mogoče? Sta se res takole mirno pogovarjala o vsem? Tako mirno in složno, brez strastnih scen, solz in vsega? Čudovito! Zares čudovito!

Seveda ne, kje pa! Tako sem vedno želela in hotela – a ne verjamem, da sem tudi zmogla.

Če me spomin ne vara, sem nemalokrat plavala iz te skrajnosti v ono.

Ta vaza – sem glasno razmišljala, ko sem izbirala, kaj bom vzela s seboj in kaj bom pustila Saši – ta vaza mora z menoj! Ta spomin mi je res od vsega najljubši. Tega ne bom pustila Saši – pod nobenim pogojem ne!

Četudi sva s Sašo skupaj kupila tisto vazo.

Vaza, se razume, ni nič posebnega ali dragocenega. Prav navadna keramična vaza je.

Le da je takrat bil dan čudovit in nenavaden. Že vse od ranega jutra ves prečivkan s ptičjim petjem. Pri tem je bila uradna pomlad še daleč pred nami – kje daleč še!

Dan pa razkošno lep. Kakor bi bil ves na čisto izmit. Od nebesne modrine do sivega asfalta. In tudi Sašev obraz je bil čisto gladko obrit – tudi tega se prav dobro spominjam.

In sredi tiste skladnosti, kjer se je zdelo vse prav in vse pravšno, Saševa razkošna domislica, da greva v galerijo – kar tako. Brez pravega razloga.

In moj veseli, takojšnji pristanek. Tudi kar tako in brez kakršnegakoli posebnega razloga.

Čudovit pomladni dan.

Takrat sva torej kupila tisto keramično vazo.

Poglej, sem rekla Saši in obstala pred izložbenim oknom, kaj ni prijetna?

Je, mi je takoj pritrnil Saša. Še ljubša mi bo v tvoji sobi. Kar tukaj me počakaj, takoj bom nazaj!

In kmalu potem mi jo je stisnil v naročje.

Seveda bom vazo pustila Saši. Lažje mu bo, če bo imel pri sebi prijeten spomin... Tisti dan mi bo tudi brez vaze ostal v spominu ves svetal.

Sicer pa niti ne uvidim, zakaj bi se naj natanko spominjala, kako je bilo zares – kako smo te reči v resnici urejevali in uredili. Zakaj neki?

Nemara nismo sploh utegnili sami ničesar urediti; nemara da se je vse uredilo kar samo po sebi. Navsezadnje, takrat so bili res čudni časi...

In kdo je sploh kdaj trdil, da mora ločitev biti nujno zadnje sovražno dejanje med možem in ženo? kdo?

JAVNA KNJIŽNICA
ZAGORJE ob SAVI

V povest sem vpleta tudi nekatere tekste originalnih, že pred vojno objavljenih feljtonov Nikolaja Pirnata, kakor MRTVI KLAVIR, MOŽ OB GABRU, BITKA NA CERU itd.

**JAVNA KNJIŽNICA
ZAGORJE ob SAVI**

Knjižnica za mladino

Ureja Ivan Potrč

Nada Kraigher
ZAČARANI KROG

Opremil Janez Pirnat

Založila Mladinska knjiga
Za založbo Zorka Peršič

Tisk in vezava
Tiskarna »Jože Moškrič«
v Ljubljani

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS *

00000396041

[Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]

27/66

N.D 19.-
S.D 1.900.-

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

582 940

COBISS

